

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**SÜRDÜRÜLEBİLİR FİRMA PERFORMANSINDA İÇ KONTROL
SİSTEMİNİN ÖNEMİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ERKAN NUR

ŞANLIURFA - 2017

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**SÜRDÜRÜLEBİLİR FİRMA PERFORMANSINDA İÇ KONTROL
SİSTEMİNİN ÖNEMİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ERKAN NUR

Danışman:

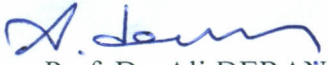
Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL

ŞANLIURFA - 2017

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz İşletme Anabilim Dalı 145217001 numaralı Erkan NUR'un hazırladığı "Sürdürülebilir Firma Performansında İç Kontrol Sisteminin Önemi" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması, 08 /12/ 2017 tarihinde, saat 10:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

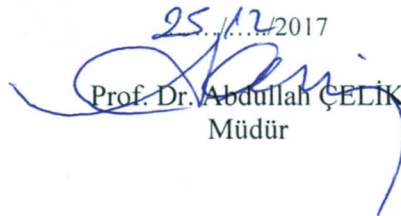
08 /12/ 2017

Prof. Dr. Ali DERAN
(Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Aylin DOĞAN
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL (Danışman)
(Üye)

Bu tezin İşletme Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

25.12.2017

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Erkan NUR

Öğrenci Numarası: 145217001

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Programı: İşletme Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans

Başlık (Türkçe): Sürdürülebilir Firma Performansında İç Kontrol Sisteminin Öne

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen "Sürdürülebilir Firma Performansında İç Kontrol Sisteminin Önemi" çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 109 sayfalık kısmına ilişkin, 13/11/2017 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 29'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

13/11/2017
Hazırlayan
Öğrencin İmzası

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım 13/11/2017

Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı

(İmzası)

ÖNSÖZ

Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanan "Sürdürülebilir Firma Performansında İç Kontrol Sisteminin Önemi" konulu bu çalışmada, iç kontrol sisteminin finansal tabloların güvenilirliğini sağlamadaki rolü ve firmaların faaliyetleri süresince karşılaşılabileceği hile ve skandalları önlemedeki etkinliği üzerinde durulmuştur.

Tez konusunun belirlenmesi ve tezin hazırlanması aşamalarında her daim desteği ve bilgisi ile yanımda olan başta değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL'a,

Çalışmamın her aşamasında akademik ve manevi desteğini bir an olsun esirgemeyen sabır ve katkılarıyla yanımda olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Baran ARSLAN'a ve değerli arkadaşlarım Mehmet SAYA, Ali Sertaç KANACI, Hatice Gül ERTUĞRUL KANACI, Keziban ALTUN, Ali Burak AKSUNGUR ve İlkur Yeşim DİNÇEL'e,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak hayatıma neşe ve mutluluk katan, manevi desteği ve sabrı ile her daim yanımda olan eşim Rojda'ya minnettarım. Bu çalışmayı kendisine ithaf ediyorum.

23.11.2017

Erkan NUR

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	x
TABLO LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: FİRMA TÜRLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	
1.1. Firma Tanımı ve Amacı.....	3
1.2. Firmaların Ülke Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi.....	5
1.3. Firma Türleri.....	7
1.3.1. Üretilen Mal ve Hizmet Cinsine Göre İşletmeler	8
1.3.1.1. Endüstri İşletmeleri.....	8
1.3.1.2. Ticaret İşletmeleri.....	8
1.3.1.3. Hizmet İşletmeleri	8
1.3.2. Mülkiyet Özelliklerine Göre İşletmeler	10
1.3.2.1. Özel İşletmeler	10
1.3.2.2. Kamu İşletmeleri	10
1.3.2.3. Karma İşletmeler	11
1.3.2.4. Yabancı Sermayeli (Çok Uluslu) İşletmeler	11
1.3.3. Büyüklüklerine Göre İşletmeler	13

1.3.3.1. Cüce İşletmeler	14
1.3.3.2. Mikro İşletmeler	14
1.3.3.3. Küçük İşletmeler.....	14
1.3.3.4. Orta İşletmeler	15
1.3.3.5. Büyük İşletmeler.....	15
1.3.3.6. Dev İşletmeler.....	16
1.3.4. Yararlandıkları Üretim Teknolojilerine Göre İşletmeler.....	16
1.3.5. İşletmeler Arası Anlaşmalara Göre İşletmeler	17
1.3.6. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler	17
1.3.6.1. Tek Kişi İşletmeleri	18
1.3.6.2. Şirketler (Ortaklıklar)	18
1.3.6.2.1. Adi Şirketler.....	19
1.3.6.2.2. Ticaret Şirketleri	20
1.3.6.2.2.1. Şahıs Şirketleri	20
1.3.6.2.2.1.1. Kollektif Şirket	20
1.3.6.2.2.1.2. Adi Komandit Şirket.....	21
1.3.6.2.2.2. Sermaye Şirketleri	22
1.3.6.2.2.2.1. Limited Şirket	22
1.3.6.2.2.2.2. Anonim Şirket.....	23
1.3.6.2.2.2.3. Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirket.....	24
1.3.6.2.2.3. Kooperatifler	25

İKİNCİ BÖLÜM: FİRMA PERFORMANSININ ÖLÇÜLMESİ

2.1. Performans Kavramına Genel Bir Bakış.....	27
2.2. Firma Performansının Ölçümü	28

2.2.1. Finansal Performans Ölçümleri.....	30
2.2.1.1. Genel Açıklama	31
2.2.1.2. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)	31
2.2.1.3. Yüzde Yöntemi İle Analiz (Dikey Analiz).....	32
2.2.1.4. Eğilim Yüzdeleri Yöntemi İle Analiz (Trend Analiz).....	33
2.2.1.5. Oran Analizi (Rasyo Analizi).....	34
2.2.1.5.1. Likidite Oranları.....	36
2.2.1.5.1.1. Cari Oran	36
2.2.1.5.1.2. Likidite (Asit-Test) Oranı.....	37
2.2.1.5.1.3. Nakit Oranı	38
2.2.1.5.1.4. Stok Bağımlılık Oranı	39
2.2.1.5.2. Mali (Finansal) Yapı Oranları.....	39
2.2.1.5.2.1. Yabancı Kaynak Oranı	40
2.2.1.5.2.2. Öz Kaynak Oranı.....	40
2.2.1.5.2.3. Öz Kaynakların Maddi Duran Varlıklara Oranı.....	41
2.2.1.5.2.4. Duran Varlıkların Sürekli Sermayeye Oranı	41
2.2.1.5.2.5. Faiz Karşılama Oranı.....	42
2.2.1.5.3. Faaliyet Oranları	42
2.2.1.5.3.1. Stok Devir Hızı.....	43
2.2.1.5.3.2. Alacak Devir Hızı.....	45
2.2.1.5.3.3. Öz Sermaye Devir Hızı	46
2.2.1.5.3.4. Aktif (Varlık) Devir Hızı.....	46
2.2.1.5.3.5. Net İşletme Sermayesi Devir Hızı.....	47
2.2.1.5.4. Kârlılık Oranları.....	48

2.2.1.5.4.1. Brüt Kâr Marjı	49
2.2.1.5.4.2. Net Kâr Marjı	49
2.2.1.5.4.3. Faaliyet Kâr Marjı	50
2.2.1.5.4.4. Öz Sermaye Kârlılık Oranı	50
2.2.1.5.4.5. Aktif Kârlılık Oranı	51
2.2.1.5.5. Piyasa Performans Oranları	52
2.2.1.5.5.1. Fiyat / Kazanç Oranı	52
2.2.1.5.5.2. Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı (PD/DD)	53
2.2.1.5.5.3. Hisse Başına Kâr Oranı	53
2.2.2. Finansal Olmayan Performans Ölçümleri	54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: FİRMA DEĞERİNİN VE PERFORMANSININ ARTMASINDA İÇ KONTROL SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİ	
3.1. Firma Değeri Kavramı	57
3.2. Firma Değerinin Belirlenmesinin Önemi	58
3.3. Firma Değerinin Tespiti İle İlgili Yaklaşımlar	59
3.3.1. Aktif Bazlı Yaklaşım	59
3.3.1.1. Defter Değeri	60
3.3.1.2. Tasfiye Değeri	60
3.3.1.3. Net Aktif Değeri	60
3.3.2. Gelir Yaklaşımı	60
3.3.2.1. İndirgenmiş Nakit Akımları Yöntemi	61
3.3.2.2. İndirgenmiş Kâr Payları Yönetimi	61
3.4. Değerleme Yöntemlerinin Genel Olarak Yorumlanması	62
3.5. İç kontrol Sisteminin Tanımı	62

3.6. İç Kontrol Sisteminin Önemi	64
3.7. İç Kontrol Sisteminin Amaçları.....	65
3.8. İç Kontrol Sisteminin Bileşenleri.....	67
3.8.1. Kontrol Çevresi	68
3.8.2. Risk Değerlendirmesi	69
3.8.3. Kontrol Faaliyetleri	71
3.8.4. Bilgi ve İletişim	71
3.8.5. İzleme	72
3.9. Muhasebede Meydana Gelen Hile, Hata ve Skandalların Önlenmesinde ve Finansal Tabloların Denetiminde İç Kontrol Sisteminin Önemi.....	75
SONUÇ VE ÖNERİLER	79
KAYNAKÇA.....	82

KISALTMALAR

KİT:	Kamu iktisadi Teşebbüsleri
YYİ :	Yerel Yönetim İşletmeleri
KBİ:	Bütçeli İşletmeler
DSİ :	Döner Sermayeli İşletmeler
GSYH :	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ÇUŞ :	Çok Uluslu Şirketler
AR-GE:	Araştırma ve Geliştirme
KOSGEB :	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KOBİ :	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
TTK :	Türk Ticaret Kanunu
TBK:	Türk Borçlar Kanunu
AICPA :	American Institute of Certified Public Accountants
COSO:	Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Finansal Olmayan Performans Ölçüm Yöntemleri	56
Tablo 3.1. COSO' nun Beş Bileşeninin Firma Verimliliğine ve Firma Performansının Sürdürülebilirliğine Katkısı.....	74
Tablo 3.2. Etkin ve Etkin Olmayan İç Kontrol Yapısının Finansal Tablo Denetimine Etkileri.....	77

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. İşletmelerin Ekonomik Sistem İçindeki Yeri.....	6
Şekil 1.2. Hizmet İşletmelerinin Sınıflandırılması.....	9
Şekil 1.3. Hukuki Yapılarına Göre İşletmelerin Sınıflandırılması.....	18
Şekil 3.1. COSO İç Kontrol Değerlendirme Modeli.....	67

ÖZET

SÜRDÜRÜLEBİLİR FİRMA PERFORMANSINDA İÇ KONTROL SİSTEMİNİN ÖNEMİ

Firmalar faaliyetleri süresince belirli hedefleri gerçekleştirmek amacıyla kurulur ve bu amaçlarını yerine getirdikleri sürece hayatta kalır. Artan nüfusla birlikte insan ihtiyaçlarının çeşitlilik göstermesi, firmaların büyüyüp gelişmesini ve farklı alanlarda faaliyet gösteren firma sayısının gün geçtikçe artmasını sağlamıştır.

Firmaların gerek fiziksel olarak büyümesi gerekse nicelik bakımından artış göstermesi firma faaliyetlerinin kontrol edilmesini zorlaştırmıştır. Kontrol yetisinin kaybı ile varlıkların korunamaması, hile ve hataların artması ve finansal tablo kullanıcılarının firma ile ilgili yanlış kararlar alması muhtemel hale gelmektedir. Bu durum ise firma faaliyetlerinin sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.

Bu çalışmada, belirtilen nedenlerle firmaların maruz kaldığı riskler karşısında varlıklarını devam ettirebilmeleri için etkin bir araç olarak kullanılan iç kontrol sisteminin önemi konusunda farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İç kontrol sistemi, Sürdürülebilirlik, Performans

ABSTRACT

IMPORTANCE OF INTERNAL CONTROL SYSTEM IN SUSTAINABLE COMPANY PERFORMANCE

Companies are established to achieve specific objectives throughout their operations and survive as long as they fulfill those goals. Along with the diversity of human needs due to increasing population, the growth and development of firms and the number of firms operating in different fields have increased day by day.

The increase in the number of firms, both physically and in terms of quantity, made it difficult to control the company's activities. With the loss of ability to control, it is likely that assets will not be protected, fraud and errors will increase and users of the financial statements will make incorrect decisions about the company. This situation has an adverse effect on the sustainability of the company activities.

In this study, an attempt is made to raise awareness about the importance of the internal control system, which is used as an effective tool for companies to sustain their assets against the risks they are exposed to.

Keywords: Internal control system, Sustainability, Performance

GİRİŞ

Günümüzde gerek teknoloji gerekse ekonomi alanlarında yaşanan gelişmeler sonrası firmaların faaliyet ve etkinlik alanları da genişleme göstermiştir. Küreselleşme ile birlikte, yeni dünya düzeni, firmaları büyük bir değişim içine sokmuştur. Bu değişimden en çok nasibi alan ise firma amaçları olmuştur.

1900'lü yılların başından 2000'li yıllara kadar olan süreçte firmanın en temel amacı karın maksimum kılınması olmuştur. 2000'li yıllar ve sonrasında kar kavramı tek başına bir anlam ifade etmemeye başlamıştır. Özellikle bu dönemde Amerika ve Avrupa'da devasa firmalarda yaşanan iflas ve çöküşlerin meydana gelmesi karlılığın tek başına sürdürülebilirlik için yeterli olmadığı görüşünü ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple 21. yüzyılda yönetimin en temel amacı, firmanın piyasa değerini maksimize etmek olarak değişim göstermiştir.

Bu temel amaca ulaşmak ise, firmanın hisse senetlerinin piyasa değerini maksimum kılmakla mümkün olmaktadır. Yöneticiler bu doğrultuda piyasa değeri, kârlılık, hisse başına kâr vb. oranları takip ederek, firmanın piyasa değerini ulaşılabilir en üst seviyeye çıkarmak için çalışırlar (Korkmaz ve Karaca, 2013: 169).

Hissedarlar açısından bakıldığında ise, en büyük beklenti firmaya bağladıkları sermayenin olumlu bir dönüşü olmasıdır. Bu nedenle, hissedarlar yatırım kararı verirken firmanın finansal durumu hakkında bilgi sahibi olmak isterler.

Finansal kararların alınmasında kullanılacak olan muhasebe bilgisinin doğruluğu; finansal işlemlerin kaydedilmesinde, sınıflandırılmasında, özetlenmesinde ve finansal tablo haline getirilerek raporlanmasında genel kabul görmüş muhasebe ilke ve kurallarına uyulmasıyla sağlanabilir (Çıtak, 2009). Sunulan bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği hem firma içi kullanıcılar hem de firma dışı kullanıcılar için hayati önem arz etmektedir.

Ancak bazen yöneticiler kendi çıkarlarını firmanın ve yatırımcıların çıkarlarından üstün tutarak, finansal tablo kullanıcılarını aldatıcı kararlar alabilmektedirler. Özellikle, muhasebe politikalarındaki esneklik ve yapılan düzenlemelerdeki noksanlıktan yararlanarak oluşturulan gerçeği yansıtmayan finansal tablolar, kısa vadede firma için önemli kazançlar getirmesine rağmen, uzun vadede istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Bu nedenle, hem yatırımcıların güveninin kazanılmasında hem de firmanın uzun dönemde sürdürülebilirlik olgusunun oluşmasında etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı hayati önem teşkil etmektedir. Etkin bir iç kontrol sistemi, firma içinde tıpkı bir bilgisayarda olduğu gibi anti virüs özelliği göstererek, firma varlıklarının her türlü zarara karşı korunmasında, finansal tablolarda şeffaflığın oluşmasında ve firmanın karşı karşıya kaldığı risklere yönelik erken önlem almasında ciddi rol oynamaktadır.

Çalışmada iç kontrol sisteminin önemi konusunda farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle, "Endüstri 4.0" olarak adlandırılan 4. Sanayi Devriminin kapımızı çaldığı bugünlerde, güvenilir bilginin sağlanmasında etkin iç kontrol sistemi firmalar için vazgeçilmez bir unsur olma özelliği göstermektedir.

Bu kapsamda, çalışma üç bölümden oluşmaktadır;

Birinci bölümde, firma türleri ele alınmıştır. Firmalar yapılarına göre gruplara ayrılarak detaylı bir biçimde açıklanmıştır.

İkinci bölümde, temel firma performans ölçümlerine değinilmiş olup, firmanın uzun vadede devamlılığının sağlanmasına olan katkıları açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, firma değerlemesi ve iç kontrol sistemi açıklanmış olup, etkin kurulan bir iç kontrol sisteminin firmaya sağlayacağı katkılar ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİRMA TÜRLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Firma Tanımı ve Amacı

Toplumda tüm bireyler hayatlarını devam ettirebilmek, geçimlerini sağlayabilmek, arzu, istek ve hayallerini gerçekleştirebilmek için farklı istihdam alanlarına yönelerek iş yaşamı içinde yer almaktadırlar (Mirze, 2010: 33). Günümüz koşullarında insanların istekleri ve ihtiyaçları ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle orantılı olarak sürekli artmıştır. Artan bu ihtiyaçlar ise firmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedendir ki; insan hayatı var olduğu sürece firma kavramının doğrudan, bazen de dolaylı olarak karşımıza çıkması kaçınılmazdır.

Literatür incelendiğinde pek çok yazar firma kavramını değişik açılardan ele alarak tanımlamıştır. Tokol ve Sabuncuoğlu'na (2005: 10) göre firma, belirli ölçüde kâr elde etmek veya hizmet oluşturmak amacıyla üretim faktörlerini (sermaye, emek, doğal kaynaklar) bilinçli, uyumlu ve sistemli bir şekilde bir araya getiren ve toplumun ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri üreten ya da pazarlayan ekonomik ve sosyal yapıdaki kuruluşlardır. Brown ve Clow (2013: 12) ise firmayı, başkalarına para karşılığında hizmet ve servis sağlayarak kâr elde etmeyi amaçlayan ve bu doğrultuda ticari faaliyette bulunan organizmalar bütünü olarak tanımlamışlardır. Almanya'nın en önemli bilim adamlarından biri olan Alfred Isaac ise firmayı, üretim faaliyetlerinde bulunan ve ihtiyaçların tatminine doğrudan veya dolaylı katılan her iktisadi birim ve yapı olarak tanımlamıştır (Tuna, 1947: 4'den akt. Mucuk, 1996: 4).

Yapılan tüm bu tanımlar analiz edildiğinde, malların ve hizmetlerin üretildiği ve satıldığı her yerde firma faaliyetlerinin söz konusu olduğu görülmektedir. Mallar

ve hizmetler firmalarda üretilir ve kullanıcıların hizmetine sunulur (Aktepe, 2010: 32). Süreklilik gösteren bu işlem firmanın varlık amacını kapsamaktadır.

Amaçlar, firmaların ulaşmak istedikleri hedefleri belirleyen yönetsel planların en geniş grubu olarak, firmanın ulaşmak istediği başarının yapı taşlarını oluşturmaktadır. Firmaların uzun vadede temel amacı, elde ettiği kazançları maksimum kılmak ve bununla birlikte kâr elde etmek olmasına rağmen, gelişen birtakım ekonomik ve sosyal oluşumlarla birlikte kazanç dışında farklı konuların da amaç olarak ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Şimşek ve Çelik, 2012: 39).

1900'lü yılların başından itibaren firmanın elde ettiği kârın maksimum kılınması olarak ele alınan firma amacı, özellikle 1950'lerden sonra birçok tartışmaya neden olmuştur. Bu dönemden itibaren kâr kavramının yalnız başına herhangi bir anlam ifade etmediği fikri ortaya atılmıştır. Maksimize edilmeye çalışılan kârın, kısa veya uzun vadeli bir kâr mı yoksa kârlılık oranı ya da kâr tutarı mı olduğu konusunda herhangi bir karara varılmamış ve bununla birlikte, kârın daha çok öznel bir anlam taşıdığı belirtilmiştir (Karaca, 2008: 18'den akt. Savsar, 2012: 34).

Günümüzde ise yöneticilerin temel hedefi, firmanın piyasa değerini maksimize etmektir. Bu amacı gerçekleştirebilen firmalar, çalışanlarına daha yüksek miktarda ücret ödemesi yaparak daha garantili bir iş imkânı sağlayabilmekte, firmaya finansal destek sağlayan finans kurumları alacaklarını daha düzenli bir şekilde tahsil edebilmekte, ortaklar açısından düşünüldüğünde ise gerek temettü gerekse sermaye açısından daha fazla gelir elde edebildikleri görülmektedir (Ercan ve Üreten, 2000: 2; Zor ve Cengiz, 2013: 41).

Son yıllarda kaleme alınan finansal yazıların hemen hemen hepsinde firmaların pazar paylarını artırmaya çalıştığı görülmektedir. (<https://www.biymed.com>, Erişim Tarihi, 25.08.2017). Bu doğrultuda firmalar, finansal yönetime daha fazla ağırlık vermektedir. Firmaların amaçlarına ulaşmalarında, finans fonksiyonunun rolü her geçen gün daha fazla artış göstermekte olup, finans yönetimi, firma içinde yapılan çalışmaların ve alınan kararların başarıya ulaşmasında önemli derecede rol oynamaktadır (Ercan ve Ban, 2010: 5). Etkin bir finansal yönetim firmanın, ihtiyaç duyduğu en uygun fonların elde edilmesinde ve bu

fonların firmanın yapısına uygun bir şekilde kullanılmasında ve yönetilmesinde hayati bir rol oynamaktadır.

Kârı maksimize etme ve pazar payını artırma isteği firmanın temel amacını oluşturmakta olup, bir bütün olarak firma ele alındığında amaçları, genel ve özel olmak üzere aşağıda belirtildiği gibi ikiye ayrılmaktadır (Şimşek ve Çelik, 2012):

Firmanın genel amaçları:

- Uzun dönemde kâr elde etmek,
- Varlığını sürdürmek ve sürekli büyümeyi hedeflemek,
- Toplumla hizmet etmek yoluyla sosyal sorumluluk işlevini yerine getirmektir.

Firmanın özel amaçları ise:

- Müşteri ve tüketicilere daha kaliteli ürün ve/veya hizmetler sunmak,
- Çalışanların çalışma koşullarını geliştirmek ve iyi ücret vermek,
- Çalışanların eğitilmesine destek olarak, çalışanların mesleklerinde ilerlemesine ve gelişmesine fırsat yaratmaktadır.

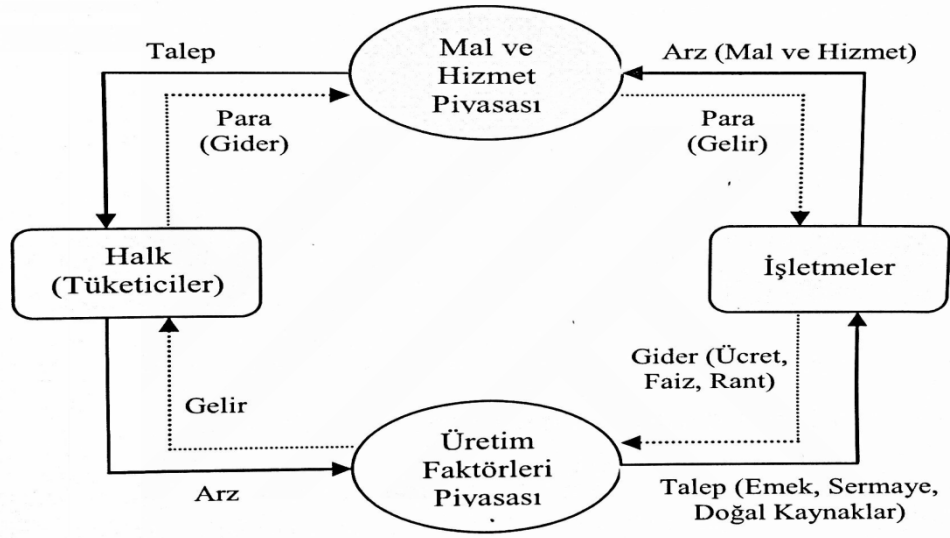
Genel anlamda firma tanımları bir bütün olarak incelendiğinde, firmalar kâr elde etmek amacıyla kişi veya kurumlara servis ve hizmet sağlayan organizmalardır. Bu açıklamadan yola çıkıldığında, firmaların ana amacı kâr elde etmektir diyebiliriz. Çünkü diğer amaçların başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi, firmaların elde edeceği kâra bağlı olarak değişmektedir.

1.2. Firmaların Ülke Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi

Literatürde bazı kaynaklar firmayı canlı bir organizmaya benzetmektedirler. Bu yaklaşıma göre, firmalar canlılar gibi doğar, büyür, gelişir ve daha sonra ömürleri biter ve yok olurlar. Firmaları canlı bir varlığa benzetmek gerekirse ekonomik yapının birer hücresi olarak ele alınması daha doğru olabilir (Sabuncuoğlu ve Tokol, 2005: 16). Çeşitli hücre ve hücre gruplarından oluşan insan yapısı gibi ekonomi de değişik işlevleri bulunan (farklı mal ve hizmetler üreten) çeşitli yapı ve büyüklükteki firma veya firma gruplarından oluşmaktadır (Şimşek ve Çelik, 2012: 43).

Ülke ekonomisi bir sistemler topluluğu olarak düşünüldüğünde, firmalar da bu sistemi oluşturan alt dallar olarak ele alınabilir (Ceylan ve Anbar, 2014: 15). Bu sebeptendir ki, bir ekonominin büyümesi, gelişmesi, olgunlaşması ve bunlarla doğru orantılı olarak ilgililerin alım gücünün ve refah seviyesinin artması, firmaların

gelişmeleri ve güçlenmeleri ile sıkı bir ilişki içindedir (Mucuk, 1996: 15). Çünkü büyüyen ve gelişen firmalar, dış ödemelerde oluşan bilanço açıklarının kapatılmasında, istihdam oluşturulmasında, rakiplere karşı rekabet avantajı sağlanmasında ve verimliliğin artırılmasında etkin rol oynamaktadırlar. Bunların hepsi bir bütün olarak ele alındığında firmalar, milli gelirde artışa neden olarak ülke ekonomisinde büyümenin meydana gelmesine katkı sağlamaktadır (Zengin, 2010: 122; Bahar, 2006: 140).

Şekil 2.1 İşletmelerin Ekonomik Sistem İçindeki Yeri

Kaynak: Ceylan, A. ve Anbar, A. (2014). *Modern İşletmecilik*, s.16.

Etkin bir ekonomik sistem içerisinde işletmelerin pozisyonu, şekil 1.1’de belirtilmiştir. İşletmeler meydana getirdikleri mal ve hizmetleri pazara sunarak gelir elde ederler. Bununla birlikte, işletmeler bu mal ve hizmetleri üretmek için gereksinim duydukları üretim unsurları ile üretim faktörlerini pazardan talep etmektedirler. İşletmelerin ihtiyaç duyduğu üretim faktörlerini kullanımlarına sunarak gelir sağlayan tüketiciler, daha sonra elde ettikleri bu gelir ile ihtiyaçları olan mal ve hizmetleri satın alır (Ceylan ve Anbar, 2014: 16).

Özetle, bir ülkenin ekonomik kalkınmasında ve ilerlemesinde dinamik firmalara hayati derecede rol düşmektedir. Dinamizm kavramı, daha çok sürekli ve sistemli gelişmeyi hedef alan firmalar için kullanılabilir. Bu bağlamda, bir ekonominin sağlıklı bir şekilde gelişmesi firmaların gelişip büyümesine bağlıdır. Sağlıklı bir şekilde büyüyüp gelişen firmalar kâr elde ederler. Elde edilen bu kâr ile

firmalar, gelir vergisini ve kurumlar vergisini düzenli bir şekilde ödemektedirler. Ayrıca, kâr elde eden firmalar, yönetim alanında daha yararlı kararlar alarak uzun vadede sistemli planlar yapıp, yeni yatırım alanları oluşturabilirler. Yapılan yatırımlar sonucunda ise, yeni istihdam alanları sağlanarak hem ekonomi hem de pazar canlılık kazanmış olur.

1.3. Firma Türleri

Mahallenizde faaliyet sürdüren bir ekmek firmını ya da Zorlu Holding hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz? Bu işletmelerden hangisinde çalışmayı tercih ederiniz? İmkânınız olsa ortak olmak ister miydiniz? Bu firmalarda üretilen ürünlerden hangisinin malını veya hizmetini alırken daha mutlu olurdunuz? Bu ve buna benzer sorulara cevap verebilmek için firmaların, faaliyet alanları, yasal ve ortaklık özellikleri vb. gibi bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır (Ceylan ve Anbar, 2014: 93).

Günümüzde, farklı ölçüt ve esaslara göre sınıflandırılmış, farklı yapıda ve belirledikleri amaçlara göre birbirinden farklı firma türlerinden söz etmek mümkündür (Doğan, 2010: 21). Böyle bir sınıflandırma; firmaların bir yandan daha bilimsel bir şekilde ele alınıp incelenmeleri, diğer taraftan ise, sorunlarının daha yakından tanınıp, problemlerine sağlıklı ve tutarlı çözümler oluşturulmasına fırsat sağlamaktadır (Şimşek ve Çelik, 2012: 50).

Burada üzerinde durulması gereken en önemli nokta, firmaların meydana getirdiği türleri ayırt edebilmek için firmaların, nasıl gruplar oluşturduğunun ve bu gruplamada nelerin etkili olduğunun belirlenmesidir. Çünkü her bir grup kendi içinde farklı yapı ve özellikte kümelere ayrılmaktadır (Çetin, 2013: 23). Bu bakımdan firma türlerinin belirlenmesi ve sınıflara ayrılması da oldukça geniş kapsamlıdır (Tatar ve Üner, 1992: 14).

İşletme literatürü incelendiğinde işletmelerin sınıflandırılmasının farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir. Bu kısımda en genel anlamıyla altı farklı ölçüt temel alınarak yapılan sınıflandırmaya yer verilmiştir (Mirze, 2010: 59-80; Ceylan ve Anbar, 2014: 93-120; Sabuncuoğlu ve Tokol, 2005: 57-88; Örucü, 2013: 25-44):

1.3.1. Üretilen Mal ve Hizmet Cinsine Göre İşletmeler

Bu alanda faaliyet gösteren işletmeler kendi içerisinde yapısal özelliklerine göre; endüstri işletmeleri, ticaret işletmeleri ve hizmet işletmeleri olmak üzere üç farklı başlık altında incelenebilir.

1.3.1.1. Endüstri İşletmeleri

Endüstri sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, belirli yapı ve özellikteki hammaddeleri insan ihtiyacına uygun mal ve hizmet biçiminde oluşturmak amacıyla işleyerek, yeni tasarımlar yaparak ya da bir araya getirip monte ederek yeni ürün elde ederler. Bu sektör kendi içinde; imalat, inşaat, tarım ve madencilik olmak üzere dört gruba ayrılır (Ceylan ve Anbar, 2014: 99).

Özellikle günümüzde endüstri, ülkelerin ekonomisini geliştiren ve yönlendiren başlıca sektör haline gelmiştir. Bu sektörde faaliyet gösteren firmaların ülke ekonomisine katkıları göz önüne alındığında; doğal kaynakların değerlendirilmesi, istihdam sağlanması, üretilen ürünlerin daha uzun ömürlü olması, üretim kapalı alanlarda yapıldığı için iklim değişikliklerindeki dalgalanmalardan fazla etkilenmemesi gibi avantajlarından söz etmek mümkündür (<http://www.maviylepembe.net>, 12.08.2017).

1.3.1.2. Ticaret İşletmeleri

Daha çok ticaret sektöründe faaliyet gösteren, çalışan ve üretici işletmelerin meydana getirdikleri mal ve hizmetleri tüketicilere aktarmak üzere; toptancılık, yarı toptancılık ve perakendecilik faaliyetlerinde bulunan işletmelerdir (Doğan, 2014: 22). Bu işletmelerin en belirgin özellikleri; herhangi bir üretim faaliyetinde bulunmamaları ve üreticiden aldıkları ürünleri satmalarıdır (Sabuncuoğlu ve Tokol, 2005: 68). Örnek olarak giyim, gıda ürünleri, mobilya vb. malları satan işletmelerin bu grubu yer aldığı söylenebilir.

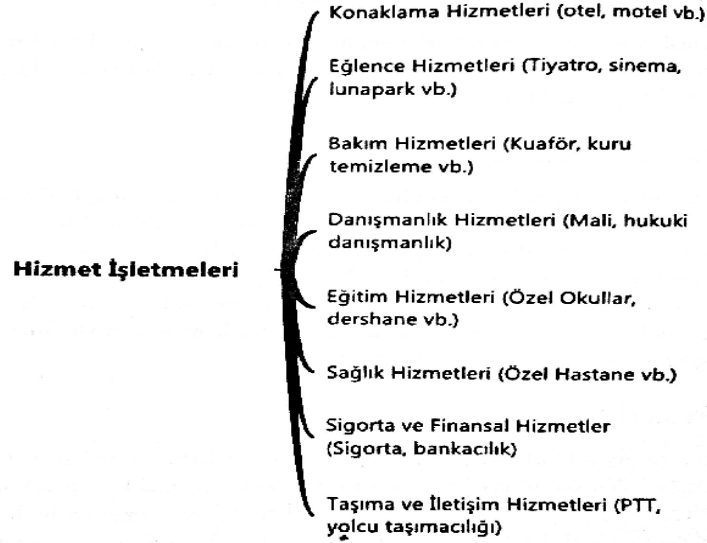
1.3.1.3. Hizmet İşletmeleri

Belirli bir hizmeti üretmek veya meydana getirilen bu hizmeti pazarlamak amacıyla faaliyette bulunan işletmelerdir (Çetin, 2014: 29). Konusu hizmet olan bu işletmelerinin en temel özelliği, müşterilerle doğrudan veya dolaylı olarak iletişim

içinde olup, onların ihtiyaç duyduğu hizmetleri yerine getirmektir (Mirze, 2010: 65). Bu sebeptendir ki; hizmet işletmeleri müşterilerin algıladığı değeri arttırmanın yanında, yakın ve güvenilir ilişki ihtiyacının en belirgin hissedildiği örgütlerdir (Aydeniz ve Yüksel, 2007: 96).

Özellikle sanayileşme ile birlikte meydana gelen ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucu, son yıllarda, hizmet sektörü tüm dünyada önem kazanmıştır. Buna bağlı olarak artan küreselleşmeyle birlikte ülkeler arası sınırların ortadan kalkması ve hükümet politikaları sonrası yabancı sermaye yatırımlarına yönelik yaptırımların hafifletilmesi, yatırımların daha çok dış pazara yapılmasına neden olmuştur. Dış pazara yapılan bu yatırımlar, özellikle daha önceleri dış pazarda payı az olan sektörlerin paylarının artmasına ve yeni hizmet sektörlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Hizmet işletmeleri ve bu işletmelerin ilgi alanları genel olarak aşağıdaki biçimde karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 1. 2. Hizmet İşletmelerinin Sınıflandırılması

Kaynak: Sabuncuoğlu, Z. ve Tokol, T. *İşletme*, s. 69

Hizmet işletmelerinin ekonomiye olan katkıları diğer sektörlerle karşılaştırıldığında, katkılarının her geçen gün artış göstererek devam ettiği görülmektedir. 2007 yılı verilerine göre gelişmiş ülkelerden bazıları incelendiğinde, hizmet sektörünün gayri safi milli hâsıladaki payı ABD’de %76, Hollanda’da %79, İngiltere’de %80, Kanada’da %79 Avrupa Birliğinde %67 şeklinde gerçekleşmiştir

(Songur, 2009: 17). Dünya Banka'sının 2007-2016 yılları arasındaki verileri incelendiğinde, yukarıda belirtilen ülkelerin hizmet sektöründe ekonomiye olan katkıları, artış göstererek devam etmiştir. Türkiye açısından belirtilen yıllardaki veriler incelendiğinde ise, hizmet sektörünün ekonomideki payı: 2007'de %63.7, 2010'da %64.2, 2014'de %64.9 ve 2016 yılında ise bu oran %60.7 olarak gerçekleşmiştir (<http://data.worldbank.org>, 19.07.2017).

1.3.2. Mülkiyet Özelliklerine Göre İşletmeler

Yapılan bu sınıflandırmanın dayandığı temel ölçüt, üretim faktörlerinin ve özellikle sermayenin özel kaynaklardan mı, kamusal kaynaklardan mı veya karma bir biçimde hem özel hem de kamu kaynaklarından mı elde edilip edilmediğinin tespitidir (Doğan, 2014: 23). Bu bağlamda işletmenin sahip olduğu kuruluş yapısına ya da sermaye varlığına göre sınıflandırma yapıldığında; özel işletmeler, kamu işletmeleri, karma işletmeler ve yabancı sermayeli işletmeler olmak üzere dörde ayrılmaktadır (Sabuncuoğlu ve Tokol, 2005: 71).

1.3.2.1. Özel İşletmeler

İşletme sermayesinin ve mülkiyetinin tamamı veya büyük bir kısmı özel kişilere ait olan işletmelerdir. Bu işletme türleri ülkemizde hemen hemen her sektöre dağılmış olup, milli gelirin büyük bir miktarını üreten, yapısal özellikleri bakımından kamu işletmelerine göre, belirli bir kısmı daha küçük ölçekli olan fakat sayı bakımından daha fazla olan işletmelerdir (Doğan, 2014: 31).

Özel işletmelerin kurulmasını teşvik eden en önemli dürtü kâr amacı olup (Mirze, 2010: 66), elde edilen kâr ya da katlanılan zarar sadece işletme sahiplerini kapsamaktadır (Çetin, 2014: 31). Özellikle kurulacağı ülke veya bölgedeki ekonomik yapı ve siyasi sistem uygun olduğu sürece özel işletmeler her alanda faaliyetlerini devam ettirebilmektedirler (Tatar ve Üner, 1992: 15). Günlük hayatta daha çok özel bankalar, marketler, manavlar, fabrikalar vb. bu tür işletmelere örnek olarak gösterilebilir.

1.3.2.2. Kamu İşletmeleri

Mülkiyet ve sermayesinin tamamı ya da büyük bir kısmı devlete ait olan işletmeler, kamu işletmeleri olarak adlandırılmaktadır (Taslak ve Kara, 2014: 47).

Bu tür işletmelerde temel amaç kâr elde etmekten çok (Çetin, 2014: 31), ülkelerin ekonomik açıdan refah seviyesinin artmasına katkı sağlamak, özel teşebbüsün yetersiz kaldığı sektörlerde oluşan boşluğu doldurmak (Ünsalan ve Şimşeker, 2014: 30) veya toplumun üyeleriyle ilgili önemli alanlarda ihtiyaç duyulan hizmetleri sunmaktır (Mirze, 2010: 66). Kâr hedefinin ikinci planda olduğu kamu işletmeleri kendi içinde; Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), Yerel Yönetim İşletmeleri (YYİ), Katma Bütçeli İşletmeler (KBİ) ve Döner Sermayeli İşletmeler (DSİ) olmak üzere dört farklı gruptan oluşmaktadır.

Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli ülkelerinin içinde bulunduğu siyasal ve ekonomik konjonktür göz önünde bulundurulduğunda, kamu işletmelerine ilişkin stratejiler çeşitli farklılıklar gösterse de bu kuruluşlar, ülkelerin gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH), istihdam ve piyasa kapitalizasyonu gibi alanlarda faaliyette buldukları ülkelere azımsanmayacak derecede katkı sağlamaktadır (İpkin, 2014: 175). Bununla birlikte bu işletmeler, bir yandan ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmasına olumlu katkı sağlarken diğer yandan da özel sektörün yetersiz kaldığı veya giremediği alanlarda faaliyetlerde bulunarak, hükümetlerin ekonomik alanda uygulamak istedikleri politikaların başarılı bir şekilde ilerlemesinde rol oynamaktadır (Forfas, 2010: 3-8).

1.3.2.3. Karma İşletmeler

Kamu ve özel sektör işletmelerinin bir araya gelerek belirli bir sermaye ile kurdukları işletmelerdir. Karma işletmelerde yönetim genellikle özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir (Taslak ve Kara, 2014: 47). Bu yapıdaki işletmelerde kamu sermayesinin payı %50' den daha az olmalıdır, aksi halde işletme karma işletme özelliğini kaybederek kamu işletmesine dönüşmektedir (Sabuncuoğlu ve Tokol, 2005: 76).

1.3.2.4. Yabancı Sermayeli (Çok Uluslu) İşletmeler

Teoride çok uluslu işletmeler çeşitli açılardan ele alınıp farklı şekilde tanımlanmıştır. Oluşan bu farklı tanımların en önemli nedeni ise, sermaye dolaşımı ile faaliyet yapılarındaki sayı ve çeşitliliktir (Tağraf, 2002: 37). Sperman ve Bohlander'e göre çok uluslu şirketler (ÇUŞ), birden fazla ülkede faaliyet gösteren, kârının belirli bir kısmını yabancı ülkede gösterdiği faaliyetler sonucu kazanan ve

mal varlığının bir kısmı diğer ülkelerde olan şirketlerdir (Serinkan ve Bağcı, 2012: 93). Bir diğer tanıma göre ise ÇUŞ'lar, ana merkezi belirli bir ülkede olmasına rağmen, faaliyetlerini bir veya birden fazla ülkede kendisi tarafından organize edilen şubeler, yavru şirketler veya bağlı şirketler aracılığıyla ve ana merkez tarafından belirtilmiş bir işletme politikasına uygun olarak yürüten büyük şirketler olarak tanımlanmaktadır (Ünsalan ve Şimşeker, 2014: 31).

Bununla beraber bazı yazarlara göre bir işletmenin ÇUŞ kategorisinde değerlendirilebilmesi için birden fazla ülkede faaliyet göstermesi tek başına yeterli değildir. Bu kritere ek olarak ÇUŞ'ların, farklı ülkeye sermaye ve yönetici yatırımı yaparak ürünlerini ve üretim faaliyetlerini de bu ülkelerde yapması gerekmektedir (Ulaş, 2004: 153). ÇUŞ olmanın bir diğer göstergesi ise, şirketin toplam maddi kaynaklar tutarının en az %20'lik bir kısmının faaliyet gösterdiği dış ülkelerde bulunması ve elde ettiği toplam kârın en az %35'lik kısmının uluslararası faaliyetler sonucunda kazanılması gerekmektedir (Artisien ve Buckley, 1985).

Şimdiye kadar yapılmış ÇUŞ tanımları incelendiğinde, tüm yazarların üzerinde fikir birliğine vardığı ortak bir tanım mümkün olmamıştır. Fakat yazarlar tarafından doğrudan veya dolaylı olarak kabul gören iki ortak nokta vardır. Bunlardan ilki; bu şirketlerin doğrudan üretime dönük olarak faaliyetler göstermeleri, ikincisi ise, bu faaliyetleri birden çok ülkede gerçekleştirmiş olmaları gerekmektedir (Fidan, 1995: 102).

ÇUŞ'lar aynı anda birden fazla küresel pazara hitap ettikleri için faaliyetlerini dünya üzerinde farklı bölgelere yaymaktadırlar. Bunun sonucu olarak ise ÇUŞ'lar üretimde, uluslararası ticaretin belirlenmesinde, sermaye ve teknoloji akışlarında büyük bir güce sahiptirler (Doğan, 2014: 29).

Son yirmi yılda dünyada küreselleşmenin artan etkisi ile birlikte uluslararası ticarete sınırlar kaldırılmış ve gelişen ortaklık imkânları sonrası ÇUŞ'lar piyasada daha etkin hale gelmeye başlamışlardır. ÇUŞ'ların dünya pazarındaki bu üstünlükleri sadece finansal güçlerinden ya da büyüklüklerinden değil, aynı zamanda teknoloji alanında yaptıkları yenilikler ve buluşlardan kaynaklanmaktadır (Doğan, 2014: 32). Özellikle araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerine yönelik yaptıkları çalışmalarla bilinen bu işletmeler, yeni ürünlerin üretilmesi ve mevcutların

geliştirilmesi, kalitede basamak atlama ve etkin pazarlama metotları bulma konusunda Ar-Ge için büyük fonlar ayırmaktadırlar (Sezin, 1990: 101).

Sayıları gün geçtikçe artan ve dünya ekonomisinin yönetiminde etkin rol oynayan ÇUŞ'ların faaliyette buldukları ülkelerde gerek istihdam alanı oluşturma gerek sosyo-kültürel yapıya getirdikleri yenilikler ve bu ülkelerin milli gelirlerine yaptıkları pozitif katkılar sonrası önemleri daha da artmıştır. Bu özellikleri ileri seviyedeki araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ek olarak teknolojik gelişmelere yaptıkları yatırım ile birleşince bu şirketlerin hareket alanı genişlemiş ve 21. yüzyılın başlarında uluslararası ölçekte tüm dünyada hızla yayılmaya başlamışlardır.

1.3.3. Büyüklüklerine Göre İşletmeler

Literatürde işletmeleri büyüklüklerine göre sınıflandırmada kullanılan ölçütler aslında net bir şekilde belirtilmemiştir. Bu belirsizliğin en büyük nedeni ise, söz konusu ölçütler üzerinde fikir birliğinin olmamasıdır (Tuncer, v.d., 2014: 42). Bu nedenle, günlük hayatta sınıflandırmada kullanılan büyüklük kavramı ve ölçütleri, kişiden kişiye farklılık göstermektedir (Ünsalan ve Şimşeker, 2014: 31).

Genel anlamda iş hayatında ve işletme literatüründe ölçeklerine göre işletmeler; cüce işletmeler, mikro işletmeler, küçük işletmeler, orta işletmeler, büyük işletmeler ve dev işletmeler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Örücü, 2013: 27; Şimşek ve Çelik, 2012: 54). İşletmelerin büyüklüklerine göre sınıflandırılmasında temel alınan ölçütler ise; işletmenin sahip olduğu sermaye, çalışan personel sayısı, üretim hacmi, kullanılan hammadde, enerji, makine adeti, gücü ya da toplam satış miktarlarıdır (Sabuncuoğlu ve Tokol, 2005:78).

İşletmelerin büyüklüklerini tespit ederken yararlanılan yukarıdaki ölçütleri tek tek ya da birbirinden bağımsız olarak kullanmak, işletmelerin büyüklüğünü belirlemede doğru seçim olmayabilir (Şimşek ve Çelik, 2012: 54). Başka bir ifadeyle, işletmenin büyüklüğünü değerlendirirken hangi ölçünün ya da ölçütlerin temel alınacağı işletmenin faaliyet alanına göre farklılık göstermektedir (Eryılmaz v.d., 2015: 84). Örneğin, hazır giyim sektöründe hizmet veren bir işletmede çalışan sayısı belirleyici faktör olurken, demir-çelik sanayinde ise sabit varlıklar olarak adlandırılan makine, teçhizat sayısı ve fiyatları sınıflandırmada esas alınmaktadır (Ceylan ve Anbar, 2014: 118). Sektörden sektöre sınıflandırma kriterleri çeşitlilik gösterse de, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi

Başkanlığı (KOSGEB) tarafından yapılan ayırında işletmelerin sınıflandırılmasında temel faktör olarak; net satış hâsılatları, mali bilanço tutarları ve çalışan personel sayısı belirleyici ölçüt olarak dikkate alınmıştır.

4 Kasım 2012 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “*Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkındaki Yönetmelik*” ile, KOBİ’lerin desteklerden ve fırsatlardan daha çok yararlanabilmeleri için tanımı yeniden düzenlenmiştir. (<http://www.tobb.org.tr/>, 08.10.2017). Bu düzenleme sonrası KOBİ, yıllık 250 ve daha az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatının veya mali bilançosundan herhangi birisinin 40 milyon Türk Lirasını aşmayan (<http://kosgeb.gov.tr/>, 08.10.2017), ve aynı yönetmeliğin 5. maddesine göre kendi içinde mikro, küçük ve orta işletmeler olmak üzere üçe ayrılan ekonomik birimler ya da girişimler şeklinde tanımlanmıştır.

1.3.3.1. Cüce İşletmeler

Tek bir çalışanı bile tam gün çalıştıramayacak kadar küçük olan ya da iş hacmi dar olan işletmelere cüce işletmeler denilmektedir. Bu işletmelerin elde ettikleri gelirler bir ailenin ihtiyaçlarını karşılamada çoğunlukla yetersiz kalmasına rağmen, sağlayacakları hizmetlere toplum ihtiyaç duyduğu için ekonomik hayatta varlıklarını devam ettirmektedirler (Örücü, 2013: 27).

1.3.3.2. Mikro İşletmeler

Yıllık 10 kişiden az personel istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançolarından herhangi birisi, 1 milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler, mikro (çok küçük) işletmeler olarak tanımlanmıştır (<http://kosgeb.gov.tr/>, 08.10.2017). Örneğin ayakkabı tamircisi, büfe, bakkal, berber, gazete satıcısı vb. sermayesi belirli bir miktarla sınırlı olan işletmelerdir (Kaya, 2007: 126).

1.3.3.3. Küçük İşletmeler

Yıllık 50 kişiden az personel istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançolarından herhangi birisi, 8 milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler, küçük işletmeler olarak tanımlanmıştır (<http://kosgeb.gov.tr/>, 08.10.2017). Burada belirtilen sayıya, ailenin herhangi bir üyesi ya da çıraklar dâhil edilmemiştir (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 97).

1.3.3.4. Orta İşletmeler

Yıllık 250 kişiden az personel istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançolarından herhangi birisi, 40 milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler, orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmıştır (<http://kosgeb.gov.tr/>, 08.10.2017).

Literatür incelendiğinde, genellikle küçük ya da büyük işletmeler üzerinde durulurken, üretim sisteminin önemli bir bileşeni olan orta büyüklükteki işletmeler ikinci planda kalmıştır. Fakat son dönemlerde, orta ölçekli işletmelerin ekonomik büyümede ve ilerlemede birincil katkıya sahip olduğuna inanan akademisyenler, girişimciler ve kamu yöneticileri çalışmalarına, bu yönde ağırlık vermeye başlamışlardır (Cassia ve Colombelli, 2009: 438).

1.3.3.5. Büyük İşletmeler

Büyük işletmeler, büyük miktarda sermaye ihtiyacı duyan, yığın üretim yapabilen, yıllık 250 ve daha fazla kişi istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançolarından herhangi birisi, 40 milyon Türk Lirasını aşan, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı işletmelerdir (Ünsalan ve Şimşeker, 2014: 32).

Hukuki yapıları bakımından bu işletmeler ele alındığında ise, anonim şirket olarak kuruldukları göze çarpmaktadır. Bu işletmeler özellikle sayıları bakımından, küçük ve orta boy işletmelere kıyasla daha az olmalarına rağmen, iyi yönetildikleri ve teknolojik açıdan yetkin oldukları takdirde, ekonominin motoru olarak faaliyetlerini devam ettirebilmektedirler (<http://www.ataaof.edu.tr/>, 29.02.2017; Mirze, 2010: 63).

Son dönemlerde dünya pazarlarında gün geçtikçe artan rekabet ortamı işletmelerin yoğun bir biçimde teknoloji yatırımlarına ağırlık vermelerini zorunlu hale getirmiştir. Özellikle çimento, otomotiv, petrol, tekstil ve demir çelik gibi alanlarda faaliyet gösteren işletmeler, yüksek sermaye ve büyük yatırımlar gerektirdiğinden, bu alanda faaliyet gösteren işletmeler açısından teknoloji vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. (Ceylan ve Anbar, 2014: 119).

İşletmeleri sınıflandırmaya tabi tutarken dikkate alınan en temel kriterler; istihdam edilen kişi sayısı ve net satış hâsılasıdır. Eğer işletme bu kriterlerden herhangi birisinde belirtilen sayının ya da miktarın altında kalırsa veya belirtilen

sayıyı aşması durumunda, mevcut işletme özelliğini kaybetmektedir. Örneğin yıllık istihdam edilen kişi sayısı 250 kişinin üzerine çıkan işletmeler orta büyüklükteki işletme özelliğini kaybedip büyük işletme olarak nitelendirilirken, ilerleyen süreçte aynı işletmede istihdam edilen sayısı tekrar 250'nin altına düştüğünde orta ölçekli işletme olarak nitelendirilmektedir.

1.3.3.6. Dev İşletmeler

Yıllık 2000 kişiden daha fazla personel istihdam eden işletmelere, dev işletmeler denilmektedir. Bu işletmelerin dev işletme olarak adlandırılmasında temel etken, sadece çalıştırdıkları personel sayısının büyüklüğünden değil aynı zamanda, kullandıkları üretim yöntemleri, sahip oldukları üretim güçleri, pazar payları, rekabet üstünlükleri, sermaye büyüklükleri ve dünya çapında etkin olarak faaliyette bulunmalarıyla da doğrudan ilişkilidir (Şimşek ve Çelik, 2012: 57).

1.3.4. Yararlandıkları Üretim Teknolojilerine Göre İşletmeler

Bu özellikteki işletmeler, teknik özelliklerine göre bir sınıflandırmaya tabi olup, kendi içinde emek yoğun ve sermaye yoğun işletmeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar. (Şimşek ve Çelik, 2012: 53).

Emek yoğun işletmelerde üretim biçimi çoğunlukla, emek faktörüne dayalıdır. Üretimdeki değer büyük ölçüde emeğe bağlı olduğu için, mal ve hizmetlere ilişkin toplam maliyetler içerisinde işçilik maliyetleri daha fazla yer kaplamaktadır. Bu türdeki işletmelere örnek olarak tekstil, torna, döküm ya da tesviyecilik gösterilebilir. Sermaye yoğun işletmeler ise, çoğunlukla tesis ve donanım faktörlerine bağlı olarak faaliyet gösterdikleri için, toplam maliyetler içerisinde belirtilen bu unsurların katsayısı daha fazladır. Toplam varlıklar içerisinde özellikle sabit varlıkların önemli yer tuttuğu sermaye yoğun işletmeler çoğunlukla; petrol, kimya ve metalürji gibi alanlarda faaliyetlerde bulunmaktadırlar (<http://www.ataaof.edu.tr/>, 29.02.2017).

Bilgi teknolojisinin ve ticaretin yoğun bir biçimde gelişme gösterdiği günümüzde, özellikle katma değeri daha düşük olan emek yoğun malların ihracatının fazla olması, küresel anlamda lider olmayı hedefleyen işletmelerin karşısına büyük bir engel olarak çıkmaktadır. Bu bağlamda, işletmelerin küresel piyasada rekabet güçlerini artırabilmeleri için katma değeri, bilgi ve teknoloji yoğunluğu yüksek Ar-

Ge malların üretim ve ihracatına odaklanmaları gerekmektedir (Kara ve Erkan, 2011: 68).

1.3.5. İşletmeler Arası Anlaşmalara Göre İşletmeler

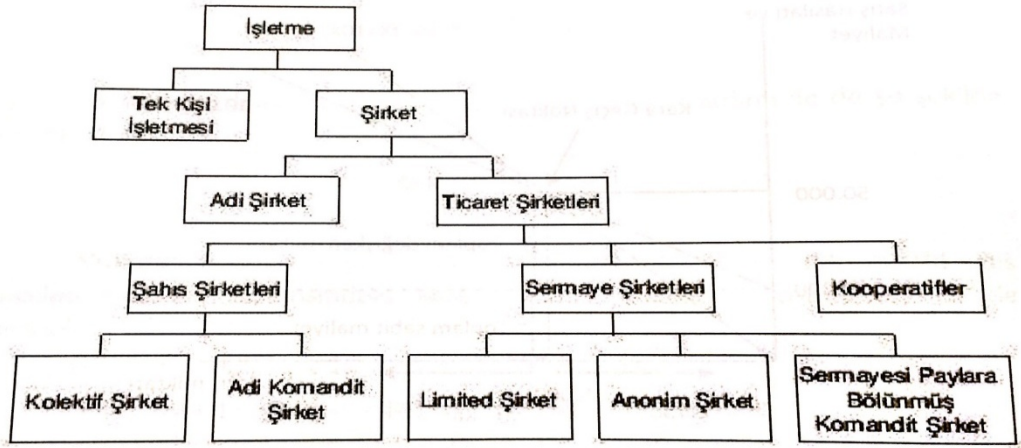
Günümüzde işletmeler kârlarını artırmak, rekabeti azaltmak için güçlerini birleştirme yoluna gitmektedirler. Bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik yapılan başlıca birleşme türleri; kartel, tröst, konsorsiyum, centilmenlik anlaşmaları, holding, birleşme ve satın almalar olarak sıralanmaktadır. (Şimşek, 2007: 79). Yapılan bu işbirliklerinin en basit derecesi centilmenlik anlaşmaları iken, en ileri seviye ise, birleşme ve satın almadır (Ceylan ve Anbar, 2014: 152).

Genel anlamda, yukarıda belirtilen yollar ile işletmeler bir araya gelerek farklı birleşme yollarına başvurumaktadırlar. Temel hedefleri kâr elde etmek ve varlıklarını sürdürmek olan işletmeler, ortak hedeflerini gerçekleştirmek amacı ile farklı stratejik işbirliklerine başvurumaktadırlar. Özellikle günümüz ekonomik şartlarında küreselleşmenin etkisinin yoğun bir şekilde hissedildiği sanayi ve hizmet sektörü gibi ileri teknoloji gerektiren alanlarda, bu tür birleşmelerin sayısı gün geçtikçe artış göstermektedir.

1.3.6. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler

İşletmelerin toplum içinde faaliyetlerini sistemli bir şekilde gerçekleştirebilmeleri ve toplum düzeninin sağlanabilmesi için çıkarılmış bir takım kanunlar bulunmaktadır. Bu kanunlar, işletmelerin hem kuruluşlarını hem de faaliyetlerini düzenlemektedir (Şimşeker ve Ünsalan, 2014: 34). Bu bağlamda, genel olarak dünyada ve özel olarak da ülkemizde, bu hedefler doğrultusunda birçok kanuni düzenlemeler yapılmıştır. En son 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) söz konusu bu düzenlemelerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Eryılmaz, v.d., 2015: 131). Ülkemizde işletmelerin hukuki yapısını düzenleyen temel kanun TTK'dır (Doğan, 2014: 42). Hükümlerinin önemli bir kısmı 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe girmiş olan TTK'da özellikle sermaye şirketlerinden olan anonim ve limited şirketler üzerinde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (Çetin, 2014: 34). Yapılan son düzenlemelerden sonra Türkiye'deki işletmeler hukuki yapılarına göre şekil 1,3'deki gibi sınıflandırılmıştır.

Şekil 1.3. Hukuki Yapılarına Göre İşletmelerin Sınıflandırılması

Kaynak: Eryılmaz, M., S. Kaygusuz ve İ. Efil (2015). *İşletme*, s.132.

1.3.6.1. Tek Kişi İşletmeleri

Tek kişi işletmeleri, isminden de anlaşılacağı üzere, tek kişi tarafından kurulan ve tek kişiye ait olan işletmelerdir. İşletmenin herhangi bir tüzel kişiliği olmadığı gibi, işletme sahibi borçlarına karşı tüm mal varlığı ile sorumludur. Bu işletmelerin kurulması kolay ve ucuz olduğundan, sayıları oldukça fazladır. Özellikle birçok perakendeci hizmet işletmesi, tek kişi işletmesi olarak faaliyette bulunmaktadır (Ceylan ve Anbar, 2014: 104). Bu yapıdaki işletmeler genellikle tek kişi ile kurulduğu için işletmelerin ömürleri de, kurucu kişinin ömrü ile sınırlıdır.

1.3.6.2. Şirketler (Ortaklıklar)

Birden çok kişinin bir iktisadi hedefe ulaşmak amacıyla aralarında anlaşarak para, mal veya emeklerini bir araya getirerek kurdukları ticari işletmeye ortaklık veya şirket adı verilmektedir (Doğan, 2014: 43). Bir ortaklıktan söz edilebilmesi için aşağıdaki şartların bulunması gerekmektedir (Ceylan ve Anbar, 2014: 105):

- Ortaklık yapısını oluşturan kişiler birden fazla olmalıdır. Bu kişiler gerçek ya da tüzel kişi olabilir.
- Ortak bir hedefi gerçekleştirme amacının olması gerekmektedir.
- Ortaklar arasında bir sözleşme yapılarak ortak amaç doğrultusunda hareket edilmelidir.

- Şirketin amacına ulaşabilmesi için ortakların mal ve emeklerini sermaye olarak şirkete getirmeleri gerekmektedir.

Ortaklıklar, tek kişi işletmeleri ile karşılaştırıldığında, birçok yönden tek kişi işletmelerine göre ortaklıkların daha fazla avantaja sahip olduğu görülmektedir. Üstün oldukları en belirgin nokta ise, sorumluluğun tek kişide değil, birden fazla kişide toplanmasıdır. Bu durumun sonucu olarak yapılan ortaklık anlaşması ile, şirket içinde oluşan problemlerde tüm hissedarlar bilgi ve kabiliyetlerini kullanarak, kısa sürede sorunlara mantıklı çözüm yolları bulmaktadırlar. Bir diğer önemli avantaj ise, fon temin etme sürecindedir. Bu ortaklık yapısında, tek kişi işletmelerine göre fon bulma imkânı daha fazladır. Çünkü kredi veren kuruluşlar açısından ele alındığında, tek kişi işletmelerinde sadece bir kişi şirketin borçlarından sorumlu iken, ortaklıklarda şirkette payı olan herkes şirketin tüm borçlarından sorumlu olduğu için, kredi veren kuruluşlar açısından kredinin geri ödenebilme durumu daha fazladır. Bu durum ise kredi verenlerin elini daha fazla güçlendirmektedir.

Ortaklıklar kendi içinde; adi şirketler ve ticari şirketler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Adi şirketlerin hükümleri, Türk Borçlar Kanu'nunda (TBK), ticari şirketlerin hükümleri ise TTK'da tanımlanmıştır.

1.3.6.2.1. Adi Şirketler

Adi ortaklık sözleşmesi ile ilgili hususlar TBK'da 620-642. maddeleri arasında bulunmaktadır. TBK'da yapılan tanıma göre adi ortaklık sözleşmesi, iki ya da daha fazla sayıda kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca ulaşmak üzere birleştirilmeyi üstlendikleri sözleşmelerdir. Bir ortaklık, kanunla düzenlenmiş ortaklıkların ayırt edici niteliklerini taşııyorsa, bu bölüm hükümlerine tabi adi ortaklık sayılır (TBK, m.620).

Borçlar Kanunu'na göre düzenlenen bu tür ortaklıkların en belirgin özelliği, kendini oluşturan ortaklardan ayrı bir tüzel kişiliğinin bulunmayışıdır (Can ve Güney, 2015: 111). Aynı zamanda bu ortaklıklar, herhangi bir ticaret unvanına da sahip değildirler.

Bu şirketler yönetim açısından ele alındığında ise; şirketin kararları tüm ortakların oy birliği ile alınır. Şirketin elde ettiği kâr, bütün ortaklar arasında ve

belirtilen oranlarda veya eşit oranlarda dağıtılır. Ortakların sorumlulukları sınırsız olup, her ortak şirketin borçlarından kişisel varlığıyla tamamen sorumludur. Her ortağın şirket yönetiminde söz söyleme hakkı vardır. Bununla birlikte yönetim yetkisi, ortaklardan birine, birkaçına veya dışarıdan birine bırakılabilmektedir (Doğan, 2014: 44).

Bu tür şirketlerde; daha fazla sermayenin bir araya getirilmesi, yönetim sisteminin etkin olması, kredi temin etme kolaylığının bulunması ve örgütlenmenin kolay olması gibi avantajlı yönleri bulunurken; sorumluluğun sınırsız olması ve ortaklık süresinin belirli bir süreyle kısıtlanması gibi dezavantajları da vardır (Müftüoğlu, 1989: 23).

1.3.6.2.2. Ticaret Şirketleri

6102 sayılı TTK'ya göre ticaret şirketleri şekil 1.3'de de görüldüğü üzere şahıs şirketleri, sermaye şirketleri ve kooperatifler olmak üzere üç farklı kategoride toplanmaktadır. Şahıs şirketleri kendi içinde; kollektif ve adi komandit şirketler olmak üzere ikiye ayrılırken, sermaye şirketleri ise; limited şirket, anonim şirket ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket olmak üzere üç farklı bölümden oluşmaktadır.

1.3.6.2.2.1. Şahıs Şirketleri

Ortak ekonomik çıkarlar doğrultusunda, belirli sayıdaki kişilerin kurdukları ve bütün mal varlıkları ile sorumlu oldukları şirketlere şahıs şirketleri denilmektedir. Bu tür şirketlerde genellikle ortaklığın devri zor olup ortakların sayısı azdır (Örücü, 2013: 32).

Şahıs şirketlerinde tüm ortaklar oy birliğine varmadığı sürece ortaklık hissesinin başka birilerine satılması ve devredilmesi mümkün değildir. Ayrıca şirketten ayrılan bir ortağın şirket ilişkilerinden dolayı üçüncü kişilere karşı olan sorumluluğu belirli bir süre daha devam etmektedir (<http://www.muhasabedersleri.com>, 28.06.2017).

1.3.6.2.2.1.1. Kollektif Şirket

Kollektif şirketin kurulması, faaliyetleri, ortaklık yapısı ve sona ermesi ile ilgili hususlar 6102 sayılı TTK'nın 211.ve 303. maddeleri arasında yer almaktadır.

Kollektif şirket “*Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla, gerçek kişiler arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirinin sorumluluğu şirket alacaklılarına karşı sınırlanmamış olan şirkettir*” (6102 TTK, m.211) şeklinde tanımlamıştır.

Bu tür şirketler kuruluş ve yönetim açısından ele alındığında ise, kollektif şirketler sadece gerçek kişiler tarafından kurulabilir ve bu ortaklar tarafından yönetilir. Şirket yönetimi sözleşme ile ortaklardan herhangi birine ya da birkaçına devredilebilir. Şirketin elde ettiği kâr ve uğradığı zarar ortaklar arasında eşit oranda ya da daha önce sözleşmede herhangi bir hüküm belirtilmiş ise belirtilen hüküm doğrultusunda paylaşılır (Örücü, 2013: 33).

Kollektif şirketlerde ortakların şirket yönetiminde sınırsız söz söyleme hakkı ve sorumluluğu olduğu için genelde ortak seçimlerinde, diğer şirket türlerine göre daha farklı bir tutum sergilenmektedir. Öncelikli olarak sadakat ve güven unsuru ortak seçiminde etkin rol oynamaktadır. Bu yüzden genellikle ortaklar arasında kan bağı olduğu görülmektedir (Ünsalan ve Şimşeker, 2014: 38).

1.3.6.2.2.1.2. Adi Komandit Şirket

Adi komandit şirketin kurulması, faaliyetleri, ortaklık yapısı ve sona ermesi ile ilgili hususlar 6102 sayılı TTK'nın 304. ve 328. maddeleri arasında yer almaktadır.

Adi komandit şirket “*Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulan, şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir veya birkaçının sorumluluğu sınırlandırılmamış ve diğer ortak veya ortakların sorumluluğu belirli bir sermaye ile sınırlandırılmış olan şirket komandit şirkettir*” (6012 TTK, m.304), şeklinde tanımlamıştır. Tanımdan anlaşılacağı üzere sorumluluk dağılımında iki ortak türünden söz edilmektedir. Belirtilen bu ortaklık yapılarından sorumlulukları sınırlı olan ortaklara komanditer, sınırlı olmayanlara ise komandite ortak denilmektedir.

Şirket sözleşmesinde, şirketin komandit olup olmadığı şirket sözleşmesinin hükümlerine göre belirlenir. Ortaklar tarafından şirkete verilen isim şirket türünün

açıklanmasında tek başına yeterli olmayıp, eğer şirketin komandit olup olmadığı saptanamıyorsa o şirket kollektif sayılır (Ünsalan ve Şimşeker, 2014: 40).

Komandite ortakların gerçek kişi olmaları gerekirken, komanditer ortaklar gerçek veya tüzel kişi olabilirler. Komanditer ortakların şirket yönetme yetkileri yokken, yıl sonlarında sermayedeki paylarına göre kâr payı alırlar ve şirketin dönem sonu hesaplarını denetleyebilirler (Ceylan ve Anbar, 2014: 108). Komanditer ortaklar şirket yönetiminde etkin olmadıklarından ve sınırlı sorumluluklarından dolayı daha çok pasif ortak olarak nitelendirilmektedirler.

1.3.6.2.2.2. Sermaye Şirketleri

Eryılmaz ve arkadaşları (2015:134) sermaye şirketini, “Şirket ortaklarının sorumlulukları, şirkete getirmeyi taahhüt ettikleri sermaye payı ile kısıtlandırılmış olan ve tüzel kişiliğe sahip olan şirket türüdür” şeklinde tanımlamışlardır. Sermaye şirketlerini şahıs şirketlerinden ayıran en belirgin nokta; sermaye şirketlerindeki ortaklık ve yönetim yapısının şahıs şirketlerine göre daha profesyonel olmasıdır.

Sermaye şirketleri; limited, anonim ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.3.6.2.2.2.1. Limited Şirket

Limited şirketin kurulması, faaliyetleri, ortaklık yapısı ve sona ermesi ile ilgili hususlar 6102 sayılı TTK'nın 573. ve 644. maddeleri arasında yer almaktadır.

Limited şirket, *"Bir veya daha çok gerçek veya tüzel kişi tarafından bir ticaret unvanı altında kurulan; ortaklarının sorumlulukları sadece taahhüt ettikleri esas sermaye paylarını ödemekle ve şirket sözleşmesinde öngörülen ek ödeme ve yan edim yükümlülüklerini yerine getirmekle sınırlı ve de esas sermayesi belirli olan şirket"* (6102 TTK, m.573), şeklinde tanımlanmaktadır.

Burada esas sermaye ile anlatılmak istenen TTK'nın 580. maddesine göre, şirket kurmak için ortakların minimum sermayesinin 10.000 TL olması gerekmektedir. Bu maddeye göre belirtilen sermayenin altında bir tutar ile şirket kurmak mümkün değildir.

Şirket kuruluş amacı bakımından ele alındığında ise, 6762 sayılı TTK'nın 503. maddesinin 3. fıkrasında, şirketlerin sigortacılık faaliyetleri hariç kanunen kurulmasında bir engel teşkil etmeyen her türlü amaç ve konu için kurulabilir maddesi yer alır iken, 6102 sayılı TTK'da ise limited şirketlerin kuruluş ve faaliyet amaçları ile ilgili konularda herhangi bir sınır konulmamakla birlikte, temel kriter olarak "*kanunen yasak olmama*" şartı benimsenmiştir (Altaş, 2012: 203).

6102 sayılı TTK'nın getirdiği en önemli değişiklik ise ortaklık yapısı ile ilgilidir. Eski TTK'da şirketin kurulmasında en az iki ortak şartı aranmakta iken, bu zorunluluk yeni TTK ile kaldırılmış, tek kişi ile limited şirket kurulabilmesi ve sadece bir ortak ile faaliyetlerine devam edebilmesi hususunda kararlar alınmıştır (Altaş, 2012: 203). Bununla birlikte, yeni TTK'nın 574. maddesinde eski TTK' da olduğu gibi, limited şirketlerde maksimum ortak sayısının 50'yi aşamayacağı ile ilgili kanun maddesi belirtilmiştir (Elitaş, 2012: 410).

6102 sayılı TTK birçok yenilik getirmiştir. Bu yeniliklerden en çok sermaye şirketleri etkilenmiştir. Daha önceki TTK'da ortaklık yapısıyla ilgili alt limit belirtilmiş ve belirtilen sayıda ortak olmadığı takdirde limited şirket kurulmasının yasal olarak mümkün olmamasından dolayı şirket kuruluşlarında birçok sorunla karşı karşıya gelinmekteydi. Bu sıkıntılardan en bilineni ise paravan ortaklardır. Çünkü şirketler, belirli sayıda ortak sayısına ulaşmak için şirket kurulmasında paravan ortaklardan yararlanmışlardır (Şengel, 2011: 28). Fakat daha sonra yeni TTK ile alt limit ortak sayısı ortadan kaldırılmış ve bunun sonucunda da benzer sorunların ortaya çıkmasının önüne geçilmiştir.

1.3.6.2.2.2.2. Anonim Şirket

Anonim şirketin kurulması, faaliyetleri, ortaklık yapısı ve sona ermesi ile ilgili hususlar 6102 sayılı TTK'nın 329. ve 563. maddeleri arasında yer almaktadır.

Anonim şirket "*sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı yalnız mal varlığıyla sorumlu bulunan şirkettir*" şeklinde tanımlanmaktadır.

Anonim şirketler de limited şirketlerde olduğu gibi, kanunen yasak olmayan her türlü amaç ve konu için kurulabilmektedir. Ayrıca anonim şirketlerde pay

sahipleri, sadece taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile sorumludur (Doğan, 2014: 48).

Yeni yapılan düzenlemeler kapsamında anonim şirketlerin en belirgin özellikleri şu şekilde özetlenebilir (İTO, 2012: 11-32; Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2012: 5-29; <http://www.istanbulbarosu.org.tr/>):

- Anonim şirketler bir ya da birden fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulabilir. Eski TTK'ya göre ise, en az beş gerçek kişi ya da daha fazla gerçek ya da tüzel kişi gerekmektedir.
- Eski kanunda anonim şirketin sermayesi asgari 50.000 TL idi. Yeni kanunda bu rakam, halka açık olmayan şirketler için aynen korunmuştur. Fakat kayıtlı sermaye sistemini kabul eden ve halka açık olmayan anonim şirketlerde başlangıç sermayesi 100.000 TL'den az olamaz. En az sermaye tutarı Bakanlar Kurulu'nca artırılabilir.
- Anonim şirket, pay sahiplerinin esas sözleşmedeki imzalarının noter tarafından onaylandıkları tarihten itibaren kurulmuş sayılacaktır.
- Yeni TTK ile birlikte yönetim kurulu oluşturulabilmesi için eski TTK'da olan en az üç kişi şartı kaldırılmış, 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren en az bir kişi ile yönetim kurulu oluşturulabilir kanun maddesi getirilmiştir.
- Yeni TTK' da da eski TTK'da olduğu gibi yönetim kurulu üyeleri maksimum üç yıl süre ile görev yapmak için seçilebileceklerdir. Eğer şirket esas sözleşmesinde tekrar seçilmelerine engel teşkil edecek bir hüküm yok ise, görevleri bitiminde tekrar seçilebileceklerdir.
- Yeni TTK'ya göre yönetim kurulu üyelerinin en az dörtte birinin yüksek öğrenim görmüş olması gerekmektedir. Tek üyeli yönetim kurullarında bu kural aranmamaktadır.

Yukarıda belirtilen maddeler 6102 sayılı Yeni TTK'nın anonim şirketler ile ilgili meydana getirdiği devrim niteliğindeki değişikliklerin en önemlileridir. Yapılan yeni düzenlemeler ile birlikte, tek kişi ile anonim şirket kurmanın yolu açılmıştır. Bu durum ise, en az ortak sayısı kuralını ortadan kaldırdığı için, şirket kurmak isteyenlerin yasal olmayan yollara başvurmalarına gerek bırakmamıştır.

1.3.6.2.2.3. Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirket

Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit şirketin kurulması, faaliyetleri, ortaklık yapısı ve sona ermesi ile ilgili hususlar, 6102 sayılı TTK'nın 564. ve 572. maddeleri arasında yer almaktadır.

Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit şirket, "*sermayesi paylara bölünen ve ortaklarından bir veya birkaçı şirket alacaklarına karşı bir kollektif şirket ortağı, diğerleri bir anonim şirket pay sahibi gibi sorumlu olan şirkettir*" şeklinde tanımlanmaktadır. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketin kurulabilmesi için en az beş ortak gerekmektedir. Bu ortaklar gerçek veya tüzel kişi olabilmektedir. Ancak en az ortaklardan bir tanesi, komandite ortak olmak zorundadır.

Adi komandit şirketlerde olduğu gibi, sınırsız sorumluluğa sahip olanlara komandite ortak, sınırlı sorumluluğa sahip olanlara ise komanditer ortak denilmektedir. Ayrıca şirketin yönetimi ve temsili komandite ortaklara ait olup, komanditer ortaklar şirket yönetiminde bulunamazlar ve sadece dönem sonlarında hisseleri oranında kâr payı alırlar (Ceylan ve Anbar, 2014: 109).

Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket, komandit şirketin bir türünü oluşturmaktadır. Genel anlamda aralarındaki en belirgin fark ise, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirkette sermaye paylara bölünmüş olup komanditerler bu paylarını anonim şirketlerde olduğu gibi serbestçe devredebilirken, adi komandit şirketlerde sermaye paylara bölünmediği gibi, komanditer ortakların sermaye paylarını diğer ortakların onayı olmadan devretmesi de mümkün değildir (Çelik, 2014: 98).

Sermaye şirketlerine bir bütün olarak baktığımızda en çok açılan şirket türleri anonim şirket ve limited şirkettir. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket sayısı ise uygulamada yok denilecek kadar azdır.

1.3.6.2.2.3. Kooperatifler

Daha önce Türk Ticaret Kanununu içerisinde yer alan kooperatifler, 24 Nisan 1969 yılında çıkarılan 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'ndan sonra TTK'dan ayrılarak, Kooperatifler Kanunu kapsamında düzenlenmeye alınmıştır (Ünsalan ve Şimşeker, 2014: 52).

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nda belirtildiği üzere; tüzel kişiliğe sahip olan ve ortaklarının belirli ekonomik çıkarlarını özellikle mesleki ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılıklı dayanışma, yardım ve kefalet yoluyla sağlayıp korumak amacıyla, gerçek ve tüzel kişiler ile özel idareler, köyler, belediyeler ve dernekler tarafından kurulan esnek sayıda ortaklı ve esnek sermayeli kuruluşlar kooperatif olarak tanımlanmaktadır (Akdemir, 2009: 185). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere kooperatifler bir şirket olarak değil, tüzel kişiliği olan ve belirli ekonomik çıkarları temin eden bir örgüt olarak tanımlanmıştır. Böylece kooperatifler, asıl amacı kâr elde etmek olan şirketlerden ayırt edilmiştir (Doğan, 2014: 51).

Kooperatiflerin yapısı incelendiğinde, kooperatif kurucusu olmak için en az 7 kişinin bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu kişiler gerçek veya tüzel kişi olabilmektedirler. 2004 yılında 5146 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle tüm tüzel kişilerin kooperatif ortağı ve kurucusu olmasına izin verilmiştir (Koop. K., md.9).

Kooperatiflerin ortak sayısı ve sermayesi değişkendir. Bu husus ticaret şirketlerinden farkını oluşturmaktadır. Kooperatiflerde yeni ortak alındıkça onunla birlikte yeni pay oluşur. Bu durum sonucunda sermaye de değişmektedir. Aynı şekilde bir ortak ayrıldığında, ortak sayısı azalacağı gibi, sermaye miktarı da azalmaktadır (Koop. K., md.2, f.3).

Bu nedenledir ki, kooperatiflerin kuruluşu sırasında hissedarların sözleşmede belirli bir sermaye belirtmelerine gerek yoktur. Ancak her bir hissedarın pay senedinin değeri, 0.1 TL'den aşağı olmamaktadır (Çetin, 2014: 44; Doğan, 2014:51).

İKİNCİ BÖLÜM

FİRMA PERFORMANSININ ÖLÇÜLMESİ

2.1. Performans Kavramına Genel Bir Bakış

Firmaların ürettikleri ve piyasaya sürdükleri mal veya hizmet alanları ne kadar farklılık gösterse de genel anlamda firmalar, belirli hedeflere ulaşmak ve görevleri yerine getirmek amacıyla kurulmaktadır. Bu bağlamda firma yönetiminin temel görevlerinden birisi; hizmet ettikleri örgütün stratejik amaç ve hedeflerini en iyi şekilde gerçekleştirmektir. Dolayısıyla firmaların stratejik plan ve politikalarının en iyi şekilde yerine getirilmesi ise performanslarının belirlenmesiyle doğrudan ilişkilidir (Grandy, 1991: 49).

Fransızca kökenli bir kelime olan "*performans*" kavramı incelendiğinde kökeninin 15. yüzyıla dayandığı görülmektedir. Bu dönemde performans kelimesi "oyun ve sergi" anlamında kullanılmıştır. Fakat günümüzde eski anlamını tamamen kaybedip, farklı anlamlar yüklenerek; başarı, etkenlik, etkililik, yetenek ve memnuniyet gibi ifadeler de performans kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Avcı, 2005: 90).

Literatür incelendiğinde, performans ile ilgili genel kabul görmüş bir tanım olmamakla birlikte, performans kavramı çeşitli açılardan ele alınarak farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlar bir bütün olarak incelendiğinde, biçim olarak farklılıklar gösterse de, amaç ve içerik yönünden benzerlikler taşımaktadır. En temel anlamıyla performans; amaçlı ve planlanmış bir faaliyet sonrasında elde edilen tüm sonuçları nicel veya nitel olarak sınıflandıran bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Bolat, 2000; Yıldız, v.d., 2013: 92).

Bingöl (2003: 273) ise performansı, belirlenen şartlar doğrultusunda bir görevin yerine getirilme seviyesi veya iş görenin davranış biçimi olarak ifade etmektedir.

Uysal (2014: 7) performansı daha detaylı bir çerçevede ele alarak bireysel ve örgütsel performans olmak üzere ikiye ayırmıştır. Uysal'a göre bireysel performans, hedeflenen amaçlara ulaşmak için personelin yetenek ve motivasyonu ile doğru orantılı olarak ortaya koyduğu sonucu ifade etmektedir. Örgütsel performans ise, kâr ve gelir gibi finansal sonuçları, satışlar, pazar payı, tüketici memnuniyeti gibi pazar sonuçlarını, verimlilik, kalite, etkinlik gibi yönetim sonuçlarını kapsamaktadır.

Bolat (2000: 105) ise firmanın amaç ve hedefleri doğrultusunda bir tanımlama yapmış ve performansı, belirli bir zaman diliminin sonunda firmadan elde edilen çıktı veya çalışmalar toplamı olarak ifade etmiştir.

Bu tanımlamaların tamamı bir bütün olarak ele alındığında her bir yazar performansı ifade ederken farklı noktalara değinmiştir. Bu kadar farklı tanımlama çeşitliliğinin olmasında ana etken ise, her firmanın misyon ve vizyonunun farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, yerel pazara hitap eden bir firmanın misyon ve vizyonu, küresel ölçekte faaliyette bulunan kurumsal firmalara göre daha kısıtlı olabilir. Çünkü yerel pazarda faaliyet gösteren firmalarda başarı ve performans kriterleri daha sınırlıyken, küresel pazarda faaliyet gösteren firmalarda bu kriterler daha fazla ve geniş çaplıdır.

2.2. Firma Performansının Ölçümü

Son dönemlerde gerek ülkemizde gerekse yabancı ülkelerde yönetim sistemi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmalarda daha çok performans yönetimi üzerinde durulduğu görülmektedir. Araştırmacıları bu konuya iten hedef noktanın performans yönetiminin stratejik yönetim sistemlerinde verimliliğin ve devamlılığın sürdürülmesinde sağladığı katkı olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda firmaların performansa bağlı olarak yönetilmesi ve performanslarının sürekli

olarak ölçülmesi stratejik yönetim anlayışının bir gereği olmuştur (Akbulut, 2009: 37).

Etkinliğin analizi olan performans ölçümü, bir firmanın önceden belirlediği hedefler doğrultusunda oluşan ürünleri, hizmetleri ya da sonuçları birlikte değerlendiren analitik bir süreç olarak ele alınmaktadır. Farklı bir bakış açısına göre ise performans ölçümü, bir kurumun kullandığı kaynakları, ürettiği ürünleri ve hizmetleri, elde ettiği sonuçları takip etmesi için düzenli ve sistematik biçimde veri

toplaması, bunları analiz etmesi ve raporlaması süreci olarak tanımlanmaktadır (Sayıştay Raporu, 2003: 9). Turunç (2006:120) ise performans ölçümünü, örgütlerin önceden belirlenmiş standartlara göre ya da diğer firmaların göstermiş olduğu performanslar temel alınarak karşılaştırma yoluyla yapılan değerlendirme süreci olarak ifade etmiştir. Bu tanımlamalardan yola çıkıldığında, bir kıyaslama sistemi olan performans ölçümü, yönetimin temel ilkelerinden biri olmakla birlikte, hedeflenen performans ile gerçekleşen performans arasındaki farkı belirleyebilmek ve yöneticileri, ortaya çıkan farkları azaltmak ya da tamamen ortadan kaldırmak doğrultusunda, stratejilere uygun karar vermeye yönlendirmek amacıyla yapılmaktadır (Muchiri v.d., 2010:296).

Tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi performans ölçümü ve yönetimi, kısa vadeli bir oluşum değildir. Performans yönetimi etkin bir şekilde ele alınarak firmada sürekliliğin sağlanması hedeflenmektedir. Burada amaç, kurumun gerek finansal gerek finansal olmayan durumunu sürekli bir temelde iyileştirmektir. Ayrıca firma yöneticileri, performans yönetimi uygulamaları ile tutarlılığı teşvik edici ve uyumluluğu ilerleten güçlü bir strateji yönetim teknolojisi sağlayarak, performans yaşam döngüsünün gelişmesine katkıda bulunabilir.

Performans ölçümü planlı ve belirli zaman aralıklarıyla güncellenen bir çalışmayı gerektirmektedir. Stratejik planlama sürecinin yardımcısı olarak da değerlendirilen performans ölçümü sonuçlandığında, firmanın eksiklikleri ve potansiyel ilerleme seviyesi ortaya çıkmaktadır. Tepe yönetimin istekliliği ve kârlılığı, hedeflerin net bir şekilde tanımlanması, uygun metodun seçilmesi, hedeflere ulaşabilecek çalışma grupları, faaliyet alanlarının doğru ayrıştırılması ve önceliklere göre sınıflandırılması, performans ölçülerinin günün getirdiği şartlar doğrultusunda tekrar revize edilmesi performans ölçüm sisteminin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli nitelikler arasında yer almaktadır (Köseoğlu, 2005: 21).

Performans ölçümünün sağladığı avantajlardan bir kısmı yukarıda belirtilmiştir. Bunlara ek olarak (Halis ve Tekinkuş, 2003: 84) performans ölçümünün diğer avantajları aşağıda belirtildiği gibidir:

- Kaynakların etkin dağılımı ve kullanımı,
- İş görenlerin motivasyonlarının incelenmesi ve ödüllendirilmesi,

- İş görenlere gerekli geri bildirim zamanında ve sistemli bir şekilde yapılması,
- Örgüt iklimi ve yapısında tarafsızlığı oluşturabilme,
- Eşit fırsat düzenlemeleri sağlama,
- Firmanın ne derecede başarılı olduğunu ölçümleme.

Firmalar arasında yoğun rekabetin yaşandığı çağımızda, kaynakların giderek zayıflaması, teknolojik gelişmelerdeki artış ve müşteri isteklerindeki hızlı değişimler firmaların iş süreçlerini sürekli bir biçimde etkilemektedir. Bu değişime ayak uydurmak isteyen firmaların etkin bir performans ölçüm metodu oluşturmaları gerekmektedir. Ancak etkin bir performans ölçüm sistemi kurulurken hangi performans ölçütlerinin kullanılması gerektiğinin iyi belirlenmesi gerekmektedir (Çam, 2016: 16). Çünkü performans ölçüm sistemleri, uygun verinin bir araya getirilmesi, karşılaştırılması, gruplara ayrılması, analiz edilmesi, yorumlanması ve yayılması yoluyla geçmişte yapılan her türlü olumlu ve olumsuz adımların verimliliğini ve etkinliğini değerlendirmede ilgililere yardımcı olmaktadır (Neely, 1998:5-6).

Firma performansının ölçülmesi ve değerlendirilmesine dönük gerek ulusal gerek uluslararası literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde, finansal performans ölçümleri ve finansal olmayan performans ölçümleri olmak üzere iki temel etkinlik ölçümü olduğu görülmektedir.

2.2.1. Finansal Performans Ölçümleri

Firma yöneticilerinin temel amacı, firmaların bugünkü değerini hissedarlar açısından maksimum seviyeye taşımaktır. Bu temel amaca ulaşmak ise, firmanın hisse senetlerinin piyasa değerini maksimum kılmakla mümkün olmaktadır. Yöneticiler bu hedefe ulaşmak için, piyasa değeri, kârlılık, hisse başına kâr vb. oranları takip ederek firmanın piyasa değerini ulaşılabilir en üst seviyeye çıkarmak istemektedirler (Korkmaz ve Karaca, 2013: 169).

Hissedarlar açısından bakıldığında ise en temel beklenti, koydukları sermayenin pozitif olarak geri dönüşünün olmasıdır. Amaç hissedarların refahını maksimize etmektir. Bu refah ölçüsü ise hisse senetlerinin değeri ile belirlenmektedir (Horne ve Wachowicz, 2008: 4).

Hisse senetlerinin piyasa değeri artan firmalar, genellikle başarılı firmalar olarak adlandırılmaktadır. Hisse senetlerinin piyasa değerinin artması, aynı zamanda firma yönetiminin başarısını göstermektedir. Diğer taraftan, hisse senetlerinin piyasa değerinin düşmesi ise yönetimin başarısızlığını göstermektedir. Paydaşların yönetimin çalışmalarından memnun olmadıkları takdirde ellerinde bulunan hisse senetlerini satarak, farklı bir firmanın hisse senetlerine yatırım yapmaları kaçınılmazdır (Horne ve Wachowicz, 2008: 5).

Hissedarlar firmaya yatırım yapmadan önce firmanın finansal oranları incelenir. Çünkü bu oranlar tamamen firmaya özgü olduğu için firmanın o anki durumu hakkında en kesin bilgiyi ilgililere sağlamaktadır. Bu sayede yatırımcılar hisse senetlerinin gerçek değeri hakkında daha net bilgiye ulaşmış olacaktırlar.

Firma performansının ölçülmesinde yararlanılan finansal kriterler çok uzun süredir kullanılan, firmaların faaliyet sonuçlarını değerlendirirken en çok göz önünde tutulan, genellikle firmaların finansal tablolarından ulaşılan verilerle hesaplanan, kesin, objektif ve genellikle parasal göstergeleri kapsamaktadır. Yasal olarak sunulması zorunlu olan finansal raporlardan ve muhasebe kayıtlarındaki (Çatanak, 2012: 9), verilerden elde edilen bu ölçütler aşağıda belirtildiği gibidir:

2.2.1.1. Genel Açıklama

Muhasebe ve finans literatürü incelendiğinde, her geçen gün farklı kavramlar ve bu kavramları analiz eden yeni finansal ölçütler ortaya çıkmaktadır. Burada asıl önemli olan, bilançoda her bir kalem arasında detaylı hesaplamalara girmeyerek, sadece gerekli görülen alanlarda analiz yaparak gerek firma içi gerekse firma dışı bilgi kullanıcılarının rahat bir şekilde kullanabileceği verileri ortaya koymak, daha sağlıklı sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Bu bağlamda çalışmada, daha çok etkin olarak kullanılan temel performans göstergeleri ele alınacaktır.

2.2.1.2. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)

Temel finansal tablolardan olan bilanço, firmanın belirli bir andaki durumunu ifade ederken, gelir tablosu ise belirli bir dönemdeki faaliyet sonuçları hakkında bilgi vermektedir. Firma canlı bir varlık olduğu için esas olan onu, zaman akışı içerisinde tanımlamaktır. Bu yüzden firmanın farklı dönemlerdeki durumunu ve faaliyet sonuçlarını karşılaştırarak kritiğinin yapılması gerekmektedir. Buradan da

anlaşılacağı gibi, bir firmanın kendi içinde analiz edilmesi karşılaştırmalı tablolar analizi tekniğinin yardımıyla olmaktadır. Karşılaştırmalı tablolardan elde edilmek istenen ise, her kalemin yıllara göre gösterdiği değişimleri ve gelişmeleri incelemektir. Bu özelliğinden dolayı bu analiz türüne kimi kaynaklarda, yatay analiz de denilmektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013: 69).

Karşılaştırmalı tablolar, firmaların birden fazla dönemine ait bilanço ve gelir tablolarının kendi aralarında karşılaştırılmasıyla bulunmaktadır. Genellikle karşılaştırma yapılacak tablo sayısı en az ikidir. Eğer bu sayı ikiden fazla olursa, artış veya azalışın hangi dönemin verileri doğrultusunda yapılacağını belirlemek gereklidir. Belirlenen bu döneme "baz yıl" denilmektedir. Baz yılın belirlenmesi sağlıklı bir analiz için çok önemlidir. Çünkü temel olarak belirlenen yılın normal bir yılı kapsamaması, analizin verimli sonuçlar vermemesine neden olabilmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2013: 74-75).

Sistemli ve etkin bir şekilde yapılan karşılaştırmalı tablo analizi ile firmanın belirlenen yıllar içinde meydana getirdiği pozitif ya da negatif yönlü değişimin karşılaştırılması yapılarak durumu analiz edilebilmektedir.

2.2.1.3. Yüzde Yöntemi ile Analiz (Dikey Analiz)

Bir firmanın finansal tablo kalemlerinin, kendi grupları ve genel toplam içerisinde ne kadarlık bir yüzdeye sahip olduğunun tespiti ile "*yorumlanmasına yüzde yöntemi ile analiz*" denilmektedir (Elmas, 2015: 113).

Kimi kaynaklarda "*dikey analiz*" olarak da adlandırılan bu yöntemde; finansal tablolarda yer alan her bir kalemin toplam ya da grup içindeki oransal büyüklüğü incelenir. Bu inceleme sonucunda her bir kalemin hem bulunduğu grup ile hem genel toplam itibari ile yüzdeleri hesaplanır ve ayrı sütunlar halinde yüzdelerle gösterilir. Bu işlemler sonrasında her bir kalemin ait olduğu grup ya da genel toplam içindeki payı hesaplanmaya çalışılır (Yılmaz, 2011: 14).

Yüzde yöntemi ile analiz tekniğinde, firmanın finansal durumunun ve faaliyet sonuçlarının incelenmesi amaçlanır. Bu analiz şekli daha çok bir döneme ilişkin bilanço ve gelir tablosuna uygulandığından statik bir analiz türüdür. Fakat istenilmesi ve ihtiyaç duyulması durumunda yüzde yöntemine göre hazırlanmış birden fazla

döneme ilişkin finansal tabloların karşılaştırılması ile dinamik analiz de yapılabilmektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013: 75).

Bir firmanın finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tanıyıp hakkında tam bir hüküm verebilmek için, onun faaliyette bulunduğu endüstri kolundaki diğer firmaların durumuyla karşılaştırılması gerekmektedir. Bu yüzden dikey analiz yöntemini kullanan firmalar, bilanço ve gelir tablosunda yer alan kalemleri tablo içinde oransal önemlerine göre yazarak, farklı firmaların aynı şekilde hazırlanmış tablolarıyla karşılaştırır. Bu analiz tekniği aynı zamanda, firmanın kendi içinde de analiz edilmesine olanak oluşturmaktadır (Bektöre, v.d., 1998: 77).

Yüzde yöntemi ile analiz tekniği firmaların sıklıkla başvurduğu bir analiz modelidir. Bu analiz tekniğinin bu kadar rağbet görmesinin en önemli nedeni, büyük rakamlı verilerin çokluğudur. Özellikle kurumsal ve küresel alanda faaliyette bulunan firmaların gerek bilanço gerekse gelir tablosundaki verileri çok rakamlı olmaktadır. Bu tabloları kullanarak bilgi vermek isteyen kişiler için bu kadar büyük rakamların çokluğu, gerek bilgi veren için gerekse bu bilgiyi alan kişiler için karışıklığa neden olmaktadır. Ancak, bu analiz tekniği ile ihtiyaç duyulan veriler yüzdesel olarak hesaplanarak, hem tablolar sayı fazlalığından arındırılır hem de bilgi almak isteyen tüm ilgililer için daha anlaşılır hale getirilmiş olur.

2.2.1.4. Eğilim Yüzdeleri Yöntemi ile Analiz (Trend Analiz)

Finansal tabloların analizinde kullanılan bu teknik ilk defa, 1925 yılında Stephan Gilman tarafından önerilmiştir (Güvemli 1981'den akt. Altunel, 2003: 39).

Trend analizi olarak da adlandırılan eğilim analizinde, bir firmanın birbirini izleyen dönemlerine ait finansal tablo kalemlerinin temel (baz) alınan döneme göre gösterdiği değişimler, artış veya azalış olarak tespit edilmekte ve firmanın gelişme trendi incelenerek çeşitli değerlendirmelerde bulunmaktadır (Elmas,2015: 168).

Genellikle firmaların birkaç yıl gibi kısa dönemli finansal tabloları, karşılaştırmalı tablolar analizi ile incelenmektedir. Fakat, daha uzun bir süreçte firmanın durumu görülmek istendiğinde, karşılaştırmalı tablolar analizi başarılı sonuç vermemektedir. Bu nedenle, yıllar itibariyle finansal tablo kalemlerinin eğilim yüzdelerinin hesaplanması firmanın seyrinin daha rahat görülmesinde ve bunun

sonucu olarak ise, finansal tablo kalemleri arasındaki ilişkilerin de daha rahat incelenmesine fırsat sağlanmış olacaktır (Toroslu ve Durmuş, 2013: 79).

Bu yöntemde analizin başarılı sonuçlar verebilmesi için en az 5 yıllık verilerin ele alınması uygun görülmektedir. Daha az sayıda yılın incelenmeye alınması, finansal kalemler hakkında net bir eğilim oluşturmayabilir.

Eğilim analizi yönteminde bir yıl temel (baz) yıl olarak belirlenmekte ve bu yıla ait değerler 100 olarak kabul edilmektedir. Diğer yıllardaki veriler baz yıl ile karşılaştırılmakta ve buna göre finansal tablo kalemlerinde ortaya çıkan eğilimler hesaplanmaktadır. Bu sayede herhangi bir hesap tutarının zaman içinde nasıl bir değişim gösterdiği anlaşılmaktadır.

Yöntemden verimli bir sonuç alabilmek için, baz yılın doğru seçimi oldukça önemlidir. Firma açısından yapılan değerlendirmelerin bir anlam ifade edebilmesi için, her yönden normal bir yılın temel yıl olarak seçilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, olağandışı bir takım faktörlerin etkisinin olduğu bir yılın temel yıl seçilmesi yanıltıcı sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir (Elmas, 2015: 169).

Bu analiz yöntemini diğerlerinden ayıran en belirgin farklılık, değerlendirilmeye alınan yılların daha uzun bir dönemi kapsamasıdır. Bu durum ise gerek ilgililere gerek analiz yapan kişi ya da kurumlara firma hakkında daha kapsamlı ve tutarlı bilgi vermektedir.

2.2.1.5. Oran Analizi (Rasyo Analizi)

Oran analizi, diğer adıyla, rasyo analizi finansal performans ölçümünde en çok bilinen ve en yaygın kullanılan analiz türüdür.

Matematik dilinde oran anlamına gelen “rasyo” sözcüğü, finansal tablolar analizinde, her biri ayrı bir anlam taşıyan homojen değerler arasındaki oransal bağlantıyı ifade etmektedir (Hiçşamaz, 1977: 57).

Bu analiz türünden ilk kez 1908 yılında, William M. Rosendale tarafından kaleme alınan “Credit Department Methods” adlı makalede söz edilmiştir. Yazar bu makalesinde firmaların doğru kararlar alabilmesi için cari oranlardan yararlanılması gerektiğini vurgulamıştır. Sonraki yıllarda bu analiz tekniğinin kullanım alanı artarak, 1919 yılında Alexander Wall isimli bir iktisatçı tarafından oran analizinin

sistemli bir şekilde banka uygulamalarında kullanılması teklif edilmiştir (Sarıkamış, 2007: 44).

Günümüzde ise, farklı endüstri kollarında faaliyet gösteren firmaların çoğu oran analizi yöntemini etkin olarak kullanmaktadır. Bu teknik, özellikle birbirini izleyen yılların karşılaştırılması, firmanın mevcut durumunun ve gelecek yıllara nasıl bir eğilim içinde olduğunun tespit edilmesinde, finansal analiz yapanlara yardımcı olmaktadır.

Finansal tablolarda yer alan farklı kalemler arasında, onlarca oran hesaplamak mümkündür. Fakat önemli olan, anlamlı ve gerekli olan oranları kullanarak firmanın borç ödeme yeteneği, finansal yapısı, kârlılığı ve iktisadi değerlerini etkin bir biçimde kullanıp kullanmadığı konularına açıklık getirecek oranların kullanılmasıdır (Toroslu ve Durmuş, 2013: 90).

Bu bağlamda, oranlar yardımıyla firmalar değerlendirilirken aşağıda belirtilen hususlar dikkate alınmalıdır (Elmas, 2015: 192-193):

- Oranlar yorumlanırken, enflasyonun oranlar üzerindeki etkisi göz ardı edilmemelidir.
- Mevsimsel ve devresel değişikliklerin oranlar üzerindeki etkisi dikkate alınmalıdır.
- Çok sayıda oran elde edilebilir. Fakat önemli olan anlamlı ve gerekli olanların hesaplanmasıdır.
- Oranlar, doğru ve amaçlarına uygun bir şekilde hesaplanmalı ve sektör ortalamaları ile karşılaştırılmalıdır.
- Hesaplanan oranlar kadar, oranda yer alan değerlerin tutarları da dikkate alınarak yorum yapılmalıdır.

Gerek ulusal gerek uluslararası literatür incelendiğinde üzerinde fikir birliği oluşturulmuş net bir sınıflandırma yapmak mümkün değildir. Fakat içerik ve işlev açısından, genel anlamda bir sınıflandırma yapıldığında oranları;

- Likidite Oranları
- Mali (Finansal) Yapı Oranları
- Faaliyet Oranları
- Kârlılık Oranları
- Piyasa Performans Oranları

olmak üzere beş gruba ayırmak mümkündür.

2.2.1.5.1. Likidite Oranları

"*Likidite*" kavram olarak firmanın kısa süre (1 yıl) içinde, düşük maliyetlerle nakde çevrilebilen varlıklarını ifade etmektedir (Feldman ve Libman, 2007: 259).

Likidite oranları ise, firmanın kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü ortaya koymaktadır. Bu oranların hesaplanmasıyla "Acaba firma vadesi gelen borçları zamanında ödeyebilecek midir?" Sorusunun cevabı aranmaktadır. Bu sorunun cevabı gerek firma yönetimi gerekse firmaya kredi veren kişi ve kurumlar açısından oldukça önemlidir. Çünkü firmanın vadesi gelen borçlarının zamanında ödemesi firma varlığının devamı açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, firmaya kredi sağlayanlar da likidite oranlarından yararlanarak firmanın ödeme gücünü saptamak için, dönen varlıklar ile kısa vadeli kaynaklar arasındaki ilişkiyi analiz etmeye çalışırlar (Elmas, 2015: 193).

Bu açıklamalardan yola çıkıldığında, likidite oranları firmanın o anki durumunu analiz ederek ilgililere finansal durumu hakkında spesifik bilgiler sunmaktadır.

Firmanın kısa dönem borç ödeme kabiliyetini gösteren bu oranlar; cari, asit test (likidite), stok bağımlılık ve nakit olmak üzere kendi içinde, 4 gruba ayrılmaktadır.

2.2.1.5.1.1. Cari Oran

Cari oran, dönen varlıklarla kısa vadeli yabancı kaynaklar arasındaki ilişkiyi ifade etmekte olup, dönen varlıklar, kısa vadeli yabancı kaynaklara bölünerek hesaplanır. Bu oran, firmaların likiditesini ve kısa dönem borç ödeme yeterliliğini ölçmek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır (Kimmel, v.d., 2011: 710).

$$Cari\ Oran = \frac{Dönen\ Varlıklar}{Kısa\ Vadeli\ Yabancı\ Kaynaklar}$$

Yukarıdaki formül yardımıyla hesaplanan cari oranın normal şartlarda "2" olması yeterli görülmektedir. Bu oran yorumladığında ise, firmanın dönen varlıklarının kısa vadeli yabancı kaynaklarının iki katı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak

sermaye piyasasının gerekli şekilde ilerlemediği gelişmekte olan ülkelerde bu oranın, “1.5” olması da kabul görmektedir.

Cari oranın yüksek olması, firmanın kısa vadeli borçlarını ödeme kapasitesinin iyi olduğu anlamına gelmektedir. Fakat gereğinden fazla yüksek olması, firmaya kredi sağlayanlar açısından avantajlı bir durum olmasına karşın, firma açısından olumsuz gelişmelerin var olduğunu da göstermektedir. Çünkü oranın yüksek olması, firmada kullanılmayan fonların var olduğu anlamına gelmektedir. Firmada ihtiyaç fazlası fon bulundurmamak ise, firmanın verimliliğini ve kârlılığını olumsuz yönde etkileyecektir (Ceylan ve Korkmaz, 2013: 49).

Hesaplamalar sonucunda elde edilen cari oranın firma için yeterli olup olmadığına aşağıda belirtilen faktörler göz önünde bulundurularak karar verilmelidir (Elmas, 2015:195):

- Firmanın faaliyet alanı,
- Dönen varlıklarının durumu,
- Dönen varlıkların gerçek değeri,
- Mevsimlik değişimlerin cari orana olan etkisi,
- Satışların yıl içinde gösterdiği dağılım,
- Stok ve alacakların devir hızı,
- Firmanın faaliyette bulunduğu piyasadaki rekabet durumu,
- Firmanın ihtiyaç durumunda borçlanabilme özelliği,
- Firmanın borçlarını konsolide etme, erteleme ve yenileme fırsatı.

2.2.1.5.1.2. Likidite (Asit-Test) Oranı

"*Likidite oranı*", diğer adıyla asit test oranı, cari oranı tamamlayan ve daha anlamlı hale getiren bir orandır. Firmaların bir yıl içinde ödemesi gereken borç toplamına karşılık, ne kadar miktarda para ve kısa vadede nakde çevrilebilecek kıymetlerinin bulunduğunu göstermektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013: 103).

$$\text{Likidite Oranı} = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Formülden anlaşılacağı gibi likidite oranı, dönen varlıklardan, daha uzun vadede nakde dönüşebilme özelliğine sahip olan stoklar çıkartılarak

hesaplanmaktadır. Bu özelliğinden dolayı, cari orana göre daha spesifik bir analiz yöntemidir.

Her sektörde farklılık göstermekle birlikte likidite oranının, genel olarak gelişmiş ülkelerde "1" olması uygun görülmektedir. Bu oranın 1 olması, firmanın kısa vadeli borçlarının tamamını nakit ve süratle paraya çevrilebilir varlıklarla karşılayabilecek gücünün var olduğunu göstermektedir. Bu oran 1'in altına düştüğünde ise, firmanın borç ödeme gücü açısından gerilemeye düştüğünü söylemek mümkündür (Yılmaz, 2011: 26). Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise firmalar, finansmanda genellikle kısa vadeli yabancı kaynaklar kullandıklarından, likidite oranları gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür. Gelişmekte olan ülkelerde bu oranın "0.65-0.80" arasında olması uygun görülmektedir (Akgüç, 2010: 29).

Likidite oranının yorumlanmasında genel olarak ülkenin gelişmişlik düzeyi temel etken olmasına rağmen, bazen bu oranın sonucu tek başına firmanın borç ödeme gücünün tespitinde aldatıcı sonuçlar da vermektedir. Eğer firma alacaklarını tahsil etmede sıkıntı yaşıyorsa, oran "1" ve üstünde olsa dahi firmanın borç ödeme gücünün yeterli olduğunu söylemek mümkün olmayabilir. Buna karşılık, oran "1" den küçük fakat, stoklar kolaylıkla nakde çevrilebiliyorsa borç ödeme gücünün yetersizliği söz konusu olmayacaktır (Çabuk ve Lazol, 2013: 205).

2.2.1.5.1.3. Nakit Oranı

"*Nakit oranı*", firmanın alacaklarını tahsil edememesi ya da elinde bulundurduğu stokları nakde çevirememesi durumundaki borç ödeme kabiliyetini göstermektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013:103).

$$\text{Nakit Oranı} = \frac{\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Formül incelendiğinde nakit oran, stoklar yanında, alacakları da dönen varlıklardan ayırdığı için, likidite oranları içinde en hassas oran türü olarak bilinmektedir (Çabuk ve Lazol, 2013: 206).

Sektörden sektöre farklılık göstermekle birlikte genel olarak bu oranın "0.20" olması istenilen bir durumdur. Oranın "0.20"nin üzerinde olması, firmaya kredi sağlayanlar için uygun bir durum olsa da, firma için istenilen bir durum değildir.

Çünkü oranın yüksek olması, firmanın gereğinden fazla nakit ya da nakit türü varlıkları elinde bulundurduğu anlamına gelmektedir. Bu durum ise, firmanın verimliliğinin ve kârlılığının olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilmektedir.

2.2.1.5.1.4. Stok Bağımlılık Oranı

Asit test oranının "1" in altında çıkması durumunda firma, kısa vadeli borçlarını zamanında ödeyebilmek için, stokların bir kısmını satışa çıkarmaktadır. Elden çıkartılan bu stokların, toplam stokların yüzdesel olarak ne kadarlık bir kısmını oluşturduğu "*stok bağımlılık*" oranıyla hesaplanmaktadır (Elmas, 2015: 197).

$$\text{Stok Bağ. O.} = \frac{\text{KVYK.} - (\text{Nakit ve Nakit Ben. V.} + \text{Finansal Yat.} + \text{Tüm Al.})}{\text{Stoklar}}$$

Formül incelendiğinde, stok bağımlılık oranı yükseldikçe firmaların kısa vadeli borçlarını zamanında ödeyebilmesi için elden çıkartacağı stok miktarı artış gösterecektir. Özellikle, stok devir hızının yüksek olmadığı firmalarda stok bağımlılık oranının büyümesi, kısa vadeli borçlarının ödenememesi sorununu meydana getirebilmektedir.

2.2.1.5.2. Mali (Finansal) Yapı Oranları

Bu grupta, firmanın uzun vadede borç ödeme kabiliyetini ve mali yapısını gösteren oranlar yer almaktadır. Kimi kaynaklarda "*kaldıraç oranları*" olarak da isimlendirilen bu oranlar, firmanın sahip olduğu varlıkların miktar olarak ne kadarının uzun vadeli yabancı kaynaklar ile, ne kadarının ise öz kaynaklarla finanse edildiğinin (Çabuk ve Lazol, 2013: 207) tespit edilmesinde kullanılmaktadırlar. Ayrıca, öz kaynaklarla yabancı kaynaklar arasındaki dengenin tespitinde de bu oranlardan yararlanılmaktadır.

Finansal yapı oranları, firmanın faaliyetleri sonucunda zarar etmeleri, aktif varlıkların değerlerinin düşmesi ya da gelecek yıllarda hedeflenen tutarda fon yaratamamaları durumunda, uzun vadeli sorumluluklarını yerine getirip getiremeyecekleri konusunda firma yetkililerine yararlı bilgiler sunmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2013: 79). Ayrıca bu oranlar, sermaye yapısı oluşturulmasında finans yöneticileri için etkin bir araç olup (Bakır, 1985: 17), finansal kalitenin artmasında da önemli rol oynamaktadır (Lee, 2006: 253).

Firmaya kredi sağlayanlar açısından ele alındığında, bu oranlar oldukça önemlidir. Kredi sağlayan kişi ya da kurumlar, firmaların istediği krediyi değerlendirirken, toplam kaynaklar içinde öz kaynak oranının daha fazla olmasını arzu etmektedirler. z kaynak oranının fazlalığı, firmaya sağlanan kredinin geri dönüşünü daha az riskli hale getirmektedir. Bu durumun tersi düşünüldüğünde, firmanın varlıklarını finanse etmede öz kaynaklardan yararlanma oranı, yabancı kaynaklardan yararlanmaya göre oransal olarak daha az ise, bu durum hem yöneticilerin hem de firmaya kredi sağlayanların istemediği sonuçları ortaya çıkaracaktır.

Sonuç olarak, öz kaynak kullanımının azlığı firmaların ihtiyaç duydukları kredileri temin edememelerine veya normal oranın üzerinde daha yüksek faiz oranıyla temin etmelerine neden olacaktır.

2.2.1.5.2.1. Yabancı Kaynak Oranı

Bu oran, firmanın elinde bulundurduğu varlıkların ne kadarlık kısmının yabancı kaynaklarla finanse edildiğinin, yüzdesel olarak ölçülmesinde kullanılmaktadır.

$$\text{Yabancı Kaynak Oranı} = \frac{\text{Toplam Yabancı Kaynaklar}}{\text{Pasif Toplam}}$$

Oran yorumladığında, sektörden sektöre ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermekle birlikte, genel anlamda bu oranın gelişmiş ülkelerde “0.5, gelişmekte olan ülkelerde ise “0.6” olması uygun görülmektedir.

Firmaya kredi verenler açısından değerlendirildiğinde, oranın yüksek olması, kredinin geri temin edilebilmesi konusunda riskin ve belirsizliğin olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Bu nedenle kredi sağlayanlar, oranın çok yüksek olmasını arzu etmemektedirler.

2.2.1.5.2.2. z Kaynak Oranı

Bu oran, firma varlıklarının yüzdesel olarak ne kadarının ortaklar veya firma sahipleri tarafından finanse edildiğinin tespitinde kullanılmaktadır. Özellikle orta ve uzun vadeli kredi analizlerinde, firmanın kredi değerini tespit etmek amacıyla yaygın olarak kullanılan bir oran türüdür (abuk ve Lazol, 2013: 209).

$$\text{Öz Kaynak Oranı} = \frac{\text{Öz Kaynaklar}}{\text{Pasif Toplam}}$$

Genel anlamda bu oranın, "0.5" olması uygun olarak görülmektedir. Oranın zaman içinde yükselme eğilimi göstermesi, firmada iyi bir yönetim yapısının var olduğu anlamına gelmektedir. Oranın düşük olması ise, spekülatif bir finansman şeklinin olduğunu göstermekte olup, firma bu dönemlerde yüksek tutarda kâr elde edeceği gibi durgunluk dönemlerinde, özellikle fiyatların düşmesi durumunda, faiz ve ana para taksitlerini ödemekte güçlüklerle karşılaşarak ağır zararlara uğrayabilir, hatta bu durum sonucunda, varlığını devam ettirecek finansman kaynağı temin edemeyip, iflas etme ihtimali dahi ortaya çıkacaktır (Gücenme, 1999: 102).

2.2.1.5.2.3. Öz Kaynakların Maddi Duran Varlıklara Oranı

Arazi, arsa, bina, makine, teçhizat, taşıt araç ve gereçleri gibi maddi duran varlıkların ne kadarlık kısmının öz kaynaklarla finanse edildiğini gösteren bir orandır (Akdoğan ve Tenker, 1988: 333). Bu oran hesaplanırken maddi duran varlıkların maliyet bedellerinden, birikmiş amortismanlar çıkartılmaktadır (Berk, 2010:472).

$$\text{Oran} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Maddi Duran Varlıklar(Net)}}$$

Oran, firmanın maddi duran varlıklarını finanse ederken ne kadar öz sermayenin kullanıldığını göstermektedir. Oran yükseldikçe, alacaklılar için güven payı artmaktadır. Genel anlamda oranın "1" olması uygun görülmektedir. Oranın "1" in altına düşmesi, öz sermaye yetersizliği anlamına gelmekte olup (Bolak, 2002: 36), firmanın, maddi duran varlıkları finanse ederken yabancı kaynak kullanımına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Oranın "1" den büyük olması, maddi duran varlıkların tamamının öz sermaye ile finanse edildiği (Gücenme, 1999: 112) ve herhangi bir yabancı kaynak kullanımına ihtiyaç duyulmadığı anlamına gelmektedir.

2.2.1.5.2.4. Duran Varlıkların Sürekli Sermayeye Oranı

Diğer adıyla, "*yatırım oranı*" olarak da bilinen duran varlıkların sürekli sermayeye oranı, firmanın duran varlıkları finansmanında kullanılan, öz kaynakların yetersiz olduğu anlarda başvuru olan bir oran türüdür (Arat, 2005:105).

$$\text{Duran Varlıkların Sürekli Sermayeye Oranı} = \frac{\text{Duran Varlıklar}}{\text{UVYK} + \text{Öz Kaynaklar}}$$

Formül sonucu elde edilen oranın “1” den küçük olması durumunda, firmanın duran varlıklara yaptığı yatırımın finansmanı için kullandığı sürekli sermayenin yeterli olduğu yorumu yapılabilir.

2.2.1.5.2.5. Faiz Karşılama Oranı

Uzun vadede analiz yapanlar açısından firmaların borçları için ödedikleri faiz ve komisyon giderleri ile elde ettikleri kârlar arasındaki bağlantı oldukça önemlidir.

Bir firmanın güvenilir olarak tanımlanabilmesi için, faiz ödemelerinin üzerinde bir kâr elde etmesi gerekmektedir. Bu sebeple analistler, gerek firma içi gerekse firma dışı ilgilileri bilgilendirmek için, firmanın faiz ve vergiden önceki kârın, faiz ödemelerini karşılayabilme kapasitesini hesaplamak istemektedirler (Arat, 2005:101).

$$\text{Faiz Karşılama Oranı} = \frac{\text{Faiz ve Vergiden Önceki Kâr}}{\text{Faiz}}$$

Bu oran, firmanın faiz ve vergiden arındırılmamış kârın, faiz tutarına bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Bulunan oran firmanın, borç faizlerini ödeyebilecek yeteneğinin olup olmadığına ya da ödemek zorunda olduğu faizin kaç katı gelir elde ettiğinin tespit edilmesinde ilgililere yardımcı olmaktadır.

Gelir-gider açısından değerlendirildiğinde, faiz ödemeleri gider olarak kabul edildiği için vergi matrahında eksi olarak yer almaktadır. Bu yüzden, firmaların faiz ödemelerine vergilerin herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Çünkü firmanın faaliyet sonucunda elde ettiği kârdan vergiler çıkartılarak, kalan kâr üzerinden vergilendirme yapılmaktadır. Bu sebeple, faiz karşılama oranının “7”, “8” seviyelerinde olması yeterli bulunmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2013: 59).

2.2.1.5.3. Faaliyet Oranları

Kimi kaynaklarda, "*varlık kullanım oranları*" olarak da adlandırılan faaliyet oranları, firmanın sahip olduğu varlıkların ne derecede etkin değerlendirilip değerlendirilmediğinin belirlenmesi amacıyla ilgililer tarafından kullanılan oranlardır (Kim ve Ayoun, 2005: 67).

Faaliyet oranları, satışlar ile çeşitli aktif kalemler arasındaki ilişkiye dayanmakta olup, varlıkların geri dönme süresini ölçmede yöneticilere yardımcı olmaktadır. Ayrıca, sadece likidite oranlarının incelenmesi, firmanın gerçek nakit

oluşturma kabiliyeti hakkında ilgililere yeterli bilgi sağlamayacaktır. Bu sebeple, faaliyet oranlarının incelenmesi, müşterilerin belirtilen süre zarfı içerisinde ödemelerini yapıp yapmadıkları, yatırım kapasitesinden yeterince yararlanıp yararlanmadıkları ve stoklara yapılan yatırımların uygunluk derecesi hakkında finansal yöneticilere bilgi sağlamaktadır (Berk, 1995: 36).

Finansal oranlar aynı zamanda, satışlar ile kaynaklar arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Firmanın elinde bulundurduğu kaynakların fazla olması, fonlama maliyetinin fazla olmasına neden olurken, kaynakların yetersizliği ise, piyasadaki mevcut talebin karşılanmaması ve bu yüzden satışların azalması riskini doğurur. Finansal yönetici elindeki fonları, varlıklar arasında optimal bir şekilde dağıtmaya çalışarak, firma değerini ve kârlılığını yükseltmeyi amaçlar. Bu nedendir ki, varlıkların etkin bir şekilde kullanılması, kârlılığın artırılması açısından oldukça önemlidir (Elmas, 2015: 214).

Firma açısından bir bütün olarak değerlendirildiğinde faaliyet oranları, firmanın finansal açıdan geleceğini görmede, yetkililere oldukça yararlı bir rapor sunmaktadır. Oranların verimli bir şekilde kullanılması, oluşabilecek herhangi bir nakit probleminin oluşmasını önceden sinyal vererek, firma yöneticileri için etkin bir denetim rolü oynamaktadır.

Muhasebe ve finans alanında kullanılan faaliyet oranları sayısı oldukça fazladır. Bu alanda yazılmış bilimsel yayınlar incelendiğinde en yaygın kullanılan faaliyet oranları aşağıda maddeler halinde açıklandığı gibidir:

2.2.1.5.3.1. Stok Devir Hızı

"*Stok devir hızı*", firmanın belirli bir yıl ya da dönem içinde kaç kez stoklarını sattığını ve yenilediğini ölçmektedir (Feldman ve Lidman, 2007: 263). Başka bir ifadeyle, bu oran, firmanın stoklarını ne kadarlık bir süre içerisinde sattığını göstermektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013: 114).

Stok devir hızı, uygulamalarda aşağıda gösterildiği gibi çeşitli şekillerde hesaplanmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2013: 64-67):

$$1) \text{ Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Satılan Malın Maliyeti}}{\text{Ortalama Stoklar}}$$

Hesap dönemlerinde firmanın stokları aşırı dalgalanma ya da artma göstermiyorsa dönem başı stok sayısı ile dönem sonu stok sayısının toplamının yarısı alınarak ortalama stok hesaplanır. Eğer aktif dönemde firmanın stok miktarı aşırı derecede artış ya da azalış gösterirse, ortalama stok kavramı verimli bir analiz yöntemi olmayabilir.

$$2) \text{ Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Stoklar}}$$

Stok devir hızı, belirli bir dönemdeki net satış toplamının, ortalama stok sayısına bölünmesiyle de hesaplanmaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, kesrin pay ve paydası arasındaki fiyat türünün farklılık göstermesidir. Pay kısmındaki tutar satış fiyatı iken, payda kısmındaki tutar ise maliyet fiyatını belirtmektedir. Analistlerin gerçeğe uygun sonuçlar alabilmesi için, ortalama stokların da satış fiyatı ile gösterilmesi analizi daha verimli hale getirecektir.

Ticari işletmelerde yalnız ticari mal stoku varken, sanayi işletmelerinde hammadde, yarı mamul ve mamul stokları mevcuttur. Bu sebeple analizin verimliliği için, söz konusu stokların ayrı ayrı, aşağıda belirtilen formüllerle stok devir hızları hesaplanmalıdır.

$$3) \text{Hammadde Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Hesap Döneminde İmalata Verilen Hammadde Maliyeti}}{\text{Ortalama Hammadde Stoku}}$$

$$4) \text{Yarı Mamul Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Hesap Döneminde Üretilen Malın Maliyeti}}{\text{Ortalama Yarı Mamul Stoku}}$$

$$5) \text{Mamul Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Satılan Malın Maliyeti}}{\text{Ortalama Mamul Stoku}}$$

Stok devir hızı oranı, firma kârlılığı üzerinde birçok etkiye sahiptir. Oranın yüksek olması, genellikle istenilen bir durum olup, diğer koşullar sabit tutulduğunda kârlılığı olumlu yönde etkileyecektir. Oranın düşük olması ise, stok tutma maliyetini yükseltecek ve firma maliyeti karşılamak için daha fazla fona ihtiyaç duyacaktır. Bu durum ise üretilen mamullerin satış ihtimalini azaltacaktır (Büker, 2001: 44).

Her ne kadar bu oranın yüksek olması iyi bir durum gibi görünse de, aşırı derecede yüksek olması, firmanın satışlarını kaybetmesine neden olabilmektedir (Spiceland v.d., 2008:593). Firmanın sürdürülebilir performans gösterebilmesi için, etkin stok politikası izlemesi gerekmektedir. Gereğinden fazla stok, maliyetlerde artmaya neden olurken, az stok ise, müşteri taleplerinin karşılanamayıp firmanın müşteri kaybetmesine neden olabilmektedir.

2.2.1.5.3.2. Alacak Devir Hızı

"*Alacak devir hızı oranı*", belirli bir dönemdeki toplam kredili satışların, hesap dönemi sonundaki toplam ticari alacaklar ya da toplam ortalama ticari alacaklar tutarına bölünmesi ile elde edilen bir orandır. Bu oran, alacakların tahsil kabiliyetini göstermekte olup, ticari alacakların likiditesi ve kalitesi hakkında bilgiye ulaşmada finans yöneticilerine yardımcı olmaktadır (Toroslu ve Durmuş, 2013: 116).

$$\text{Alacak Devir Hızı} = \frac{\text{Kredili Satışlar}}{\text{Ortalama Ticari Alacaklar}}$$

Genellikle alacak devir hızı, firmanın müşterilerinden alacaklarını tahsil etme hızını göstermektedir. Tahsil edilen alacaklar arttıkça, elde edilen nakit tekrardan yeni yatırımlarda kullanıldığı için, firmanın likiditesi ve kârlılığı artış göstermektedir. Ayrıca alacak devir hızının yüksek olması, firmanın sert alacak politikası izlediği ve risk derecesi yüksek olan müşterilere hizmet etmediği şeklinde yorumlanmaktadır (Berk, 1995: 36).

Alacak devir hızının düşük olması firmanın alacakları tahsil ederken zorluklar çektiğinin, rekabette avantajlı durumda olmadığı, kredili satışlarda müşteri seçiminde titiz davranmadığının ve belirlenmiş etkin bir tahsilât politikasının olmadığı göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Durmuş ve Arat, 2000: 209). Ayrıca oranın düşük çıkması firmanın alacaklarının şüpheli duruma düştüğünün göstergesi olarak da yorumlanmaktadır (Poyraz, 2008: 91).

Alacak devir hızının yeterliliğinin ölçümünde net bir kural yokken, genel olarak firmanın geçmiş yıllarda gösterdiği ölçüm verilerine ya da sektörel göstergeler sonuçlarına göre performans değerlendirilmesi yapılabilir.

Oranın yüksek olması, firmanın düşük cari oranla çalışmasına fırsat sağlayacaktır. Bu nedenle firma yöneticisi, rekabet ettiği firmalara göre daha fazla

borçlanma politikası izleyebilecektir. Oranın düşük olması ise, firmanın alacaklarını zamanında tahsil edemediğinin bir göstergesi olup, kârlılığını olumsuz yönde etkileyecektir.

2.2.1.5.3.3. Öz Sermaye Devir Hızı

Oran, firmanın öz sermayesini ne derece etkin kullandığının ölçümünde ilgililere bilgi sağlamaktadır. Bu oran, satış hâsılatının (net satışların) ortalama öz sermayeye bölünmesiyle hesaplanmaktadır (Elmas, 2015: 225).

$$\text{Öz Sermaye Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Öz Sermaye}}$$

Oranın paydasında yer alan tutar dönem sonu öz sermaye toplamı olabileceği gibi dönemin ortalama öz sermaye tutarı da olabilmektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013: 120).

Oranın yüksek olması, firmanın öz sermayesini verimli bir şekilde kullandığı ve faaliyetlerini çoğunlukla borçlanarak finanse ettiği anlamına gelebilmektedir. Oranın düşüklüğü ise, sermayenin firmada verimli bir şekilde kullanılmadığı ve faaliyet seviyesinin ihtiyaç duyduğundan daha fazla öz kaynağı elinde tuttuğu (Çabuk ve Lazol, 2013: 223) anlamına gelmektedir. Böyle bir durum, firmanın kârlılığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Akgüç, 2010: 61).

Öz kaynak devir hızında, belirlenmiş ve herkes tarafından kabul görmüş standart bir orandan söz etmek mümkün değildir. Piyasadaki anlık dalgalanmalardan dolayı bu oran, dönemden döneme farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, bir firmanın öz kaynak devir hızının yeterliliği konusunda fikir sahibi olmak isteyen ilgililer, firmanın önceki yıllardaki faaliyet sonuçlarını inceleyerek ya da aynı alanda rekabet ettiği firmalarla kıyaslama yaparak bilgi sahibi olabilir.

2.2.1.5.3.4. Aktif (Varlık) Devir Hızı

"Aktif devir hızı", diğer adıyla varlık devir hızı olarak da bilinen bu oran, firmanın 1 TL'lik varlığı karşılığında, ne kadarlık satış yaptığını gösteren bir analiz türüdür (Aydın v.d., 2006 :103).

$$\text{Aktif Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Toplam Varlıklar}}$$

Formül sonucu oranın “2 ile 4” arasında çıkması sanayi firmaları için uygun görülmekte olup, ticari firmalar için bu oranın daha yüksek çıkması istenilmektedir.

Oranın yüksek olması, varlıkların tam kapasite ile etkin bir şekilde kullanıldığını ifade etmektedir. Oranın düşük çıkması, firmanın varlıklarını verimli bir şekilde kullanmadığını göstermektedir. Özellikle, Türkiye gibi gelişme gösteren ülkelerde firmaların yüksek stok bulundurma eğilimleri ve kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü nedeniyle, aktif devir hızı oranı oldukça düşüktür (Özdemir, 2016: 35).

Oranın sonucu aynı zamanda, firmanın kullandığı varlık yapısı hakkında da ilgililere önemli bilgiler sunabilir. Bilindiği gibi aktif varlıklar, dönen varlıklar ve duran varlıklar toplamından oluşmaktadır. Oranın yüksek çıkması, firmanın daha fazla dönen varlık kullandığı, düşük çıkması ise daha az dönen varlık kullandığının bir göstergesi olabilir.

Aktif devir hızının kâr üzerindeki etkisi ele alındığında ise, genellikle oranla kâr arasında doğru orantı olduğu görülmektedir.. Çünkü aktif devir hızı yüksek olan endüstriler genellikle daha az riske sahiptir. Bu yapıdaki endüstrilerde faaliyet gösteren firmalar, varlıkları tam kapasite ile kullandıklarından dolayı, firmaların kârlılığı olumlu yönde etkilenme gösterebilmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2013: 68-69).

2.2.1.5.3.5. Net İşletme Sermayesi Devir Hızı

"*Net işletme sermayesi*", dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynak arasındaki pozitif farktır. Bu oran, net satışların, ortalama net işletme sermayesine bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Net İşletme Sermayesi Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Net İşletme Sermayesi}}$$

Net işletme sermayesi devir hızı, firmaların faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gereken en az çalışma sermayeleri ile ne kadar satış başarısı gösterdiklerini ölçen bir orandır. Bu oranın düşük olması, firmaların aşırı derecede net işletme sermayesine sahip olduğu, stok ve alacakların devir hızının yavaş olduğu ve firmanın gereğinden fazla nakdi değerlere sahip olduğu anlamına gelmektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013: 121). Oranın yüksek olması ise, iki farklı anlama gelmektedir: Ya firma sermayeyi etkin kullanıyordur ya da yeterli sermayeye sahip değildir. Belirtilen

iki nedenden hangi anlama geldiği ise, yapılan finansal analizler sonucunda ortaya çıkmaktadır (Lazol ve Çabuk, 2013: 21).

Diğer oranlarda da olduğu gibi, firma için genel kabul görmüş net işletme sermayesi oranından söz etmek mümkün değildir. Firmanın faaliyette bulunduğu ülke ve endüstri yapısına göre oran değişiklik göstermektedir. Bu sebeple, bu konuda en doğru kararı firmanın finans yöneticileri verebilir.

2.2.1.5.4. Kârlılık Oranları

Firmanın emrine verilmiş olan öz kaynak ve yabancı kaynakların verimliliğinin ölçülmesinde kullanılan oranlar, bu grupta yer almaktadır (Toroslu ve Durmuş, 2013: 122). Bu oranlar, firmanın kârlılığının belirlenmesinde kullanılmakta olup, geniş bir kullanım alanına sahiptirler. Etkin ve sistemli bir biçimde kullanılan kârlılık oranları, firma yönetiminin performansını kâra çevirmede ne derecede başarılı olduğu, firmanın hedeflediği faaliyet sonuçlarına ulaşip ulaşmadığı, istenilen kâr düzeyinin meydana gelip gelmediği ve firmanın yatırım kararlarının etkin yönetilip yönetilmediği konularında, gerek firma içi gerekse firma dışı ilgililere ön bilgi sunmaktadır (Şamiloğlu ve Akgün, 2010: 261).

Kârlılık oranlarını değerlendirmeye alırken, aynı sektörde faaliyet gösteren diğer firmaların kârlılık oranları, ekonominin o anki durumu ve enflasyonun etkisi göz önünde bulundurularak oranlar yorumlanmalıdır (Ercan ve Ban, 2005: 45).

Firmanın kârlılığı değerlendirilirken, kârın tutarının ve kârlılık oranlarının yanında, yukarıda belirtilen faktörlerin de analiz sırasında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Örneğin, firmanın o dönem için kârlılığı düşük olabilir. Fakat bu durum, piyasada var olan durgunluk veya düşük büyüme gibi faktörlerin etkisi sonucu ortaya çıkmış olabilir. Bununla birlikte, firmanın kârlılığı faaliyet gösterdiği sektördeki rakip firmalarla karşılaştırıldığında, rakiplere göre daha yüksek bir kâr tutarı veriyorsa bu durum tüm belirtilen olumsuzluklara rağmen olumlu bir sonuç olarak yorumlanabilir (Elmas, 2015: 226-227).

Uygulamada, firmanın kârlılık durumunu analiz eden birçok orandan söz etmek mümkündür. Ancak, gerek ulusal gerekse uluslararası literatür incelendiğinde en yaygın kullanılan oranlar: Brüt kâr marjı, net kâr marjı, faaliyet kâr marjı, öz sermaye kârlılık oranı ve aktif kârlılık oranı olmak üzere 5 alt başlığa ayrılmaktadır.

2.2.1.5.4.1. Brüt Kâr Marjı

"*Brüt kâr marjı*"; fiyat, maliyet ve satış hacmi arasındaki ilişkinin sonucunda ortaya çıkmakta olup, bu oran brüt satış kârının net satışlara bölünmesiyle hesaplanmaktadır (Khan ve Jain, 2008: 618).

Bu oran ilgililere, 1 TL'lik satış karşılığında, firmanın ne tutarda kâr elde ettiğinin yüzdesel olarak tespit edilmesinde yardımcı olmaktadır. Ayrıca, analiz sonucunda ilgililer, sunulan hizmet ya da üretilen ürünü elde etmek amacıyla katlanılması gereken toplam harcamaların tutarının ne kadar olduğu sorusunun cevabını da almış olacaktırlar (Berman ve Knight, 2006: 152).

Genel olarak, brüt kâr marjının yüksek olması hedeflenen bir durumdur. Yüksek bir brüt kâr marjı, firma yönetiminin düşük üretim maliyetleri üzerinde etkin bir yönetim politikası uyguladığı anlamına gelmektedir. Brüt kâr marjı analiz edilmeden önce, oran hakkında sağlıklı bir yorum yapabilmek için, öncelikli olarak firmanın faaliyetlerinin ve politikalarının kontrol edilmesi gerekmektedir (SPAKB, 2011; Khan ve Jain, 2008: 618).

$$\text{Brüt Kâr Marjı} = \frac{\text{Brüt Satış Kârı}}{\text{Net Satışlar}}$$

Oran yorumlandığında, satışların maliyetlerden daha fazla artış göstermesi, oranın yükselmesine, maliyetlerin satışlara göre daha fazla artması ise, brüt kâr marjının düşmesine neden olacaktır. Ayrıca, kazanılan brüt kâr arttıkça net kâr marjı da artış göstereceği için (Berk, 1995: 42), firma yönetiminin başarılı bir politika izlediği yorumu yapılabilir.

2.2.1.5.4.2. Net Kâr Marjı

"*Net kâr marjı*"; net kârın oluşmasını, net satışların ve yapılan giderlerin etkinliğinin ölçülmesini sağlayan bir orandır. Bu oran, firmanın her 1 TL'lik satış karşılığında elde ettiği kâr tutarının toplamını göstermektedir (Yılmaz, 2011: 38).

$$\text{Net Kâr Marjı} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Net Satışlar}}$$

Oranın yüksek olması veya yükselme trendi sergilemesi, firma için olumlu bir sonuç olup, firmanın rekabet piyasasında etkin bir maliyet kontrol yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Net kâr marjının düşük olması ise, maliyet kontrol yapısının verimli olmadığı veya rekabet ortamında firmanın satış fiyatlarının düşüş gösterdiği anlamına gelmektedir (Baker ve Powell, 2005: 62).

2.2.1.5.4.3. Faaliyet Kâr Marjı

"Faaliyet kâr marjı", firmanın etkinliğini ölçen en önemli oranlardan biri olup, faaliyet giderleri karşılandıktan sonra, firmanın eriştiği kârlılık seviyesinin değerlendirilmesinde ilgililere yararlı bilgiler sunmaktadır. Oran, ele alınan dönemde ya da yılda yapılan her bir TL'lik satışın, yüzdesel olarak ne kadarının normal faaliyet sonucu sağlandığını göstermektedir (Okka, 2006: 51; Bozkurt, 1998: 178).

$$\text{Faaliyet Kârı Marjı} = \frac{\text{Faaliyet Kârı}}{\text{Net Satışlar}}$$

Oranın yüksek olması, firmanın ana faaliyetinin kârlı ve verimli olduğu gösterirken, oranın azalma eğilimi sergilemesi, kârlılığın ve verimliliğin düşüşte olduğu şeklinde yorumlanabilir. Fakat bu yorumun netlik kazanması için, firmanın cari yıl oranının, geçmiş yıl oranları, rakip firmanın oranları ve sektör ortalamaları ile karşılaştırılması gerekmektedir (Çabuk ve Lazol, 2013: 226).

2.2.1.5.4.4. Öz Sermaye Kârlılık Oranı

Piyasa ekonomisinin etkin olduğu ülkelerde yatırımın temel amacı, kâr elde etmektir. Bu nedenle, yatırım sonrası elde edilen kâr ile firmanın sahip olduğu ya da hissedarlarının firmaya sağlamış olduğu sermaye arasındaki ilişkinin belirlenmesi, kârlılık analizinde anlamlı bir gösterge olmaktadır (Akgüç, 2010: 63).

"Öz Kaynaklar Rantabilitesi" veya "Mali Rantabilite" de denilen bu oran, firma ortakları tarafından sağlanan kaynakların her bir birimine denk gelen kâr tutarını göstermektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013: 124).

$$\text{Öz Sermaye Kârlılık Oranı} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Özkaynaklar}}$$

Bu oranın sonucu, firmaya sermaye sağlayanlar için oldukça önemlidir. Faiz ve vergiler karşılandıktan sonra, kârdan kalan tutarın tespit edilmesi, bu oran ile olmaktadır. Ayrıca yıllar itibarıyla firmanın kârlılığındaki değişim miktarı, bu oran

sayesinde tespit edilmektedir. Bu sayede, sermaye koyanların kazanç gücünün artma ve azalma eğilimini görmek mümkün olmaktadır. Yönetim açısından bakıldığında ise, oranın yüksek çıkması yönetimin başarısını gösterirken, oranın düşük çıkması veya sürekli düşüş eğiliminde olması, yönetimin yetersizliği, dolayısı ile firmanın başarısızlığı anlamına gelmektedir (Özdemir, 2016: 36).

Firma yönetiminin vadesi gelen borçlarını zamanında gecikmeye düşmeden ödeyebilmesi varlıklarını ve öz sermayesini iyi yönetmesine bağlıdır. Varlık yönetiminin etkin bir şekilde kontrol edilememesi durumunda firma ödemelerini zamanında yapamama riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Sonuç olarak ise firma, yüksek finansal maliyetlerle karşı karşıya kalacak ve firmanın varlık ve öz kaynaklarında azalma olacaktır. Bununla birlikte, firma sahip ya da hissedarları firmaya tahsis ettikleri nominal sermaye zamanla azalma gösterecek, hatta başarısız yönetim devam ettiği takdirde, firmanın varlığı son bulma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

2.2.1.5.4.5. Aktif Kârlılık Oranı

Bu oran, firmanın aktif varlıkları ne ölçüde kârlı kullandığını tespit etmek amacıyla hesaplanmaktadır. Oranın iki farklı hesaplama yöntemi vardır; ilki, vergiden önceki kârı hesaplarken diğeri ise vergiden sonraki kârı hesaplamaktadır. Fakat, vergi tutarının belirlenmesi firmanın kontrolü altında olmadığından ve firmalar yapısal özelliklerinden dolayı, vergi uygulamalarından farklı etkilendiklerinden, kâr olarak dönemde elde edilen kârın hesaplamada kullanılması daha uygun görülmektedir (Çabuk ve Lazol, 2013: 228).

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı} = \frac{\text{Dönem Kârı}}{\text{Aktif Toplam}}$$

Oran kullanılarak aynı zamanda, firmanın kısa ve uzun vadeli yatırımlarının yeterliliğini analiz etmek mümkündür. Eğer yapılan yatırım çok fazla ise, firma fonları, daha verimli olması amacıyla varlık alımında kullanmış olabilir. Fakat yatırım istenilen miktarda değil ise, firma müşterilerine zayıf bir hizmet sunabilir veya verimli olmayan bir üretim kapasitesi ile üretim yapmak zorunda kalabilir (Schall ve Halley, 1991: 516).

Aktif kârlılık oranı, ilgililere birçok konuda yararlı bilgiler sunsa da, oran yorumlanırken kesinlikle dikkatli olunmalıdır. Çünkü oran, borç yükü altında bulunan firmalarda, yüksek oranda öz sermaye kullanan firmalara göre daha düşük çıkacaktır. Bunun sebebi, firmanın pay kısmında sadece öz sermaye kullanılarak elde edilen kâr yer almasına rağmen, payda kısmında ise, gerek öz sermaye kullanılarak gerekse yabancı kaynaklar kullanılarak finanse edilmiş olan aktif toplamı yer almaktadır (Büker, 2001: 48). Bu nedenle oran yorumlanırken, bu noktanın göz önünde bulundurulması, daha doğru ve sağlıklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olacaktır.

2.2.1.5.5. Piyasa Performans Oranları

Finansal analistler, daha önce bahsedilen oranlar dışında firmanın piyasadaki performansını ölçmek amacıyla farklı oranlardan yararlanmaktadırlar. Performans analizinde kullanılan diğer oranlar ile piyasa temelli oranlar arasında yakın bir ilişki vardır. Örneğin, firmanın düşük kârla çalışması ve ortalamadan daha fazla risk taşıması durumunda, firmanın menkul kıymetlerinin piyasa değeri de düşük olacaktır (Büker, 2001: 50).

Piyasa oranları, firmanın ikincil piyasadaki performansını yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle sermaye piyasasının gelişmesiyle önem kazanan bu oranlar, firmaların temel analizinde de menkul kıymet yatırımcılarına yardımcı olmaktadır (Singh, 2007: 119).

Yatırımcılar tarafından büyüme oranları ile birlikte değerlendirilerek, finansal piyasalarda hangi hisse senedine yatırım yapılmasının uygun olacağını belirlenmesinde kullanılan bu oranlar (Kocaman, 2006: 23); Fiyat / Kazanç Oranı, Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı, Hisse Başına Kâr ve olmak üzere 3 başlık altında toplanmaktadır.

2.2.1.5.5. 1. Fiyat / Kazanç Oranı

Bu oran, firma hisselerinin birim piyasa fiyatı ile hisse başına kazanç arasındaki bağlantıyı açıklamakta olup, yatırımcıların firmanın gelecek dönemlerdeki performansı ile alakalı beklentilerini göstermektedir (Horne, 2001: 363).

$$\text{Fiyat / Kazanç Oranı} = \frac{\text{Hisse Senedinin Piyasa Fiyatı}}{\text{Hisse Başına Kâr}}$$

Oranın yüksek olması, hisse senedinin piyasa fiyatının yüksek olduğu ve hisse senedinin risk derecesinin az olduğu anlamına gelmektedir. Eğer oran düşük ise, hisse senedinin getirisinin az, yatırımın risk derecesinin ise yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Fiyat/Kazanç oranı için belirlenmiş bir standart orandan söz etmek mümkün değildir. Oranın yeterliliği konusunda bir karara varmak için, bulunduğu sektörün ortalama “Fiyat/Kazanç oranı” ve piyasa genelinin “Fiyat/Kazanç oranının” birlikte incelenmesi gerekmektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013: 127).

2.2.1.5.5.2. Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı (PD/DD)

Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, firmaların açıkladıkları kâr rakamı firmanın gerçek değerini tam olarak yansıtmamaktadır. Bu durumda, PD/DD oranı, firma değerinin tespitinde kullanılan yaygın bir yöntemdir (Elmas, 2015: 257).

Bu oran, firmanın piyasa değerinin, öz sermayesinin kaç katı olduğunu göstermektedir.

$$PD/DD = \frac{\text{Piyasa Değeri}}{\text{Özsermaye}}$$

Ya da,

$$PD/DD = \frac{\text{Hisse Fiyatı}}{\text{Hisse Başına Defter Değeri}}$$

Oran, sektör ortalamasının üzerinde olduğunda, hisse senetlerinin değer kazandığı ve satılması gerektiği; sektör ortalamasını altında olduğunda ise, söz konusu hisse senetlerinin değer kaybettiği ve satın alınması gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2013: 73).

2.2.1.5.5.3. Hisse Başına Kâr Oranı

"Hisse başına kâr", firmanın dönemde elde ettiği net kâr toplamının yine firmanın elinde bulundurduğu toplam hisse senedi sayısına bölünmesiyle elde edilen tutardır (Ercan ve Ban, 2005: 48). Bu oran, firmanın her bir hisse senedi için ne kadar kâr elde ettiğini göstermektedir.

$$\text{Hisse Başına Kâr} = \frac{\text{Dönem Net Kârı}}{\text{Hisse Senedi Sayısı}}$$

Hisse başına kâr, firmanın piyasa değerini belirleyen en önemli etmenlerden birisidir. Yatırımcı elde edilen bu oran sayesinde, firmanın dönemde elde ettiği kâr toplamından, her bir hisse senedi için ne kadarlık pay düştüğünü görebilmektedir (Toroslu ve Durmuş, 2013: 127).

Hisse başına kâr oranı, yatırımcılar için oldukça önemli bir yere sahiptir. Dönemde her bir hisse senedi için elde edilen kâr tutarı, yatırımcıların gelecek dönemlerde firma hisse senetlerine yatırım yapıp yapmayacakları konusunda karar vermelerinde önem teşkil etmektedir. Oranın yüksek olması, yatırımcılar için istenilen bir durum iken, oranın düşük olması ya da uzun vadede sürekli azalma trendi göstermesi yatırımcıların farklı finansman kaynaklarına yönelmesine neden olabilmektedir.

2.2.2. Finansal Olmayan Performans Ölçümleri

Dünyadaki gerek profesyonel iş gerek akademi çevresi incelendiğinde, hızla değişen ve yoğun rekabetin yaşandığı günümüz piyasalarında, finansal performans ölçüm yöntemlerinin yetersiz kaldığı konusunda ortak bir fikrin egemen olduğu görülmektedir (Malina ve Selto, 2001: 2).

Finansal performans ölçümlerinin yetersizliği 1980’li yıllarda kendisini iyice hissettirmiştir. Finansal ölçütler, 1980 öncesi yıllarda özellikle de sanayi çağındaki endüstriyel işletmelerin gelişmesinde olumlu katkı sağlamıştır. Yirminci yüzyılın başında General Motors ve DuPont gibi işletmelerin başarıyı yakalamasında yatırımların kârlılık oranlarının ölçülmesi, nakit bütçeleri gibi yeniliklerin önemli rolü olmuştur. Ancak 1980’li yılların başında yönetim muhasebesi araştırmacıları, finansal kontrol ve performans değerlendirme gibi metotların yetersiz kaldıklarını ifade etmişlerdir (Güner, 2006: 23).

Araştırmacıları bu noktaya yönelten nedenler ise; finansal performans ölçütlerinin kısa vadeli olması, geçmişte elde edilen verilere odaklanması ve gelecekle ilgili tahmin yapmada yetersiz kalması gibi eksikliklerdir (Coşkun, 2005: 22).

Bu açıklamalara ek olarak, özellikle yirmi birinci yüzyılda müşteri memnuniyeti ve hizmet kalitesi gibi kavramların ölçülmesinde ve

değerlendirilmesinde finansal ölçütlerin tek başına yeterli olmaması firmaları, finansal olmayan performans ölçümlerine yönlendirmiştir.

Firma verimliliğinin ölçülmesinde günümüzde artık yöneticiler sadece finansal ölçüm yöntemlerine değil, aynı zamanda firmanın geleceği ile ilgili uzun vadeli kararların verilmesinde rol oynayan finansal olmayan ölçüm yöntemlerine de önem verdikleri görülmektedir. Çünkü finansal olmayan performans ölçüm sonuçları, belirli bir süre sonra yöneticiler için finansal sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Bu sebeptir ki, her iki ölçüm yönteminin birbirinden bağımsız olarak değil, birlikte kullanılması, firmanın uzun vadede gerek kârlılığını gerekse performansını olumlu yönde etkileyecektir.

Her firmanın faaliyet gösterdiği endüstri koluna göre finansal olmayan ölçüm yöntemleri farklılık göstermekle birlikte, en yaygın kullanılan ölçüm yöntemleri, aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo: 2.1 Finansal Olmayan Performans Ölçüm Yöntemleri

Kaynak: Coşkun, A. (2005). *İşletmelerde Performans Yönetimi: Bir Yönetim Muhasebesi Aracı Olarak Performans Karnesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

<u>Üretim Esaslı Performans Ölçümü</u>	<u>Kalite Esaslı Performans Ölçümü</u>	<u>Pazarlama Esaslı Performans Ölçümü</u>	<u>Stratejik Yönetim Esaslı Performans Ölçümü</u>	<u>İnternet Esaslı Performans Ölçümü</u>
☐ Verimlilik ☐ Etkinlik ☐ Etkililik ☐ Çalışma Yaşam Kalitesi ☐ Yenilik	☐ Malcolm Baldrige Ulusal Kalite Ödülü ☐ Avrupa Kalite Yönetimi Vakfı Avrupa Kalite Ödülü ☐ ISO 9000 Kalite Yönetim Sistemi	☐ Satış Analizleri ☐ Satış Performans Endeksi ☐ Pazar (Marka) Payı Analizleri ☐ Pazarlama Oran Analizleri ☐ Müşteri Tutumlarının İzlenmesi ☐ Pazarlama Denetimi		

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİRMA DEĞERİNİN VE PERFORMANSININ ARTMASINDA İÇ KONTROL SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİ

3.1. Firma Değeri Kavramı

"*Firma değeri*", bir firmanın gelecekte sağlayacağı net gelir akışı ile bu gelir akışını sağlamak için maruz kaldığı toplam riski ifade etmektedir (Akgüç, 2010: 485). Değer ise, "*bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha, kıymet*" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005). Bu nedenle firma değerini, firmanın para ile ölçülen bedeli şeklinde ifade etmek mümkündür. Söz konusu bu bedel tayin edilirken firmaya ait hangi varlıkların hesaba katılacağı ölçümün ana konusunu oluşturmaktadır (Yılmaz, 2015: 9).

Dünya genelinde firma değeri ölçümü üzerinde duran birçok model mevcuttur. Bu ölçüm modellerinin bazıları diğerlerine göre daha yaygın olarak kullanılmakla birlikte, hangi modellerin daha geçerli olduğu sürekli tartışma konusu olmuştur. Firma değerinin ölçümü başlı başına bir bilim dalı olmayıp, farklı kültürlerde çeşitli ölçüm metotları mevcuttur. Örneğin, ABD'de kabul gören firma değerlendirme yöntemleri incelendiğinde, genel olarak kar ve karlılık ölçütü olarak ele alınırken, Anglosakson ülkelerinde ise daha modern olarak sayılan "*verimlilik*" kavramı ölçütü olarak öne çıkmaktadır (Denis, v.d., 2002 ve Chambers, 2009: 199).

Genel anlamda ise firma değeri, firmaya kaynak kullandıranlardan, hem borç verenlerin hem de ortakların toplam değerini ifade etmektedir. Hissedarlar açısından ele alındığında ise, firmanın varlıklarının cari değerinden, borçların cari değerlerinin düşülmesi ile bulunan öz sermaye değeridir. Firma değerlemesi işleminde nihai olarak özsermaye değeri, yani hisse senedi değeri tespit edilmektedir (Bal, 2008: 45).

3.2. Firma Değerinin Belirlenmesinin Önemi

Firma değerlemesi uzun süredir üzerinde durulan konulardan biri olmasına rağmen asıl önemini, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte kazanmıştır. Uluslararası rekabetin ortaya çıktığı ve sınai firmaların gruplaştığı II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasına denk gelen dönemde, nakit akışına dayalı yöntemler kabul görmüştür. Bilgisayarın yönetimde kullanılması ile birlikte firma değerlemesi ile ilgili ilk analizler yapılmaya başlanmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde, başta ABD olmak üzere, bazı Avrupa ülkelerinde borsaya dayalı değerlendirme yöntemleri önem kazanmaya başlamıştır. 1970'li yıllarda ise dünya genelinde baş gösteren ekonomik krize paralel olarak risk faktörü, firma değerlemesi ile ilgili analizlere dâhil edilmiştir. 1980'den sonra maddi olan varlıkların yanında maddi olmayan varlıklar da değerlemeye alınmıştır (Chhaochharia ve Grinstein, 2007).

21.yüzyılda ise, sermaye piyasasında etkinliğin ve güvenliğin sağlanmasındaki en önemli hususların başında, firma değerinin tespitinin doğru bir şekilde yapılması gelmektedir (Önal ve Karadeniz, 2004: 139). Firma değeri tespitinin finansmanın pek çok alanında önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir (Üreten ve Ercan, 2000: 6). Özellikle firma satın almalarında, birleşmelerinde ve firma hisselerinin halka arzında, firma değerinin tespiti hayati derecede önemlidir. Eğer bir firma satın alınacaksa firmaya ne kadar teklif edileceği, firmalar birleşecekse her bir firmanın toplam içerisindeki payının ve birleşme sonrası değer toplamının ne olacağı, firmanın hisse senetleri halka arz edilecekse hisse senetlerinin değerinin ne olacağı firma değerlemesi sonucunda ortaya çıkacak sonuca göre değişim gösterecektir (Çam, 2010: 54).

Belirtilen bu nedenlerin dışında, firma değerinin tespitinin önemli olduğu bir diğer nokta ise, gerçek firma değerinin doğru tahmin edilmesidir.

Firma değerinin tespiti, yalnızca halka arz sırasında kurumlar açısından önemli bir olgu olmayıp, yatırımcılar tarafından borsada işlem gören firmaların hisse senetlerini satın alma kararı verirken de bir anlam ifade etmektedir. Çünkü yatırımcılar, piyasada oluşan fiyatın firmanın gerçek değerini ne oranda doğru yansıttığını bilebilmeleri, firmanın değerinin doğru ve net bir şekilde hesaplanmasıyla anlayacaklardır (Önal ve Karadeniz, 2004: 139). Değerin tespitinin doğru bir şekilde yapılamaması durumunda ise yatırımcıların, karın aksine zararlarla karşı karşıya kalmaları kaçınılmaz bir durum haline gelecektir.

3.3. Firma Değerinin Tespiti ile İlgili Yaklaşımlar

Firma değerinin tespiti ile ilgili aktif bazlı yaklaşım, piyasa değeri yaklaşımı ve gelir yaklaşımı olmak üzere üç yaklaşım mevcuttur. Çalışmanın 2. Bölümünde piyasa değeri yaklaşımında yer alan yöntemlere değinildiğinden burada tekrar bu konu hakkında bilgi verilmeyecektir.

3.3.1. Aktif Bazlı Yaklaşım

Aktif bazlı yaklaşımda bir firmanın varlıklarının kayıtlara yansıyan edinme maliyeti temel alınmakta ve bu maliyete yapılan ekleme ve çıkarmalar sonucunda bir değer elde edilmektedir. Kayıtlı maliyet tutarlarını esas almasından dolayı bu yaklaşım, “*kayıtlı değer*” olarak da kabul edilmektedir. Bu yaklaşımın öngörüsünde, firmanın varlıklarının ve özsermayesinin belirlenmesinde firma varlıklarının değerlemesi önemli rol oynamaktadır. (Chambers, 2009: 200). Aynı zamanda geleneksel bir yaklaşım olan aktif bazlı yaklaşımda, firmanın değerinin bilançodan tespit edileceği fikri savunulmaktadır (Fernandez, 2002: 3).

Aktif bazlı yaklaşımda temel nokta, tamamen var olan ve veriler üzerine yansıyan değerlerin dikkate alınmasıdır. Bu nedenle de bu yaklaşım, statik bir bakış açısına sahiptir. Veri odaklı bir yaklaşım olmasından dolayı paranın zaman değerinden ve firmanın gelecekte uğrayacağı değişimlerden etkilenmemektedir.

Aktif bazlı yaklaşımı temel alan başlıca değerleme yöntemleri; Defter Değeri, Tasfiye Değeri ve Net Aktif Değeri olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

3.3.1.1. Defter Değeri

“*Defter değeri*”, bir diğer adıyla muhasebe değeri, firmanın bilançodaki özsermayesinin değerini temsil etmektedir. Bu tutar aynı zamanda, firmanın toplam varlıkları ile toplam borçları arasında olan farkı kapsamaktadır (Fernandez, 2002: 3). Bu değer, firmanın herhangi bir tarihte elde ettiği varlıkların ya da katlandığı borçların, o tarihteki değerle kayıtlı olan varlıkların muhasebe kayıtlarına göre belirlenmiş değerini kapsadığından, bilanço kalemlerinde veriler kullanılarak hesaplanmaktadır (Chambers, 2009: 208).

3.3.1.2. Tasfiye Değeri

“*Tasfiye değeri*”, firmanın faaliyetlerine son verilmesi durumunda kayıtlı tüm varlıkların nakde çevrilip, borçlar ödendikten sonra kalan paranın, hisse senedi sayısına bölünmesiyle elde edilen değeri temsil etmektedir.

Tasfiye değeri çoğunlukla, defter değerinin üzerinde bir değere sahip olmaktadır (Chambers, 2009: 210). Bunun en büyük nedeni ise, defter değerinde tarihi maliyetler göz önünde bulundurulurken, tasfiye değerinde varlıkların cari dönemdeki getirisinin dikkate alınmasıdır.

3.3.1.3. Net Aktif Değeri

Net aktif değer, firmanın varlıklarının ve borçlarının piyasa değerini bir başka ifade ile firma aktif ve pasiflerinin işlem yapıldığı dönemdeki değerini ifade etmektedir (TSPAKB, 2004: 39). Başka bir ifade ile varlıkların tarihi maliyetlerinin cari değerlere dönüştürülmesiyle elde edilen sonuçtur.

3.3.2. Gelir Yaklaşımı

Bu yaklaşım firma değerinin geçmişte elde ettiği kar ile, ya da gelecekte yapacağı yatırımlar sonrasında elde edeceği gelire ilişkili olduğu fikrini savunmaktadır. Yaklaşım doğrultusunda yatırımcının firmadan beklentisi yatırımları sonucunda gelir elde edilmesidir (Demirkol, 2006: 21). Varlıklar gelir elde ettiği sürece bir değer ifade ettiklerinden firmanın gelecekte elde edeceği nakit girişlerinin önemli bir faktör olduğu ve firma değerinin belirlenmesinde bu girişlerin önemli etken olduğu kabul görmektedir (Kuddusi, 1997: 11). Bu yaklaşım modelinde

varlığın kazanım maliyeti değil, elde bulundurma sonrası sağlayacağı getiri dikkate alınmaktadır.

İndirgenmiş Nakit Akımları Yöntemi ve İndirgenmiş Kar Payları Yöntemi olmak üzere gelir yaklaşımını kapsayan iki temel yöntem mevcuttur.

3.3.2.1. İndirgenmiş Nakit Akımları Yöntemi

Yöneticiler başarımın göstergesi olarak firmanın belirli dönemlerde elde ettiği karlılığı dikkate almaktadır. Özellikle bir yatırım projesi hayata geçirilmeden önce karlılık durumu analiz edilir. Bu analiz doğrultusunda, projeye yatırım yapılıp yapılmaması konusunda karar verilmektedir (Pike ve Neale, 1999: 131).

İndirgenmiş nakit akımları yöntemi, benzer risklere sahip iki yatırım türünden herhangi birinin, diğerine göre daha fazla getiri sağlaması durumunda yatırımın değer yarattığı temeline dayanmaktadır. Başka bir ifade ile, belirli bir kazanç düzeyine ulaşmak amacıyla yaptığı yatırımdan daha fazla getiri elde eden firma, daha az sermayeye ihtiyaç duyacak ve bunun sonucunda ise, yüksek miktarda nakit akımları oluşturarak yarattığı değer artacaktır (Copeland, v.d., 2000: 64).

3.3.2.2. İndirgenmiş Kâr Payları Yönetimi

Bu yöntemde, bir hisse senedinin değerinin belirlenmesinde rol oynayan temel unsur, söz konusu hisse senedine sahip yatırımcının elde edeceği kar payı ödemeleridir. İndirgenmiş kar payları yönteminde, bir firmanın sonsuza kadar yaratması beklenen kar payı ödemeleri, özsermaye maliyeti kullanılarak bugünkü değerlerine indirgenir ve böylece firmanın özsermaye değeri elde edilmiş olur (Chambers, 2010: 239).

İndirgenmiş kar payları yöntemi çoğunlukla, geçmiş dönemlerde belirli bir kar payı ödeme politikası izlemiş olan ve gelecekte de benzer politikalar izleyecek olan firmaların uyguladığı bir yöntemdir (Chambers, 2010: 242). Bu nedenle, bankalar ve benzeri finansal kurumların bu yöntemi kullanması daha uygun olacaktır.

3.4. Değerleme Yöntemlerinin Genel Olarak Yorumlanması

Firma değerinin ortaya koyulması ve gerçek değer ile piyasa değerinin karşılaştırılması, ölçüt olarak ise hangi değerinin dikkate alınması gerektiği, modern finans dünyasının en tartışmalı konularından birisi olmuştur (Aydın, 2012: 22).

Firma değerlemesinde kullanılan yöntemlerden bir kısmı, firmanın mevcut durumunu analiz edip verilere aktararak ilgililere sunarken, diğer kısmı ise firmanın misyon ve vizyon doğrultusunda gelecek dönemlerdeki kazanç ve performans durumunu değer belirlemede kriter olarak kullanmaktadır.

Mevcut durum analizinde kullanılan yöntemler, gerek bilanço gerekse gelir tablosu vasıtasıyla ihtiyaç duyduğu verileri elde ederek, anlık durum analizi yaptıkları için ilgililerin firma değerlemesinde yaygın kullandıkları yöntemlerdir.

Firmanın gelecekteki kazanma gücünü dikkate alan yöntemler, firmanın uzun vadede değerinin tespit edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Mevcut durum değerlemede kullanılan yöntemlere göre, firmanın gelecek dönemlerdeki durumunu analiz ettikleri için değerlemede ilgililerin daha sağlıklı sonuçlar elde etmelerine yardımcı olurlar.

Gerek firmanın mevcut durumunun analiz edilmesinde gerekse gelecek dönemlerdeki kazanma gücünün belirlenmesinde kullanılan yöntemler, firma içi ve firma dışı ilgililer tarafından son dönemlerde firma analizlerinde sıklıkla başvurulan yöntemlerdir.

3.5. İç kontrol Sisteminin Tanımı

Firma yönetimi, firmayı belirlediği hedefler doğrultusunda yönlendirebilmek amacıyla yönetim fonksiyonlarını icra ederken, bazı önemli temel sistemlerden yardım almaktadır. Bu sistemler yardımıyla firmanın faaliyet alanı ne kadar geniş olursa olsun, yönetim birimi firmayı başarılı bir şekilde yönetebilme gücünü kaybetmez, ona hükmedebilir, faaliyetlerinin sonucunu görebilir ve alınması gereken önlemleri zamanında alabilir. Sözü edilen bu sistemlerden bir tanesi de, iç kontrol sistemidir (Kaval, 2008: 125).

Firmaya güven esasının temelinde, sağlam bir iç kontrol sistemi yatmaktadır. Finansal raporlamanın güvenilirliği, firma faaliyetlerinin etkililiği ve verimliliği,

yasalara ve diğler düzenlemelere uygunluk iç kontrol sisteminin temel amaçlarını oluşturmaktadır. Bu sebeptir ki, iç kontrol sistemi; bu amaçların başarılmasına yönelik olarak yeterli ölçüde güvence sağlamak üzere oluşturulan ve firmanın yönetim kurulu, yönetici ve personeli tarafından etkilenen bir süreci kapsamaktadır (Kurnaz ve Çetinöğlü, 2010: 36).

Özellikle çağımızda firmaların değışen koşullara uyum sağlayabilmesi ve küreselleşme sürecinde yaşanan yoğun rekabet ortamı içinde, varlıklarını devam ettirebilmeleri, etkin bir yönetim anlayışı ile mümkün olmaktadır. Etkin bir yönetim anlayışının en önemli unsurlarından olan kontrol kavramı, her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Küresel rekabet içinde sürekli büyümeyi ve gelişmeyi hedefleyen firmalar için kontrol, bugünkü uygulamaların etkinliğini ölçen ve bu uygulamaları, önceden belirlenen bir amaca yönlendiren süreç olarak ifade edilmektedir (Adiloğlü, 2011: 96).

Bir süreç biçimi olan iç kontrol sistemi, bu süreç içinde de sürekli kendini yenilemiş, özellikle işletmecilik alanındaki gelişmelere paralel olarak iç kontrol sisteminin tanımı da zamansal olarak sürekli değışim göstermiştir.

Bu nedenle iç kontrolün ortak bir tanımına ulaşmak, belli bir zaman sürecini gerektirmiştir. ABD'de iç kontrol konusunda kılavuz niteliğinde çalışmalar yapan ve standartlar hazırlayan farklı yetkili kuruluşlar ve bunlar tarafından yayınlanan bazı raporlar mevcuttur (Wilson ve Root, 1989: 171).

Özellikle 1940'lı yıllardan sonra işletme yapılarında meydana gelen büyümeler, karmaşık işlemler, faaliyetlerin sürekli artış göstermesi, çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaya başlamıştır. Tepe yönetimlerinin, merkezden tüm işletme organizasyonuna doğrudan egemen olamamaları ilk sorun olarak görülmüştür. Bunun sonucu, teoride ve uygulama alanında yeni arayışlara girilmiştir. 1947 yılında AICPA (American Institute of Certified Public Accountants)'nın yayınladığı, "İç Kontrol" isimli yayında aşağıdaki saptamalar yapılmıştır (Ataman, v.d., 2001: 60):

- İşletmelerin büyüklüklerinde ve alanlarında meydana gelen karmaşık yapı ve genişleme sonucunda, yönetimler etkili kontrol faaliyetleri altında ortaya çıkan çeşitli rapor ve analizlere güvenmek zorundadırlar.

- İyi bir iç kontrol yapısının sağlayacağı ortam, çalışanların bilgi eksikliklerinin getireceği zararlara karşı işletmeyi koruyacak ve olası hata ve düzensizliklerin azalmasına neden olacaktır.
- Çeşitli sınırlamalar nedeniyle bağımsız denetçilerin işletmelerde yapacakları denetimlerde iç kontrol yapısına güvenmeden çalışmalarını durumu ortadan kalkacaktır.

AICPA, 1995 yılında 78 No'lu Standart'la COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) modelinde yapılan tanıma benimsemiştir. Bu tanıma göre iç kontrol; finansal tabloların güvenilirliği, işlemlerin etkinliği, faaliyetlerin yasa ve yönetmeliklere uygunluğunu sağlama konusunda sınırlı bir güvence vermek üzere, firma yönetimi veya yönetim kurulu tarafından oluşturulan ve kontrol edilen bir yöntemdir (Akışık, 2005: 89).

COSO'nun iç kontrol ile ilgili yaptığı bu tanım gerek kapsam olarak gerekse kullanılabilirliği açısından iç kontrol konusundaki tüm paradigmaları değiştirmiştir. Ayrıca COSO'nun yapmış olduğu tanım, kendisinden sonra diğer düzenleyici kuruluşları da etkilemiş olup, tüm kamu ve özel kuruluşlara küresel anlamda rehber olmuştur.

3.6. İç Kontrol Sisteminin Önemi

Dünyada son dönemlerde yaşanan ve firmalara ağır zarar veren muhasebe skandalları, iç kontrol sisteminin öneminin günümüzde daha da artmasına neden olmuştur (Alagöz, 2008: 98). Firmada etkin ve sağlam bir iç kontrol sisteminin var olması, firma çalışanlarının firmanın belirlemiş olduğu amaçlar doğrultusunda ne ölçüde etkin rol oynadıklarının tespit edilmesine imkân sağlamaktadır (Usul, v.d., 2011: 50).

İç kontrol, nihai sorumluluğu devredilmez bir yönetsel fonksiyondur. Nihai sorumluluk ise, o kurumun üst düzey yöneticisindedir. İç kontrol sistemi, iyi kurumsal yönetim ve sürdürülebilir firma performansı için, yani hesap verebilir, sorumlu, şeffaf ve adil yönetim için olmazsa olmaz unsurdur. İç kontrol sistemi 5018 Sayılı Kanun gereği ortaya çıkmış olan bir unsur olmayıp, tüm dünyayı etkisi altına alan ve ülkemizde de gerek kamu gerekse de özel sektörde kabul gören kurumsal yönetim ilkeleri gereği tesis edilmesi gereken bir kurumsal mekanizmadır. Bu anlamda, iç kontrol sistemi oluşturmak bir amaç değil, etkin kurumsal yönetim

oluşumunda ve firma verimliliğinde rol oynayan önemli bir araç olma özelliği göstermektedir (Kaya, 2015: 233).

Firmalar büyüdükçe ve yapısal özellikleri değişim gösterdikçe, yönetilmesi daha zor ve karmaşık bir hal almaktadır. Bu sebeple; hata, hile, savurganlık ve yolsuzlukların en aza indirilmesinde bununla paralel, olarak verimliliğin artmasında, doğru ve güvenilir bilginin elde edilmesinde, iç kontrol sistemi hayati bir öneme sahiptir.

3.7. İç Kontrol Sisteminin Amaçları

Yönetim, etkili bir iç kontrol sistemi kurarken üç geniş kapsamlı hedefe odaklanmaktadır. Birincisi, yönetim; yatırımcılar, alacaklılar ve diğer kullanıcılar için mali tablolar hazırlamaktan sorumludur. Finansal raporlamanın, finansal tabloların güvenilirliği yönetim açısından iç kontrol sistemi kurmasının birinci ve temel amacıdır. İkinci olarak; işletme hedeflerini optimize etmek için kaynakların etkin kullanılması gerekmektedir. Kontrollerle operasyonların etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması amaçlanmaktadır. İşletmeler, son olarak işletme faaliyetlerinin yasalara ve düzenlemelere uygunluğunu sağlamak için iç kontrol sistemi kurmaktadır (Al-Thuneibat, v.d., 2013: 197).

Firmalar faaliyetleri sırasında piyasa riski, faiz riski, çevresel riskler döviz kuru riski vb. risklerle sürekli karşı karşıya kalmaktadır. Firma yönetiminin temel görevlerinden biri, söz konusu risklerin firmaya getireceği zararlardan mümkün olduğunca kurtulmak veya en asgari seviyeye indirmek amacıyla politika ve prosedürler geliştirerek alternatif çözüm yolları bulmaktır (Solomon ve Solomon, 2005: 76). Bu bağlamda, iç kontrol sistemi firmanın karşı karşıya kaldığı risklerin başarılı bir şekilde yönetilmesine alternatif çözüm yolları getirerek, firmanın kurumsal hedefleri doğrultusunda hareket etmesine katkı sağlamaktadır.

İç kontrol sisteminin özünü, amaç ve hedefler ile bunları tehdit eden riskler oluşturmaktadır. Bu nedenle iç kontrol sisteminin özü, ne süreç yönetimi ne de kalite yönetimidir. İç kontrol sistemini odak noktası risklerdir ve özünde riskler yer almaktadır (Kaya, 2015: 235).

Verimliliğin ve etkinliğin sağlanması için firma yönetimi tarafından iç kontrol sisteminin amaçlarının doğru ele alınması ve bu amaçlar doğrultusunda hareket edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple, iç kontrol sistemini tek başına ele almak doğru bir tercih olmamakla birlikte; planlama, bütçe, muhasebe, denetim ve bilgi sistemi

gibi yaklaşımlarla birlikte bir bütün olarak düşünmek gerekmektedir (Çankaya, 2006: 252).

Bu bilgiler doğrultusunda, etkin ve verimli bir iç kontrol sisteminden söz edebilmek için aşağıda belirtilen hedeflerin yerine getirilmiş olması gerekmektedir.

- **Finansal Raporlamanın Güvenilirliğini Artırma Odaklı Olma:**

Finansal raporlamanın güvenilirliğinin artırılması, iç kontrol sistemin en temel amacını oluşturmaktadır. Çünkü muhasebe bilgi sistemi, firmayla ilgili olan yöneticilerin ve diğer ilgili kişi ve kurumların alacakları kararların temelini oluşturan finansal bilgi ve raporları ilgililerin hizmetine sunmaktadır. Bu sebeple yönetici ve diğer ilgililerin sistematik ve verimli kararlar alması için, muhasebe bilgi sisteminin tam, geçerli, isabetli ve zamanlı finansal bilgileri sunması gerekmektedir. Ancak bazen gerek sistemsel gerekse zamansal olarak ortaya çıkan risklerden ötürü muhasebe bilgi sisteminin sunduğu bilgilerin etkinliğinde ve verimliliğinde düşüşler ortaya çıkmaktadır. Bu noktada iç kontrol sistemi, finansal tabloların hazırlanma sürecini takip ederek meydana gelebilecek hata ya da hilelerin tespitinde güven oluşturmaktadır (Erdoğan, 2009: 27).

- **Faaliyetlerin Etkinliğine ve Verimliliğine Odaklı Olma: “Etkinlik”,**

firmanın belirlediği misyonlar doğrultusunda hedeflerine ulaşma derecesini gösterirken, “verimlilik” ise, belirlenmiş hedeflerle, bu hedeflere ulaşmak için kullanılan tüm kaynakların birbiri ile olan oransal ilişkisini temsil etmektedir (Erdoğan, 2001: 51).

Kaynakların etkin kullanımı; düşük risk ve uygun maliyetle belirlenen hedef ve amaçlara ulaşmaktır. Bir başka ifade ile, planlanan maliyetle gerçekleşen maliyet arasındaki ilişkiyi temsil etmektedir. Eğer gerçekleşen maliyetler, planlanan maliyetlerin altında kalırsa kaynakların etkin kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sebeple, doğru ve uygun zamanda, sınırlı kaynak ile istenilen hedeflere ulaşılmışsa verimlilik elde edilmiş olacaktır (Kepekçi, 2004: 74).

- **Yasalara ve Düzenlemelere Uygunluğa Odaklanma:**

Yasa ve düzenlemeler doğrultusunda, her firmanın faaliyetlerini devam ettirirken uyması gereken bazı kurallar vardır. Bu yasa ve düzenlemeler, firmaların belirli bir sistem doğrultusunda ve kurallar eşliğinde çalışmalarını da zorunlu kılmaktadır. Sistemsel olarak firmaların herhangi bir hukuksal açıdan problemle karşılaşmamaları için, iç

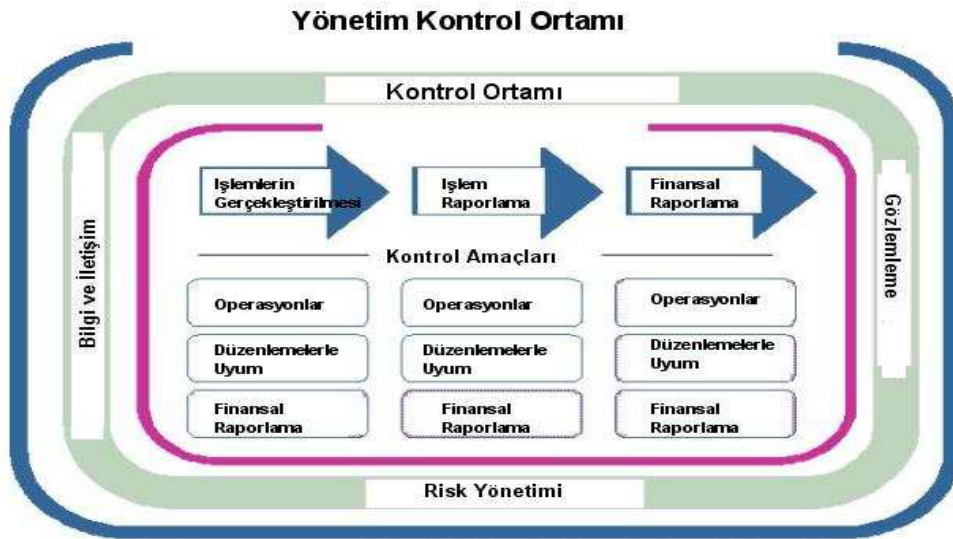
kontrol sistemi çerçevesinde oluşturulan düzenlemelerle yasalara uygunluk sağlanmaktadır (Messier, v.d., 2006).

• **Firma Varlıklarının Korunması:** Firmaların büyümeleri, faaliyetlerde meydana gelen artışlar ve işlemlerin karmaşıklaşması gibi faktörler, firmanın sahip olduğu varlıkların, bazı risklerle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Varlıkların çalınması, kaybolması, amacı dışında kullanılması veya bu varlıklara istenmeyerek zarar verilmesi, bu risklerin en yaygın türlerini oluşturmaktadır (Güredin, 1993: 168). Bu sebeple firma yetkililerinin, firma varlıklarının, söz konusu riskler altında zarar görmesini, kaybolmasını ve amaçları dışında kötüye kullanılmasını engellemek için gerekli tedbirleri alması gerekmektedir. Bu doğrultuda firma yönetiminin, varlıklarının gerek fiziksel olanlar gerekse fiziksel olmayanların zarar görmesini engelleyecek iç kontrol mekanizmaları içerip içermediğinden emin olması gerekmektedir (Tüm ve Memiş, 2012: 108).

3.8. İç Kontrol Sisteminin Bileşenleri

İç kontrol sisteminin tasarımı ve bu sistemin işlevsel bir biçimde sürdürülmesi, yönetimin iç kontrol amaçlarına ulaşabilmesi ve kabul edilebilir bir güven düzeyi sağlaması için, aşağıda değinilen beş temel etkinlik ölçütünü tasarlaması ve uygulaması gerekmektedir (Aldrige ve Colbert, 1994: 21-22). Bir firmanın etkin bir iç kontrol sistemine sahip olabilmesi için, bu beş bileşenin firmada sistemli bir şekilde tasarlanması, uygulanması ve amaçlarını zamansal olarak gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Sekil:3.1. COSO İç Kontrol Değerlendirme Modeli

Şekil 3.1 de görüldüğü üzere, iç kontrol sisteminin yapısı birbirinden bağımsız olmayan zincir halkaları örneği gibi iç içe geçmiş ve birbirini takip eden bileşenlerden meydana gelmektedir. Şekil incelendiğinde kontrol ortamı halkanın ana bileşenini oluşturmakta olup, bu özelliğinden dolayı diğer bileşenlerin etkinliği ve verimliliği kontrol ortamının başarısına bağlıdır. Bu nedenle kontrol ortamının diğer bileşenler için temel teşkil ettiği söylenebilir.

3.8.1. Kontrol Çevresi

COSO'ya göre etkin bir iç kontrol sisteminin ana bileşeni, kontrol ortamıdır. Kontrol ortamı, bir işlem grubuna özgü politika ve yöntemlerin etkinliğini belirlemede, artırmada veya azaltmada etkili olan çeşitli faktörlerin tümüdür (Türedi,2005). Kontrol çevresi, kurumdaki iç kontrolün önemiyle ilgili yöneticilerin, yönetimin ve diğer ilgililerin davranışlarını, farkındalıklarını ve faaliyetlerini yansıtmaktadır.

Kontrol ortamı, insan merkezli odaklanmakta olup, firmanın istenilen ve planlanan durumunu gerçekleştirmek üzerine kurulmuştur (Frazier ve Spradling, 1996: 2). Bu bağlamda etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı, iç kontrol sürecinin içinde bulunduğu kontrol ortamının sistemsel olarak sağladığı katkıya bağlıdır. Eğer iç kontrol sistemi ile kontrol ortamı arasında bir kopukluk var ise veya kurum içinde aktif çalışan kontrol ortamı mevcut değil ise, kurum birçok operasyonel risk ile karşı karşıya kalabilecektir. Bu riskler başlangıçta sadece kurum içinde aksaklıklara neden olsa da, zamanla kontrol altına alınmaması durumunda, salgın bir hastalık gibi kurumun her bir bölümüne yayılacak, operasyonel risk özeliğini kaybedip, zamanla telafisi olmayan imaj, itibar ve yasal risklere dönüşebilecektir.

Bir kurumda, etkin kontrol çevresinin oluşmasının temel dayanağı, yönetimin bu konuya dönük tutumuna bağlıdır. Eğer tepe yönetim kontrolün önemini kavırsa ve buna inanırsa bu doğrultuda, kurum içinde çalışan herkes tepe yönetimin aldığı kararlar doğrultusunda hareket edecek ve oluşturulan kontrolleri bilinçli bir biçimde gözlemleyerek uygulamaya başlayacaklardır. Fakat oluşturulan kontrol mekanizmasının tepe yönetim açısından önemli bir konu olmadığı algısının çalışanlar arasında oluşması durumunda, yönetim kontrol amaçlarını etkili bir biçimde yerine getiremeyecektir (Elder, v.d., 2010: 294).

Bu nedenle, kontrol çevresini anlamak ve değerlemek için gerek yönetimin gerekse denetçinin aşağıdaki alt bileşenleri göz önünde bulundurması gerekmektedir (Arens ve Loebbecke, 2000: 292-294).

- Bütünlük ve etik değerler,
- Yetkiye bağlılık,
- Yönetim Kurulu ya da Denetim Komitesi'nin katılımı,
- Yönetimin felsefesi ve yönetim şekli,
- Organizasyon şeması,
- Yetki ve sorumluluğun dağılımı,
- İnsan kaynakları politika ve prosedürleri.

3.8.2. Risk Değerlendirmesi

Risk değerlendirme, iç kontrol sisteminin ikinci temel bileşenini oluşturmaktadır. Firmalar faaliyetlerine devam ettikleri sürece ölçeklerine, yapılarına ve içinde buldukları sektörlerle göre çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Maruz kalınan bu riskler, firmaların rekabet gücünü, finansal gücünü, üretilen mal ve sağlanan hizmetler ile çalışanların kalitesini etkilemektedir. Firmalar faaliyetleri süresince, bir takım risklerle karşı karşıya kalacaktır. Hiç bir zaman hangi yöntem olursa olsun riskleri sıfıra indirmeyecektir. Alınan her karar firmada büyük küçük birçok riski de beraberinde getirecektir. Bu nedenle firma yönetimi, hangi seviyedeki riskin kabul edilebilir olduğunu önceden belirlemeli ve riski o seviyede tutmaya çalışmalıdır (COSO, 1992).

Firmaların karşı karşıya kaldığı riskler daha çok, aşağıda belirtilen nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır (Messier, v.d., 2006):

- **Faaliyette Bulunulan Sektördeki Değişimler:** Gerek düzenleyici otoritelerin gerekse sektörel bazda meydana gelen değişimler, firmanın rekabetçi özelliklerini olumsuz yönde etkileyebilir ve yapısında önemli değişikliklerin meydana gelmesine neden olabilir,
- **Yeni Çalışanlar:** Bazen işe yeni girenler, farklı bir bakış açısı oluşturarak firmaya dinamizm getirirken bazen de, firmanın iç kontrol yapısı çalışanlar tarafından farklı yönde yorumlanabilir,
- **Bilgi Sisteminde Değişimlerin Meydana Gelmesi:** Teknolojide yaşanan gelişmeler beraberinde, firmaların kullandığı bilgi sistem mekanizmasında da

önemli ve hızlı bir değişimin yaşanmasına yol açmıştır. Bu durum ise adaptasyon sürecinde iç kontrol sisteminin yeni risklerle karşı karşıya kalmasına neden olabilir,

- **Hızlı Büyüme:** Operasyonlarda yaşanan hızlı değişimler, kontrollerin aksamasına ve bu değişim karşısında eksik kalma riskinin ortaya çıkmasına neden olacaktır,
- **Faaliyet Alanındaki Teknolojik Değişimler:** Üretim süreçlerine ve bilgi sistemlerine yeni teknolojilerin dahil edilmesi iç kontrolle ilgili risklerin değişmesine zemin hazırlayacaktır,
- **Yeni İş Modelleri, Ürünler ve Faaliyetler:** Firmalar bazen faaliyet alanlarını genişletmek amacıyla fazla deneyimlerinin olmadığı piyasalara yatırım yapmaktadır. Bu tür operasyonlar iç kontrolle ilgili yeni risklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır,
- **Kurumsal Açından Yeniden Oluşum:** Yeniden yapılanma sonrası personel sayısında azalma veya artış, denetleyicilerin görev kapsamlarının yeniden oluşmasına neden olacak, bu durum ise belirli bir süre riskleri beraberinde getirecektir,
- **Yeni Muhasebe Kanunları:** Yeni muhasebe standartlarının kabulü ya da standartlarda yapılan düzenlemeler ve bu standartlara uyum süreci, finansal raporlamanın güvenilirliği konusunda yeni riskleri meydana getirecektir.

Yönetim firmanın maruz kaldığı riskleri tanıması ve dönemsel olarak analiz etmesi etkin bir iç kontrol sisteminin temel bileşenini oluşturmaktadır. Firmaların sistemli çalışan bir risk değerleme biriminin olması, karşılaşılabilecek risklere karşı önceden tedbir alınmasını sağlayacak bu durum sonrası alınan önlemler sayesinde riskler fırsata dönüşebilecektir.

3.8.3. Kontrol Faaliyetleri

“*Kontrol faaliyetleri*”, firma yönetimi tarafından oluşturulan talimat ve yönergelere uyumu sağlayan politika ve prosedürleri kapsamaktadır. Özellikle firmanın risk değerleme sürecinde karşılaştığı risklerin, firmaya vereceği zararların önlenmesinde etkin rol oynamaktadır (Sümer, 2010: 33).

Kontrol faaliyetleri, firmanın iç kontrol sisteminin hedefleri doğrultusunda hareket edebilmesi için gerekli adımların atılmasında yardımcı olmaktadır. Özellikle,

iş süreçlerinin dahil edilmesi ile birlikte kontrol faaliyetlerinin etkisi daha fazla olmaktadır. Bu bağlamda, kontrol faaliyetleri günlük firma faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası durumuna gelmektedir (Erdoğan, 2009: 83).

Kontrol faaliyetleri dinamik bir süreçtir, işletmenin içinde bulunduğu bütün faaliyet alanlarının içinde yer almaktadır. Yönetimin belirlediği hedeflere dönem sonunda ulaşılabilmesi için, ara kontroller yapılması gerekmektedir. Bu kontroller sayesinde, işletmenin izlediği yol ile ulaşılması amaçlanan hedefler arasındaki ilişkiye bakılır. Bu ilişki pozitif bir değer alıyorsa, firmanın yaptığı iş ve işlemlerin yönetimin belirlediği hedefler ile çelişmediği anlamına gelmektedir (Aytaç, 2014: 36).

İç kontrol sisteminin değişmez yapı taşlarından olan kontrol faaliyetleri düzenli bir biçimde uygulandığı sürece, firmanın faaliyetleri sırasında karşı karşıya kalacağı her türlü riskin yok edilmesinde veya azaltılmasında yönetime büyük katkı sağlayacaktır.

3.8.4. Bilgi ve İletişim

Bilgi ve iletişim, iç kontrol sisteminin merkezi sinir sistemini oluşturmaktadır. Bu sistem sayesinde yönetim, hedeflerini ve politikalarını çalışanlarına aktarır. Bir firmanın muhasebe bilgi ve iletişim sisteminin asıl amacı, işlemlerin başlatılması, gerçekleşmesi, kaydedilmesi ve raporlanması ile ilgili sorumluluğun korunmasını sağlamaktır. Muhasebe sisteminin bu düzeni sağlayacak şekilde tasarlanması oldukça önemlidir. Bu nedenle yönetimin, firmada iş süreçlerini ve bu süreçlerle ilgili sorumlulukları titiz bir biçimde tanımlaması ve ayrıca yazılı prosedürler oluşturması gerekmektedir (Uzay, 2010: 28).

Bilgilerin üst seviyeden alt seviyeye doğru veya alt seviyeden üste doğru firmanın tüm birimleri arasında yayılması gerekmektedir. Yönetimde üst basamaktan alt basamağa doğru yayılan bilgiler çoğunlukla, firma hedefleri doğrultusunda oluşturulan genel ve özet bilgileri kapsarken, alt seviyedeki bilgiler ise çoğunlukla daha detaylı bilgileri içermektedir. Bilgi sistemleri içerik olarak resmi ya da resmi olmayan bilgilerden oluşmuş olabilir. Bunlara ek olarak, risklerin ve fırsatların tespit edilmesi ile ilgili yararlı bilgilerin oluşturulmasında müşteriler, tedarikçiler, düzenleyici otoriteler veya çalışanlarla yapılan görüşmeler de etki oluşturabilir (COSO, 1994).

Bilgi sistemi tarafından oluşturulan bilginin kalitesi yönetime stratejik karar alma sürecinde etki etmektedir. Bilgi sistemi tarafından zamanında ve doğru biçimde yönetime sunulan bilgiler, gerek firma içi gerekse firma dışı karar alıcıların firma hakkında daha detaylı ve güvenilir bilgi elde etmelerinde yardımcı olacaktır.

Bu doğrultuda, bilgi sisteminin sağlıklı ve yeterli olması için aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmelidir (Kaval, 2005: 131):

- Yapılan her işlemde muhasebe fişleri veya olayın tespitinde yardım sağlayacak belgeler kullanılması gerekmektedir.
- Nihai bir borçlanma veya ödeme yapılmadan önce yetki kontrolleri yapılmalı ve gerekli kişilerin imzası alınmalıdır.
- Yine nihai işlemlerden ve imzalardan önce yapılan işlemlerle ilgili rakamsal olarak kontroller yapılmalıdır.

Bu şekilde işleyen bir muhasebe bilgi sistemi sayesinde firmada işlemlerin kontrolleri kolaylaşacak, meydana gelecek veya gelebilme ihtimali olan hatalar kontrol altına alınarak en alt seviyede tutulacak, finansal tabloların denetimi daha kısa sürede detaylı bir biçimde yapılacaktır.

3.8.5. İzleme

Firmalar, bazen iç bazen de dış faktörlerin etkisi nedeniyle, sürekli olarak değişimle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle müşterilerin taleplerindeki değişim, yasal düzenlemeler, bilgi teknolojisindeki gelişmeler ve buna benzer unsurlar firmaları iş süreçlerini değiştirmeye veya iş alanlarında yenilik yapmaya zorlamaktadır. Bu bağlamda, firmanın en temel yapı taşlarından biri olan iç kontrol süreçlerinin etkin kalabilmesi için, bu değişimlere uyum sağlaması gerekmektedir (Arwinge, 2010: 71).

COSO'nun beşinci iç kontrol bileşeni olan “izleme”, firma performans kalitesinin dönemsel değerlendirildiği bir süreç biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle izleme, iç kontrol sisteminin verimli bir biçimde oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla oluşturulan bir süreçtir. Bu süreç, uygun personel tarafından kontrollerin işleyişini ve tasarımının uygun zaman dilimlerinde değerlendirilmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını içermektedir (COSO, 1992).

İç kontrol sisteminin izlenmesi, zaman içinde göstermiş olduğu performansın ve kalitenin değerlendirilmesi gerekmektedir. İzleme bileşeni, kendisinden önce

gelen dört bileşenin, iç kontrol sisteminin oluşumunda sağlamış olduğu faydayı analiz etmektedir. Bazı dönemlerde iç kontrol sisteminin göstermiş olduğu performans etkinliğini kaybedebilmektedir. Özellikle bu dönemlerde, izleme bileşeni devreye girerek, sorunun nerde olduğunun tespit edilmesinde yönetime rapor vererek, iç kontrolün tekrar etkin hale gelmesinde rol oynamaktadır.

Tablo 3.1. COSO' nun Beş Bileşeninin Firma Verimliliğine ve Firma Performansının Sürdürülebilirliğine Katkısı

Kaynak: Kaya, B. (2015). *Kurumsal Performansı Artırmak İçin İç Denetim, İç Kontrol ve Risk Yönetimi.* Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.

	Operasyonel Etkililik ve Verimlilik	Raporlamaların Doğruluğu	Mevzuat ve Düzenlemelere Uygunluk
Kontrol Ortamı	<ul style="list-style-type: none"> • Örgütsel Değişim • Süreç Analizi, İyileştirme ve Yeniden Yapılandırma • İnsan Kaynakları • İş Analizi ve Ölçümü • Yönetim Biçimi ve Felsefesi	<ul style="list-style-type: none"> • İç ve Dış Raporlamanın Doğruluğuna Önem Verilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Yazılı İş Politika ve Prosedürler • Etik Kurallar • Yasalara Saygılı Yönetim
Risk Değerlendirme	<ul style="list-style-type: none"> • Risk Analizi • Beyin Fırtınası • Ürün, Üretim, Satış, Pazarlama ve Dağıtım Riskleri	<ul style="list-style-type: none"> • Hatalı Mali Raporlama Risklerinin Tespiti • Veri Güvenliği ve Bütünlüğü Riskleri	<ul style="list-style-type: none"> • Mali Veri ve Raporlamaya İlişkin Düzenlemeler
Kontrol Faaliyetleri	<ul style="list-style-type: none"> • Görevler Ayrılığı • İşe Göre Personel • Eğitim • Mevzuat • Yetki ve Onaylar	<ul style="list-style-type: none"> • Mali Kontroller • Hesap Mutabakatları • Doğrulamalar • Mizan Kontrolleri	<ul style="list-style-type: none"> • Yazılı Politika ve Prosedürler, Talimat ve Yönergeler
Bilgi ve İletişim	<ul style="list-style-type: none"> • Maliyet Fayda Analizi • Değişikliklerin Raporlanması • ERP Sistemleri • Bilgi ve İletişim Kanallarının Açık Olması	<ul style="list-style-type: none"> • Raporlamalar • ERP Raporları • Uygulama Kontrolleri • Muhasebe ve Raporlama Yazılımları	<ul style="list-style-type: none"> • Yasa Düzenleme ve Mevzuat Değişikliklerinin Bilgi Sistemleri İle Takibi • Değişikliklerin İletilmesi
İzleme (Gözetim)	<ul style="list-style-type: none"> • Operasyonel Denetimler • Performans İzleme, Denetim ve Geri Bildirim	<ul style="list-style-type: none"> • Finansal Denetim • Yönetim İzleme Mekanizması	<ul style="list-style-type: none"> • Uygunluk Denetimleri • Dış Denetimler

Yukarıdaki tablo, COSO iç kontrol hedeflerini ve sürdürülebilir firma performansının ve firma değerinin ölçümünde kullanılan beş iç kontrol unsurunu ve bu unsurların etkili bir biçimde uygulandığı takdirde firmaya sağlayacağı katkıları açıklamaktadır.

Tablo incelendiğinde, satırlarda yer alan beş bileşenin (kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim, gözetim) firmanın verimliliğinin ve performansının devamlılığında kilit rol oynayan (operasyonel etkililik ve verimlilik, raporlamaların doğruluğu, mevzuat ve düzenlemelere uygunluk) üç temel kriter ile olan ilişkisi sonucu sağladığı katkılar maddeler halinde özetlenmiştir.

Özellikle tabloda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, kontrol ortamı ile operasyonel etkililik ve verimlilik maddelerinin kesiştiği alandır. Kontrol ortamı, beş bileşenin ana karakteri olması nedeniyle, sağladığı katkı diğer dört bileşenlere göre daha fazladır. Ayrıca kontrol ortamı bileşeni, firmada etkin bir şekilde uygulanırsa kendisinden sonra gelen bileşenlerin de önünü açacak ve sunduğu raporlar diğer bileşenlerin daha verimli ve sistemli çalışmasına neden olacaktır.

Tabloda dikkat çeken bir diğer önemli husus ise, beş bileşenin sonuncusu olan izleme bileşeni, öncesinde gelen dört bileşenin faaliyetleri süresince neler yapabildiğini ve neler yapamadığını sürekli kontrol ederek, olası performans düşüşünde veya sistemsiz olarak bileşenlerin etkinliği azaldığında bu durumu anlık olarak ilgililere raporlamaktadır.

3.9. Muhasebede Meydana Gelen Hile, Hata ve Skandalların Önlenmesinde ve Finansal Tabloların Denetiminde İç Kontrol Sisteminin Önemi

Firmaların, gerek kurum içi gerekse kurum dışı finansal tablo kullanıcılarına güvenilir, anlaşılır, karşılaştırılabilir ve ihtiyaçları karşılayacak doğrultuda hazırlanmış finansal bilgileri raporlamaları gerekmektedir. Güvenilir finansal raporlama, genel kabul gömüş muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak düzenlenmiş ve gerçeğe uygun görünüme sahip bilgilerin yer aldığı finansal tabloları kapsamaktadır (Erkan ve Arıcı, 2010: 30). Bu özelliklere sahip finansal tablolar ise iç kontrol ve iç kontrol doğrultusunda yapılmış denetim faaliyetlerinin iş birliği ile sağlanmaktadır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda sürekli yeni gelişmeler ve değişimlerle karşı karşıya kalmaktayız. Yaşadığımız bu değişim ve gelişmeler beraberinde birçok karmaşık yapıyı da getirmektedir. Şüphesiz bu karmaşa ortamından en çok nasibini alan ise işletmeler olmaktadır. Hızla ilerleyen bilgi teknolojisi, sağladığı kolaylıkların yanı sıra beraberinde bilgi kirliliğinin artmasına ve bu doğrultuda güvenilir bilgilerin elde edilmesinin de zorlaşmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda, gerek sunulan bilgilerin çeşitliliğinin artması, gerekse bu bilgilerden yararlanan ilgililerin sayısında artış olması, sunulan bilgiye duyulan ihtiyaç ve güven duygusunun artmasına zemin hazırlamıştır.

Bunlara ek olarak, muhasebe politikalarındaki esneklik ve düzenlemelerdeki eksiklik ve yetersizlikler, finansal tabloların farklı bir şekilde hazırlanması, sunulması ve yorumlanmasına neden olmaya başlamıştır. Özellikle bazen tepe yönetim, muhasebenin yapısındaki sistemsel eksikliklerden yararlanarak, firmanın finansal açıdan olduğundan daha farklı görünmesine neden olabilmektedir. Bu durum kimi kaynaklarda, yaratıcı muhasebe uygulamaları olarak açıklansa da, özünde hile ve hatayı barındırmaktadır (Çıtak, 2009). Bu yöntem ile finansal tablolar makyajlanarak, gerçeği yansıtmayan duruma getirilmekte olup, ilgililerin firma ile ilgili yanlış yatırım kararları vermesine sebep olabilmektedir. Başlangıçta bu durum, firmanın daha fazla yatırımcı çekmesine, piyasada saygınlık kazanmasına ve bunların sonucunda hisse senetleri fiyatlarının artmasına fırsat sağlayacaktır. Ancak bu durum, kısa vadeli bir süreci kapsamakta olup, uzun vadede firma aleyhine sonuçların meydana gelmesine sebep olabilecektir.

1980'lerden sonra Avrupa ve Amerika'da yaşanan firma skandalları, yukarıda bahsettiğim durumu özetler niteliktedir. Özellikle ABD' de, (Enron, Parmalat, Worldcolm, Xerox) gibi farklı alanlarda faaliyet gösteren dünyaca tanınmış şirketler kısa sürede, durdurulamayan büyümeleri sonucu önemli bir finansal güce kavuşmuşlardır. Ancak bu durum, 2000'li yıllar sonrası patlak vermeye başlamış olup, firmaların büyüme süreci kısa sürede iflaslarıyla son bulmuştur.

Şirketlerin iflası sonrası kamuya açıklanan finansal tablolarında, özellikle şirketlerin likidite ve karlılık oranlarında makyajlama yapıldığı, bu durum sonrası şirketlerin olmayan karları var gibi gösterildiği ve denetim şirketlerinin de bu duruma göz yummasıyla birlikte, gerçek olmayan kar rakamlarının ilan edildiği anlaşılmıştır.

Bu durum sonrası, firmaların hisse senetleri yükseliş göstermiştir. Yatırımcılar finansal tabloların olumlu görünümü ve sürekli yükselen hisse senetleri fiyatları nedeniyle, firmanın göstermiş olduğu finansal performans sonrası yatırımcıların beklentileri daha da artmıştır. Ancak daha sonraki süreçte, finansal tablolar düzeltilerek yeniden ilan edildiğinde firmaların, karın aksine zarar ettiği hatta büyük borç yükü altında olduğu görülmüştür. Bu durum sonrası yatırımcının elinde bulunan hisse senetlerinin değerinde, kısa sürede ani düşüşler olmuş ve değersiz hale gelmiştir. Yaşanan bu iflas olayları, ABD'de muhasebe ve denetim alanında birçok değişikliğe zemin hazırlamıştır (Bayraktar, 2007: 36-44).

Gerçekleşen iflaslar sonrası, ABD'de oluşan güvensizlik ortamının giderilmesi ve firmaların uzun dönemde varlıklarını devam ettirebilmeleri için bir takım önlemler alınmıştır. Bu önlemlerden en önemlisi, Sarbanes-Oxley kanunudur. (Özkul ve Pektekin, 2009: 60). ABD'de uygulamaya geçirilen bu yasa ile, kurumsal yönetim esasında işletmelerin hedeflerine ulaşabilmesi, finansal raporlamanın güvenilirliğini sağlamak için iç kontrol sisteminin oluşturulması ve bu sistemin etkin biçimde uygulanması zorunlu kılınmış, işletme yönetimine ve bağımsız denetçilere önemli sorumluluklar verilmiştir (Alagöz, 2008: 99). Ayrıca bu kanunda, firmada meydana gelen hile, hata ve skandalların nedeninin firmada etkin bir iç kontrol sisteminin olmamasından kaynaklandığı vurgulanmıştır (Gönen, 2009: 193).

Firma açısından bakıldığında, etkin olarak kurulan ve faaliyet gösteren bir iç kontrol sistemi, denetim riskini azaltacak, buna paralel olarak denetçi daha az veri üzerinde çalışacaktır. Fakat iç kontrol sistemi yeterli bulunmaz ise, denetim riski daha fazla olacaktır. Bu durum ise, denetçinin çalışma alanını artıracak dolayısı ile riski azaltmak için daha fazla kanıt toplamaya çalışacaktır (Köroğlu ve Uçma, 2006).

Tablo 3.2. Etkin ve Etkin Olmayan İç Kontrol Yapısının Finansal Tablo Denetimine Etkileri
Kaynak: Haftacı, V. (2011). *Muhasebe Denetimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2.Baskı, s.61-62.

Etkin İç Kontrol Yapısı	Etkin Olmayan İç Kontrol Yapısı
Denetim kolaylaşır ve denetim riski azalır.	Denetim süreci zorlaşır ve bunun sonucunda denetim riski artar.
Denetim süresini azalır.	Denetim süresi uzar.
Denetim alanı daralır.	Denetim alanı genişler.

Tablo 3.2, etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı ve yokluğu durumunda denetim açısından firmanın karşı karşıya kaldığı durumu özetlemektedir. Firmada etkin bir iç kontrol sisteminin olması, bağımsız denetimin kalitesinin artmasına aynı zamanda denetime ayrılan zamanın azalmasına neden olacaktır. Ayrıca etkin bir iç kontrol sistemi, denetim aşamasında dikkate alınmayan kayıt ve işlemlerde hata noksanlık olma ihtimalini tespit ederek, denetimin etkinliğini artıracaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Firmalar, birçok amaç doğrultusunda kurulmakla beraber genel anlamda, kar elde etmek, varlıklarını devam ettirebilmek ve toplum ihtiyaçlarını gidermek olmak üzere üç temel amacı gerçekleştirmek için kurulmuştur.

Fakat, 20. yüzyılın sonları ile 21. yüzyılın başları itibariyle firmanın, "*kar elde etme*" amacı tartışma konusu olmuştur. Yazarları bu tartışmaya iten nokta, kar kavramının tek başına bir anlam ifade etmediği ve öznel bir kavram olduğu düşüncesi olmuştur. Ancak günümüzde, bu tartışmanın tamamen son bulduğu ve modern finans anlayışında firmaların temel amacının, kar maksimizasyonundan, hisse senetlerinin piyasa değerini maksimize etmeye dönüştüğü görülmektedir. Bu anlayışa göre, çok kar elde eden ya da çok satış yapan firmalar değil, piyasa değerini en yükseğe çıkaran firmalar hedeflerini gerçekleştirmiş olacaklardır.

Firmaların piyasa değerlerini artırabilmeleri için, yatırım ve finansman politikalarında daha doğru ve hızlı karar vermeleri gerekmektedir. Çünkü verilen her bir doğru karar, firma hisse senetlerinin yükselmesine, yanlış atılan her bir adım ise, düşmesine neden olmaktadır.

Yatırımcılar açısından bakıldığında ise en temel beklenti, firmaya yaptıkları yatırımlardan kar elde edebilmektir. Bu bağlamda yatırımcılar, herhangi bir firmanın hisse senedine yatırım yapmadan önce firmayı yakın takibe alarak, firmanın finansal durumu hakkında detaylı bilgi elde edinmeye çalışmaktadırlar.

Firmanın finansal durumunu takip eden bir diğer grup ise, firmaya finansal destek sağlayan şahıs, kurum ve kuruluşlardır. Çünkü bazen firmalar, ihtiyaçlarını özkaynaklar ile karşılayamadıkları durumlarda, dış kaynaklara yönelmektedirler. Dış kaynaklar ise firmaya destek sağlamadan önce firmanın finansal durumu hakkında bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar.

Gerek yatırımcılar gerekse kreditorler ihtiyaç duydukları bu bilgileri, firmanın finansal tablolarından elde etmektedirler. Yatırımcılar ve kreditorler, firmanın cari dönemdeki performansını, karlılığını, likidite durumunu, geçmiş yıllar performansını ve gelecek yıllarda göstereceği performansı, finansal tablolardaki verileri değerlendirerek karar vermektedirler. Bu nedenle finansal tablolar, firma hakkında ilgililerin karar vermesinde en etkin araç olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, finansal tabloların güvenilir ve ihtiyaçları karşılayacak bilgiler doğrultusunda ilgililere raporlanması oldukça önemlidir.

Fakat bazen, firmaların fiziki olarak büyümesi, firma faaliyetleriyle oluşan işlemlerin sayısını ve karmaşıklığını arttırmıştır. Bu durum, firma yönetiminin firma faaliyetlerini doğrudan doğruya kontrol etme olanağını ortadan kaldırmıştır. Firma varlıklarının korunması, hata ve hilelerin önlenmesi, güvenilir verilerin toplanması, işletme politikalarının değerlendirilmesi, yetkilerin göçertilmesi ve sorumlulukların yaygınlaştırılması firmalar için bir gereklilik haline gelmiştir.

Bu gereklilik firmalarda, iç kontrol sistemini doğurmuştur. İç kontrol sistemi, örgütün amaçlarına ulaşmasında istenmeyen hata, hile, risk ve belirsizliklerin minimize edilmesi, firma varlıklarının korunması ve muhasebe bilgilerinin güvenilirliğinin artırılmasıyla finansal tabloların doğruluğunun sağlanması için düzenlenen, personel ve işletme amaçlarını bütünleştiren, yönetimce belirlenen kontrol usul ve yöntemleri olarak tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmada, iç kontrol sisteminin önemi ve etkin bir iç kontrol sisteminin finansal tablolarda meydana gelen hile, hata ve skandalları önlemedeki katkısı üzerinde durulmuştur.

Yapılan çalışmada iç kontrol sistemi, COSO doğrultusunda oluşturulan beş bileşen (Kontrol Ortamı, Risk Değerlendirme, Kontrol Faaliyetleri, Bilgi ve İletişim, İzleme (Gözetim)) teorik olarak ele alınarak incelenmiştir.

Çalışma sonucunda, firmada beş bileşen doğrultusunda uygulanan iç kontrol sisteminin, firma faaliyetleri sırasında meydana gelecek olan hile, hata ve skandalları önlemede kilit rol oynadığı görülmüştür. Ayrıca verimli çalışan bir iç kontrol

sisteminin, denetim faaliyetleri sırasında denetçinin yükünü azaltarak; denetimi kolaylaştırdığı, denetim riskini ve denetim süresini azalttığı görülmüştür.

Bunlara ek olarak daha etkin bir iç kontrol sistemi için;

- Uygulanan iç kontrol sistemi, firmanın amaçlarını desteklemeli, firmanın risk yönetimi ve kurumsal yönetimi ile uyumlu olmalı,
- İç kontrol sisteminin, takım oyununun olduğu yerde verimli olduğu unutulmamalı, bu nedenle firmada, tepe yönetimden en alt çalışana kadar görev ve sorumluluk dağılımı yapılmalı ve sürekli iletişim halinde olunan bir ekip kurulmalı,
- Özellikle 4. Sanayi Devrimini yaşadığımız bu günlerde, firmaların ayakta kalabilmeleri ve rekabet avantajı elde edebilmeleri, firmaların modern denetim yöntemlerine ayak uydurmaları ile sağlanacaktır. Bu nedenle, özellikle son yıllarda yaygın olarak kullanılan ve denetimin yeni paradigması olan sürekli denetim modeli, (elektronik denetim) iç kontrol sistemi ile daha yakın ilişkide olmalıdır.

Sonuç olarak, etkin kurulan bir iç kontrol sistemi, tıpkı bir anti virüs özelliği göstererek firmada meydana gelecek her türlü olumsuzlukların tespitinde anlık olarak ilgililere rapor vermektedir. Fakat unutulmamalıdır ki, iç kontrol sistemi firmanın karşılaşacağı riskleri her zaman tamamen yok etmemekle beraber, çoğunlukla en asgari düzeyde tutmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adiloğlu B. (2011). *İç Denetim Süreci ve Kontrol Prosedürleri*. İstanbul: Türkmen Kitap Yayınevi.
- Akbulut, R. (2009). *Hissedar Değeri ile Finansal Performans Ölçütleri Arasındaki İlişki ve İMKB Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış YL Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Ana Bilim Dalı.
- Akdemir, A. (2009). *İşletmeciliğin Temel Bilgileri*. Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.
- Akdoğan, N. ve Tenker, N. (1988). *Finansal Tablolar ve Analizi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası.
- Akgüç, Ö. (2010). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Akışık, O. (2005). "İç Kontrol Sistemi ve Bağımsız Denetim İçindeki Yeri", *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 14.
- Aktepe, E. (2010). *Genel İşletme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ticaret Limited Şirketi.
- Alagöz, A. (2008). "İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Önemi ve Denetim Komiteleri İle İç Denetim Birimi İlişkisinin Hata ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü", *Güncel İşletmecilik Konuları*, 95-126. www.alialagoz.com.tr/doc-dr-alialagoz.../isletmelerde_ic_kontrol.pdf (2008), (Erişim Tarihi:12.11.2017).
- Aldridge, C.R. ve Colbert, J. L. (1994). "Management' s Report on Internal Control, and the Accountant' s Response," *Managerial Auditing Journal*, 9(7), 21-28.
- Altaş, S. (2012). "Yeni TTK'da Limited Şirket Kuruluşu İçin Öngörülen Temel Yenilikler ve Değişiklikler," *Mali Çözüm Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2012, 203-212.
- Al-Thuneibat, A. A., Al-Rehaily, A. S. ve Basodan, Y.A. (2015). "The Impact of Internal Control Requirements on Profitability of Saudi Shareholding

- Companies," *International Journal of Commerce and Management*, 25(2), 196-217.
- Altunel, T.A. (2003). *Orman İşletmelerinin Etkinliklerine İlişkin Finansal Çözümlemeler*, Yayınlanmamış YL Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Arat, M.E. (2005). *Finansal Analiz Aracı Olarak Oranlar – İlkeler ve Yorumlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları.
- Arens, A.A. ve Loebbecke, J.K. (2000). *Auditing*. New Jersey: Prentice Hall.
- Arens, A.A., Elder, R.J. ve Mark, B. (2010). *Auditing and Assurance Services an Integrated Approach (Thirteenth edition)*. New Jersey: Pearson Education Inc.
- Artisien, P.F.R. ve P.J. Buckley (1985). "Joint Ventures in Yugoslavia: Opportunities and Constraints," *Journal of International Business Studies*, Volume: 16, No: 1, 111-135.
- Arwinge, O. (2010). *Internal Control: A Study of the Concept and Themes Of Internal Control*. Department of Management and Engineering, Sweden: Linköpings Universitet.
- Ataman, Ü., Hacırüstemoğlu, R. ve Bozkurt, N. (2001). *Muhasebe Denetimi Uygulamaları*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Avcı, U. (2005). *İşletmelerde Örgütsel Öğrenme- Örgütsel Performans İlişkisi Konaklama İşletmelerinde Örgütsel Öğrenme- Örgütsel Performans İlişkisine Yönelik İnceleme*, Yayınlanmamış YL Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydeniz, N. ve B. Yüksel (2007). "Hizmet İşletmelerinde Pazar Yönlü Değer Yaratma: Finansal Performansa Etki Boyutu," *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 20, 95-111.
- Aydın, N., Başar, M. ve Coşkun, M. (2006). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Aydın, Y. (2012). "Firma Değerleme Yöntemleri," *Kırıkkale Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1).

- Aytaç, A. (2014). *İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahar, O. (2006). "Turizm Sektörünün Türkiye'nin Ekonomik Büyümesi Üzerine Etkisi: Var Analizi Yaklaşımı," *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 13, Sayı: 2, 137-150.
- Baker, H.K. ve Powell, G.(2005). *Understanding Financial Management*. UK: Blackwell Publishing.
- Bakır, P. (1985). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları.
- Bal, E.Ç. (2008). *Muhasebede Değerleme ve Firma Değeri İle İlişkisinin Tespiti*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, A. (2007). *Türkiye'de Muhasebe Hileleri Tarihi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bektöre, S., Çömlekçi, F. ve Sözbilir, H. (1998). *Mali Tablolar Analizi*. Eskişehir: Nisan Kitapevi Yayınları.
- Berk, N. (1995). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Berk, N. (2010). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Berman, K.ve Knight, J. (2006). *Financial Intelligence, Business Literacy*. Boston: INC.
- Bingöl, D. (2003). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Bolak, M. (2002). *İşletme Finansı*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Bolat, T. (2000). *Toplam Kalite Yönetimi: Konaklama İşletmelerinde Uygulaması*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Bozkurt, N. (1998). *Muhasebe Denetimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Brown, J.B. ve J.E. Clow (2013). *Glencoe Introduction to Business*. Princeton, N.J: Recording for the Blind & Dyslexic.
- Büker, S. (2001). *Finansal Yönetim*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

- Can, H. ve S. Güney (2015). *Genel İşletme: İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*. Ankara: Arıkan Basım Yayım.
- Cassia, L. ve A. Colombelli (2009). "Growth Factors in Medium-Sized Enterprises: The Case of İtalian Region," *Springer Science + Business Media*, LLC 2009, No: 6, 437-458.
- Ceylan, A. ve A. Anbar (2014). *Modern İşletmecilik*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Chambers, N. (2009). *Firma Değerlemesi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Chhaochharia, V. ve Grinstein, Y. (2007). "Corporate Governance and Firm Value: The Impact of the 2002 Governance Rules," *The Journal of Finance*, 62(4), 1789-1825.
- Copeland, T., Koller, T. ve Murrin, J. (2000). *Valuation Measuring And Managing the Value of Companies*. USA: John Wiley & Sons, Inc.
- COSO. (1994). *Internal Control Integrated Framework*. USA: The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.,
- COSO. (1992). *Internal Control—Integrated Framework*. the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.
- Coşkun, A. (2005). *İşletmelerde Performans Yönetimi: Bir Yönetim Muhasebesi Aracı Olarak Performans Karnesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı.
- Çabuk, A. ve Lazol, İ. (2013). *Mali Tablolar Analizi*. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Çam, A.V. (2010). *Ülke Riskinin Firma Değeri Üzerine Etkisi: İ.M.K.B' ye Kayıtlı Firmalar Üzerine Bir Uygulama*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çam, H. (2016). "Sağlık İşletmelerinde Finansal Performansın Değerlendirilmesi: Karaman Devlet Hastanesi Örneği," *Uluslar arası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. Cilt:1, Sayı:1, 14-26.

- Çankaya, İ. (2006). *Serbest Muhasebecilik- Mali Müşavirlik Staja Başlama 1. Cilt*, Ankara.
- Çatanak, E.H. (2012). *İşletme Grubu İlişkisinin Firma Performansına Etkisi İMKB'de Bir Uygulama*, Yayınlanmamış YL Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, B. (2014). *Dönem Karının Dağıtılması, Muhasebeleştirilmesi, Vergilendirilmesi ve Kitler Üzerine Bir Uygulama*, Yayınlanmamış YL Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, C. (2013). *Temel İşletmeciliğe Giriş*. İstanbul: Beta Basım Anonim Şirketi.
- Çetin, C. (2014). *Temel İşletmeciliğe Giriş*. İstanbul: Beta Basım Anonim Şirketi.
- Çıtak, N. (2009). *Hileli Finansal Raporlamada Yaratıcı Muhasebe*. İstanbul: Türkmen Kitapevi
- Demirkol, İ. (2006). *Entelektüel Sermayenin Firma Değerine Etkisi ve İMKB'de Sektörel Uygulamalar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirkol, İ. *Firma Değeri ve Genel Çerçevesi*. <https://www.biymed.com/pages/makaleler/makale88.htm>, Erişim Tarihi 25,08.2017.
- Denis, D.J., Denis, D.K. ve Yost, K. (2002). "Global Diversification, Industrial Diversification, and Firm Value," *The Journal of Finance*. 57(5), 1951-1979.
- Doğan, M. (2014). *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Durmuş, A.H. ve Arat, M.E. (2000). *İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili, İlkeler & Uygulamalar*. İstanbul: M.Ü. Nihat Sayar Eğitim Vakfı.
- Elitaş, B.L. (2012). " Eski ve Yeni Türk Ticaret Kanunlarında Anonim ve Limited Şirketlerin Durumu," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:17, Sayı:3, 401-413.
- Elmas, B. (2015). *Finansal Tablolar Analizi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Ticaret Limited Şirketi.

- Ercan, M.K. ve Ban, Ü.(2010). *Finansal Yönetim*. Ankara: Gazi Kitapevi Ticaret ve Limited Şirketi.
- Ercan, M.K. ve Ü. Ban. (2010). *Finansal Yönetim*. Ankara: Gazi Kitapevi Ticaret Limited Şirketi.
- Erdoğan, M. (2001). *Denetim*. Eskişehir: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Erdoğan, S. (2009). *İç Kontrol Sistemi: Kamu İktisadi Teşebbüsleri İçin İç Kontrol Modeli Önerisi*, Planlama Uzmanlığı Tezi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü.
- Erkan, M. ve Arıcı, N.D. (2011). "Hata ve Hile Denetimi: Sermaye Piyasası Kuruluna Kayıtlı Halka Açık Anonim Şirketlere İlişkin Düzenlemeler," *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı:33, 29-43.
- Eryılmaz, M., S. Kaygusuz ve İ. Efil (2015). *İşletme*. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Feldman, M. ve Libman, A. (2007). *Crash Course in Accounting and Financial Statement Analysis*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Fernandez, P. (2002). "Company Valuation Methods The Most Common Errors In Valuations, Working Papers," *University of Navarra*, No:449, Spain.
- Fidan, E. (1995). "Çokuluslu Şirketler ve Azgelişmiş Ülkeler Üzerine Etkileri," *Yönetim ve Ekonomi*, Sayı:1, 99-118.
- Forfas (2010). *The Role of State Owned Enterprises: Providing Infrastructure and Supporting Economic Recovery*. Dublin: Forfas.
- Frazier, D.R. ve Spradling, S. (1996). "The New SAS No:78, Another New Definition Of Internal Control For Auditors: Structure is Replaced With Process. Can Auditors Handle this New İdea?," *The CPA Journal*, Vol: 66, Issue 5, 38-47.
- Gönen, S. (2009). "İç Kontrol Sisteminin Unsurlarından Kontrol Ortamının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma," *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Sayı:1, 192-217.

- Grandy, M.W. (1991). "Performance Measurement, Implementing Strategy," *Management Accounting*, 72(12), June, 49.
- Gücenme, Ü. (1999). *Mali Tablolar Analizi*. Bursa: Marmara Kitapevi Yayınları.
- Güner, M.F. (2006). *Stratejik Performans Değerlemede Dengeli Sonuç Kartı: Bir Sanayi İşletmesinde Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güredin, E. (1993). *Denetim. 5. Baskı*. İstanbul: Beta yayınevi.
- Güredin, E. (2008). *Denetim ve Güvence Hizmetleri, 13. Baskı*. İstanbul: Türkmen kitapevi.
- Halis, M. ve Tekinkuş, M. (2003). *Kamuda Performans Yönetimi, Kamuda Çağdaş Yaklaşımlar*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Haftacı, V. (2011). *Muhasebe Denetimi. 2. Baskı*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Hiçşmaz, M. (1977). *Bilanço ve Gelir Tabloları Analizi*. Ankara: Ankara İktisadi ve İdari İlimler Akademisi Yayını.
- Horne, J.C.V. ve Wachowicz, J.M. (2008). *Fundamentals of Financial Management*. England: Prentice-Hall, Inc.
- Horne, J.C.V.(2001). *Financial management and policy*. New Jersey: Prentice Hall: Upper Saddle River.
- İpkin, G. (2014). "Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Ar-Ge ve İnovasyon Faaliyetleri: Genel Görünüm," *Maliye Dergisi*, Sayı: 166, 174-194.
- Kara, O. ve B. Erkan (2011) "Türkiye'nin Emek Yoğun Mal İhracatındaki Karşılaştırmalı Üstünlüklerin Makro Ekonomik Büyüklüklerle İlişkisi," *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 67-93.
- Kaval, H. (2005). *Muhasebe Denetimi. 2. Baskı*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kaval, H. (2008). *Muhasebe Denetimi. 3. Baskı*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kaya, A. (2007). *Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi*. Ankara: Eğitim Kitapevi Yayınları.
- Kaya, B. (2015). *Kurumsal Performansı Artırmak İçin İç Denetim, İç Kontrol ve Risk Yönetimi*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.

- Kepekçi, C. (2004). *Bağımsız Denetim.(Genişletilmiş 5. Baskı)*. Mersin: Avcı Ofset Matbaacılık.
- Khan, M.Y. ve Jain, P.K.(2008). *Management Accounting*. New Delhi: Tata McGraw Hill Education Private Limited.
- Kim, W.G. ve Ayoun, B. (2005). "Ratio Analysis for the Hospitality Industry: A Cross Sector Comparison of Financial Trends in the Lodging, Restaurant, Airline and Amusement Sectors," *Journal of Hospitality Financial Management*. Volume: 13, Number:1, 59-78.
- Kimmel, P.D., Weygandt, J.J. ve Kieso, D.E. (2011). *Finacial Accounting*. The United States of America: John Wiley & Sons, Inc.
- Kocaman, N.G. (2006). *Performans Ölçümüne Geleneksel Olmayan Bir Yaklaşım: Kurumsal Karne Yöntemi*, Yayınlanmamış YL Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Korkmaz, Ö. ve Karaca, S. (2013). "Firma Performansını Etkileyen Faktörler ve Türkiye Örneği," *Ege Akademik Bakış*. Cilt:13, Sayı: 2, 169-179.
- Köseoğlu, M.A. (2005). *Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Performans Ölçümü*, Uzmanlık Tezleri, Devlet Planlama Teşkilatları.
- Koroğlu, Ç. ve Uçma, T. (2006). "İşletmelerdeki İç Kontrol Sisteminin Etkinliği ve Dış Denetimdeki Önemi," *Mevzuat Dergisi*. 9(103).
- Kurnaz, N. ve Çetinoğlu, T. (2010). *İç Denetim Güncel Yaklaşımlar*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Lee, T.A. (2006). *Financial Reporting & Corporete Governance*. England: John Wiley & Sons Ltd.
- Malina, M.A ve Selto, F.H. (2001). "Communicating and Controlling Strategy: A Emprical Study of the Effectiviness of the Balanced Scorecard," *Appears In Journal Of Management Accounting Research*, Vol:13, 1-53.
- Messier, W.F., Glover, S.M. ve Prawitt, D.F. (2006). *Auditing & Assurance Services: A Systematic Approach*.
- Mirze, S.K. (2010). *İşletme*. İstanbul: Literatür Yayınları.

- Muchuri, P., Pintelon, L., Gelders, L. ve Martin, H. (2010). "Development of Maintenance Function Performance Measurement Framework and Indicator." *International Journal of Production Economics*, 131(1), 295-302.
- Mucuk, İ. (1996). *Modern İşletmecilik*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Müftüoğlu, T. (1989). *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*. Ankara: Sistem Ofset Matbaası.
- Müftüoğlu, T. ve Durukan, T. (2004). *Girişimcilik ve KOBİ’ler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Neely, A.D. (1998). *Measuring Business Performance: Why, What, How*. London: Economist Books.
- Okka, O. (2006). *İşletme Finansmanı*. Ankara: Nobel Yayın.
- Önal, Y.B. ve Karadeniz, E. (2004). "Firma Değerinin Ekonomik Katma Değer İle Tespit Yöntemiyle Edilmesi: İMKB’ye Kote Bir Turizm İşletmesi Üzerine Uygulama," *Anatolia Turizm Araştırmaları dergisi*: cilt 13, sayı 2, 139-157.
- Örücü, E. (2013). *Modern İşletmecilik*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Özdemir, M. (2016). *Finansal Yönetim*. Ankara: Türkmen Kitapevi.
- Özkul, F.U. ve Pektekin, P. (2009). "Muhasebe Yolsuzluklarının Tespitinde Adli Muhasebecinin Rolü ve Veri Madenciliği Tekniklerinin Kullanılması," *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt:11, Sayı:4, 57-88.
- Pike, R. ve Neale, B. (1999). *Corporate Finance and Investment, Decision and Strategies*. England: Prentice Hall Europe.
- Poyraz, E. (2008). *Finansal Yönetim*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Sabuncuoğlu, Z. ve T. Tokol (2005). *İşletme*. Bursa: Alfa Aktuel Basım Yayım Dağıtım Limited Şirketi.
- Sarıkamış, C. (2007). "Rasyo Analizi Uygulamasının Gelişimi," *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 33, 44-45.
- Savsar, A. (2012). *Finansal Oranlarla Firma Değeri Arasındaki İlişki ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda Bir Uygulama*, Yayınlanmamış YL Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sayıştay Raporu, (2003). *Sayıştay'ın Performans Ölçümüne İlişkin Ön Araştırma Raporu*.
- Schall, L.D. ve Haley, C.W. (1991). *Introduction to Financial Management*. Singapore: McGraw-Hill Book.
- Serinkan, C. ve Z. Bağcı (2012). "Çok Uluslu İşletmelerin Faaliyet Şekilleri ve Organizasyon Yapıları," *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, 91-117.
- Sezin, T. (1990). "Dünya Ekonomisinde Çokuluslu Şirketlerin Kalkınma, İstihdam ve Sosyo-Kültürel Yapı Üzerinde Etkileri," *Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 6, 101-109.
- Singh, Y.P. (2007). *Accounting and Financial Management*. New Delhi: New Age International Limited.
- Solomon, J. ve Solomon, A. (2005). *Corporate Governance and Accountability*. England: John Willey And Sons Ltd.
- Songur, A. (2009). *Hizmet İşletmelerinde Pazar Yönlülük ve Türk Bankacılık Sektörü İşletme Uygulamalarının Değerlendirilmesi: Isparta İl Merkezinde Bir Uygulama*, Yayınlanmamış YL Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SPAKB. (2011). *Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey Lisansı Eğitimi*.
- Spiceland, J.D., Thomas, W. ve Hermann, D. (2008). *Financial Accounting*. United States of America: McGraw- Hill/Irwin.
- Sümer, E. (2010). *Türkiye'de Kamu İç Kontrol Sistemi Kapsamında Hesap Verme Mekanizmalar, Yeterlilik Etütü*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2010). *Finansal Tablolar Analizi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Şengel, S. (2011). "Yeni Türk Ticaret Kanununun Sermaye Şirketleri İle İlgili Getirdiği Yeniliklerin Değerlendirilmesi," *Journal of World of Turks*, Cilt:3, Sayı:2, 21-40.

- Şimşek, M.Ş. ve A. Çelik (2012). *İşletme Bilimine Giriş*. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Şimşek, M.Ş. (2007). *İşletme Bilimine Giriş*. Konya: Eğitim Akademi Yayınları. 17. Basım.
- Tağraf, H. (2002). "Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi," *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 33-47.
- Taslak, S. ve M. Kara (2014). *İşletme Bilimine Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Tatar, T. ve M.M. Üner (1992). *İşletmecilik ilkeleri*. Ankara: Gazi Büro Yayınları.
- Toroslu M.V. ve Durmuş, C.N. (2013). *Finansal Tablolar Analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tuncer, D., D.Y. Ayhan ve D.Varoğlu (2014). *Genel İşletmecilik Bilgileri*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Turunç, Ö. (2006). *Bilgi Teknolojileri Kullanımının İşletmelerin Örgütsel Performansına Etkisi: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tüm, K. ve Memiş, M.Ü. (2012). *İç Kontrol*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Türedi, Ç.S. (2005). "İşletmelerde İç Kontrol Sistemini Oluşturan Unsurlardan Kontrol Çevresinin (Ortamı) İncelenmesi," *Mevzuat Dergisi*, 8(91).
- Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kurumlar Birliği, TSPAKB, *Finansal Yönetim*, Ekim 2004.
- Ulaş, D. (2004). "Çokuluslu Şirketlerin Ortak Girişim Stratejisini Kullanma ve Sonlandırma Nedenleri," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 59, Sayı: 2, 152-178.
- Usul, H., Titiz, İ. ve Burcu, A. (2011). "İç Kontrol Sisteminin Kurumsal Yönetimin Oluşumundaki Etkinliği: Marmara Bölgesi Belediye İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama," *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 49, 48-54.

- Uysal, Ş. (2014). *Performans Yönetimi Sistemi ve Kamu Kurumlarında Bireysel Performansın Değerlendirilmesine İlişkin Bir Model Önerisi*, Yayınlanmamış YL Tezi, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzay, Ş. (2010). "İç Kontrol Kurumsal Yönetime Yardımcı Olur," *Kayseri Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Dergisi*, Sayı 4, 1-6.
- Ünsalan, E. ve B. Şimşeker (2014). *Temel İşletmecilik Bilgileri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Üreten, A. ve Ercan, M.K. (2000). *Firma Değerinin Tespiti*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Wilson, J.D. ve Root, S.J. (1989). *Internal Auditing Manuel. Second Edition*. New York: Macmillan.
- Yazıcı, K. (1997). *Özelleştirmede Değerleme Yöntemleri ve Değerleme Kriterleri*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Yıldız, M.S., Kethüda, Ö. ve Kuruthan, M.N. (2013). "Dengeli Ölçüm Kartı'nın Hastane İşletmelerinde Uygulanması: Örnek Olay Çalışması," *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:27,Sayı:4, 90-108.
- Yılmaz, C. (2011). *Finansal Performansın Hisse Senedi Fiyatına Etkisi İMKB Uygulaması*, Yayınlanmamış YL Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Yılmaz, H. (2015). *Firmalarda Sermaye Yapısının Firma Değeri ve Performansı Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zengin, B. (2010). "Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisine Reel ve Moneter Etkileri," *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 102-126.
- Zor, İ. ve Cengiz, S. (2013). "Entelektüel Sermaye ile Firma Değeri Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul'da Bir Araştırma," *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 37-56.

<http://www.maviylepembe.net/sanayi-endustri-nedir-kisaca-2602.AspX>,

Erişim

Tarihi, 12.08.2017.

<http://www.tdk.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 18.11.2017.

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1163.pdf>, Erişim Tarihi, 15.10.2017.

http://www.istanbulbarosu.org.tr/makaleler/ttk_anonim_sirketler.pdf, Erişim Tarihi, 09.07.2017.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204-1.htm>, Erişim Tarihi: 15.09.2017).

<http://www.muhasabedersleri.com/sirketler-muhasebesi/sahis-sirketleri.html>, Erişim Tarihi, 28.06.2017.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm>, Erişim Tarihi, 12.09.2017.

<http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=833&lst=DuyurularListesi>, Erişim Tarihi, 08.10.2017.

http://www.kosgeb.gov.tr/userfiles/file/kobi_tanimi.pdf, Erişim Tarihi, 08.10.2017.

<http://www.ataaof.edu.tr/wp-content/uploads/IsletmeBilimlerineGiris.pdf>, Erişim Tarihi, 29.02.2017.

<http://data.worldbank.org/indicator/nv.srv.tetc.zs>, Erişim Tarihi, 19.07.2017.